

România literară

Apare săptăminal
sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editată de Fundația
România literară
cu sprijinul Fundației
Anonimul

31 iulie - 6 august 2002
(Anul XXXV)

30

■ interviu

paginile

16
17

Cu Ioan
Moldovan

■ literatură

*Scrisoarea
a treia*

pagina

20

de Șt. Cazimir

■ literatură

Poezii de
Gheorghe
Grigurcu

pagina

8

In memoriam

Maria-Luiza
Cristescu

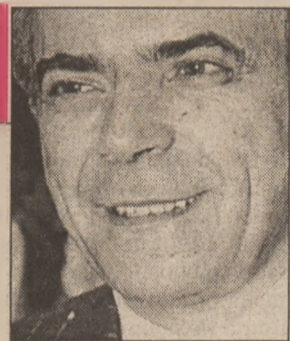
Un interviu inedit

Prozatoarea - văzută

de Ioan Holban

(pag. 12-14)

EDITORIAL de Nicolae Manolescu

De ce n-am participat la Forumul Culturii

N-AM RĂSPUNS invitației de a participa, cu o lună în urmă, la întâlnirea de la București a Forumului Culturii, manifestare inițiată anul trecut de Președinția României. Motivul refuzului meu este de ordin principal: nu cred în astfel de manifestări la care dificultățile doar se discută și, încă, la grămadă, cu sute de participanți, fără vreo promisiune financiară serioasă, fără cea mai mică sugestie de modificare a legislației în domeniu.

Dovada că nu m-am înșelat și că totul este doar propagandă ieftină mi-a oferit-o pe tavă Guvernul (trei miniștri plus premierul au onorat întâlnirea de care vorbesc) care a adoptat la mijlocul lui iulie o *Hotărâre* prin care clădirea neterminată a Bibliotecii Naționale trece din administrarea Ministerului Culturii și a Ministerului Educației și Cercetării în aceea a Regiei Autonome a Protocolului de Stat. Cu alte cuvinte, imobilul destinat de regimul comunist Bibliotecii Naționale este confiscat de Guvern care dorește să-și facă în el sediu propriu.

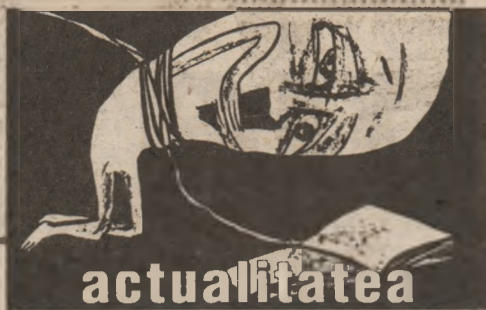
Înainte de a da și alte detalii ale *Hotărârii* (publicată în "Monitorul Oficial" din 13 iulie a.c.), să spun că situația fondului de carte din Biblioteca Națională este dezastruoasă și bine cunoscută guvernanților. Dacă ei erau cu adevărat preocupați de soarta cărții românești, trebuiau să caute soluții concrete care să împiedice degradarea celor 13 milioane de volume, risipite în multe localuri și depozite insalubre, expuse creșterii pinzei de apă freatică din Capitală care a invadat subsolurile – după regularizarea greșită a albiei Dimboviței – și accesibile cititorilor doar într-un procent mai mic de 8%. Ministerul Culturii însă nu numai că nu caută banii necesari spre a sfârși lucrarea, dar pasează fără să ezite

imobilul, perpetuând astfel pe termen nedefinit tragedia cărții românești. Conform Legii Depozitului Legal, cel puțin un exemplar din fiecare tipăritură se păstrează la Biblioteca Națională. În ce condiții, am văzut. Culpă ministerului este deopotrivă materială și morală. Bibliotecarii, care au ieșit în stradă, ar putea alege calea justiției. Pe cine să sperie însă? Ei n-au aflat cu ce emoție se referă guvernării la cultură când se reunesc în Forum?

Hotărârea de Guvern este nu doar anticulturală în spirit, dar nu e capabilă să-și respecte litera proprie. Se afirmă anume în articolul 6 că Biblioteca Națională va avea un sediu asigurat "prin preluarea unor imobile adecvate, conform metodologiei legale". Deocamdată, singurul lucru evident este că sediul (neterminat, cum este) al Bibliotecii se confiscă. Despre eventualii "înlocuitori", nici un indiciu. Cît despre banii din care va fi amenajat un alt sediu, tot ce știm este că se confiscă și ei. În marea lor generozitate, M.C. și M.E.C. cedează (conform aceleiași *Hotărâri*, la articolul 2) Secretariatului General al Guvernului cele 48,5 miliarde de lei menite să finanțeze proiectarea și execuția sediului confiscat. Dacă imobilul tot nu se mai află în parohia lor, ce nevoie mai au de bani? În schimb, devine firească, nu e așa, "suplimentarea bugetului S. G. G."

Cinismul *Hotărârii* este stupefiant. Citind-o (de două ori, fiindcă nu-mi credeam ochilor), m-am gândit la toate vorbele frumoase ce se vor fi rostite la Forum pe tema grijii statului față de cultură. Treisprezece milioane de volume intră definitiv la apă, cartea românească se inecă, așa dar, iar Guvernul se procopsește cu un sediu (mult prea mare, de altfel, pentru nevoile lui reale) pe banii culturii.

Acum înțelegeți de ce n-am răspuns invitației de a participa la Forumul Culturii? ■

actualitatea

DE câteva săptămâni, pesedeii au scos la înaintare o noua șmecherie. Speriați că sondajele de opinie și sutele de articole de ziar arată o imagine hidoasă a guvernării, nea Năstase încearcă să dreagă busuiocul. Pus în fața evidenței, premierul admite că există corupție în P.S.D., adică în stat, însă ea se datorează exclusiv șogunilor locali, leprelor din provincie, ne-sătuilor care fac partidul de răs. Perfect adevărat. Dar numai pe jumătate. Oricât ar încerca dl. Năstase să exilize problema corupției departe de centru, pe la Bihor sau în Dolj, figura nu ține. În fond, cum a fost posibil ca alde Sechelariu și Mischie să confişte pagina întâi a ziarelor mai abitur decât premierul și președintele la un loc? Nu cunosc calitățile paranormale ale respectivilor, dar simplul studiu fiziologic arată că n-avem de-a face tocmai cu niște genii. E vorba de banali profitori ai sistemului, de indivizi capabili să obțină informații privilegiate și, în același timp, să polarizeze instituții și persoane prevăzute cu calități specifice mafiotice.

Mai puțin instruiți și posesorii unui comportament public tinzând spre execrababil, îmbuibăți din provincie și-au pierdut simțul măsurii. Fără opoziție, controlând discreționar totul, fie prin sistemul cumetriilor, fie prin forță, ei își îngăduie să sfideze cu nerușinare bunul simț. Perfect imuni, se știu la adăpost de orice pedeapsă, chiar dacă fură, schilodesc sau omoară. Acestei mentalități i se circumscrie inimaginabila batjocură a lui Sechelariu la adresa comunității aflate sub providențiala sa păstorire. Vreme de câteva ore, Bacăul s-a metamorfozat într-un oraș de milogi, fericiți să se înfrupte din cârnații și berile oferite de stăpânul orașului. Niciodată în ultimii doisprezece ani feudalizarea societății românești nu s-a dezvoltat mai șocant.

Dacă, de bine-de rău, la vârful politicienii s-au obișnuit cu critica, în provincie riști cotonogea-lă de îndată ce scrii lucruri neplăcute urechii delicate a noii ciocoimi. La București, Ioan Mircea Pașcu a fost obligat să dea dezmințiri peste dezmințiri pentru mărlăniile la adresa jurnaliștilor. La Craiova, dl. Mischie n-are nici o secundă de ezitare să amenințe cu cotonogirea ziaristii care-și bagă nasul unde nu le fierbe oala. Clujul funariot abundă în incidente similare. Ba chiar și „civilizată” Timișoară mustește de reprezentanți ai acestei categorii de super-români: un oarecare Nicolae Mihai, consultant (ce-o mai fi și asta?) al prefectului de Timiș a proferat prin telefon amenințări la adresa gazetarilor de la „Focus Vest” care semnalaseră cumpărarea ilegală de către diverși „baștani” a vilelor din cartierul rezidențial al orașului.

NCĂ o dată: comportamentul odios al șefilor locali n-ar fi posibil fără focul verde arzând triumfător la centru. Ani de zile, preocuparea miniștrilor și a parlamentarilor a fost să se mute – nu contează procedeul – în vilele de pe străzile exclusiviste ale Bucureștiului. Când zona Primăverii și Cotroceniul s-au umplut, aceleași lepre, sau altele, convertite la *business* pe scară mare, au migrat spre Baneasa. În felul acesta, Țărișoara și Capitala au rămas fără cel mai important aeroport pentru curse interne – că zborurile spre Moldova oricum nu contau –, nu care cumva zgomotele avioanelor să tulbure somnul de dimineață al neo-feudalilor ce-au izbutit prima federalizare de succes a țării.

Asmuțind opinia publică asupra ticăloșilor dinafara Bucureștiului, dl. Năstase a sperat să tragă o gură de aer. De aici și impecabila preluare a comenzii de către posturile de televiziune și ziarele aservite, gata să dea cu barda în lighioana coruptă de prin capitalele de județ. Cunoșcând moravurile de la noi, nu

contrafort

de Mircea Mihăieș

Feudalizarea, primul stadiu al federalizării

n-ar mira ca foarte curând, după ce Mischie și semenii săi vor fi scoși basma curată, indexul prim-ministerial să vizeze orașele mici, apoi comunele, satele, cătunele, pentru a sfârși pe la stânilor populate de dușmanii tradiționali ai feciorelniceii nații mioritice – ungureanul, vrânceanul și, la rigoare, chiar și moldoveanul, că tot s-a obișnuit el să accepte pasiv loviturile destinului!

Penibilă socoteală: astfel de diversivități nu înșală pe nimeni. Dacă vrea să rezolve problemele reale ale țării, n-ar fi rău ca d-nii Năstase și Iliescu să ia într-o după-amiază trenul de Oltenița, după modelul lui Mircea Dinescu, realizatorul celui mai cutremurător reportaj t.v. difuzat în ultimii ani. Acolo sunt adevăratele probleme ale țării. Acolo e România adevărată, în vagoanele pestilențiale umplute până la refuz de-o populație semi-animalizată, lac de sudoare, năvătând în condiții de exterminare zeci de kilometri pentru a câștiga doar câteva sute de mii peste costul biletului. Acolo, și nu în vilele de la Snagov sau în răcoarea de la Scroviștea, trăiesc nefericiții pe spinarea cărora au făcut averi colosale posesorii mașinilor de lux „personalizate”

și ai vilelor de vis de la Șosea.

GESTUL aparent illogic al d-lui Năstase, de-a le cere liberalilor să-și rezolve problemele, își are logica sa. Șeful pesedist știe că în ciuda optimistelor, prea optimistelor rezultate din sondajele – mai mult sau mai puțin măsluite – există riscul ca în 2004 să piardă puterea. O va pierde, după cum începe să se vadă cu ochiul liber, în favoarea extremiștilor. Cred, prin urmare, că dl. Năstase a fost sincer atunci când a pus umărul la calmarea liberalilor. Orișicătuși, una e să tratezi cu un Stolojan (că doar nu întâmplător l-a priponit Iliescu premier într-un moment de cumpănă a vieții politice de după decembrie '89), și alta cu Vadim, Buruiană sau Ciontu. Neavând ce oferi populației înnebunită de foame, peremiștii nu vor ezita să-i zvârle spre sfâșiere (la propriu!) pe împilătorii nației, lăcustele devoratoare ale ultimului gram din măduva spinării statului.

Când ministrul de interne i-a privit adânc în ochi pe activiștii județeni ai P.S.D.-ului, rostind istoricele cuvinte: „În această sală se află mulți din capii corupției!” el îndeplinea o poruncă de

sus. De fapt, i-ar fi fost mai simplu să rostească fraza în guvern sau în parlament. Efectul ar fi fost același – adică nul –, dar s-ar fi aflat mai aproape de rădăcina răului. Nu exclud ca în săptămânile următoare P.S.D.-ul să demareze niscaiva anchete „interne”. Acum, că porcăria a devenit publică, sigur vor schimba strategia: vor învinui ici și colo, pe alese, vor dovedi prezența corupției, dar nu-i vor descoperi nici din greșală pe corupți. Numărați câți capi ai poliției sau judecatori putrezi au fost măcar scoși din vilaoie în campaniile de „curățire” anterioare și trageți singuri concluziile.

AM așa arată o fotografie în mișcare a unei guvernări cleptocrate ajunsă în faza în care nici măcar se mai străduie să-și nege hoțiile. Spre marele ei noroc, destinul a hărăzit-o cu niște supuși nu doar indiferenți la propria soartă, dar fericiți când, cu jovial cinism, diverși burtoși cațarați în vârful piramidei îi batjocoresc ademenindu-i c-un mic și-o sticlă de bere. Nefericiții, nici măcar nu-și dau seama că mizerabila mită provine din chiar sudoarea lor! ■

România literară

Director: Nicolae Manolescu

Revistă editată cu sprijinul Fundației ANONIMUL

Redacția:

GABRIEL DIMISIANU - director adjunct, ALEX. ȘTEFĂNESCU - redactor-șef, MIHAI PASCU - secretar general de redacție, ADRIANA BITTEL, CONSTANȚA BUZEA, MARINA CONSTANTINESCU, MIHAI MINCULESCU.

Redactori asociați: IOANA PÂRVULESCU, CRISTIAN TEODORESCU, EUGENIA VODĂ.

Corectură: CONSTANȚA BUZEA (pag. 2, 8, 18, 19, 26, 27, 28, 30), SIMONA GALAȚCHI (pag. 6, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 21, 22, 23, 24, 31, 32), ECATERINA IONESCU (pag. 1, 3, 4, 5, 9, 20, 25, 29).

Grafică: MIHAELA ȘCHIOPU.

Tehnoredactare computerizată: ANCA FIRESCU,

IONELA STANCIU, EDUARD CANDET.

Introducere texte: GETA GHEORGHIU.

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei

133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Mirona Laudă (economist principal), Comeliu Ionescu, Gheorghe Vlădan (difuzare, tel. 212.79.81).

Secretariat: Sofia Vlădan.

Correspondenți din străinătate: Rodica Binder (Germania), Andreea Deciu (SUA), Gabriela Melinescu (Suedia), Libuse Valentová (Cehia).

e-mail: romlit@romlit.ro http://www.romlit.ro

Revista „România literară” este editată de Fundația „România literară” cu sprijin de la Fundația „Anonimul”, Uniunea Scriitorilor din România, Ministerul Culturii și Cultelor, Banca Română pentru Dezvoltare

Un tratat de istorie eșuat

ÎN 1882 Maiorescu constata excepționala dezvoltare a poeziei române, dar în același timp și o rămânere în urmă a literaturii științifice (istoria, lingvistica etc.): "În literatura științifică am rămas în urmă: studiile istorice sunt aproape pierdute, studiile limbice sunt de-abia susținute". Cauza acestei disproporții? "Înlanțuirea logică a unui foarte întins șir de idei, și aceasta este știința, este o treaptă mai târzie a dezvoltării intelectuale și cere o tărie mai mare a gândirii abstracte decât se găsește astăzi în majoritatea capetelor noastre" (*Literatura română și străinătatea* II). În 1908 adăuga noi pagini însemnărilor mai înainte pomenite în care arăta cu satisfacție că domeniul istoriei a cunoscut o evoluție importantă: "Însă renașterea și întemeierea istoriografiei naționale se datorește profesorilor universitari mai noi, d-lor N. Iorga și D. Onciul, cărora li se poate adăuga din partea studiilor paleo-slavice d. I. Bogdan. Comoara de documente, descoperită și pusă la îndemâna publicului de nepilduita sânguină a d-lui Iorga, soliditatea cercetărilor, claritatea și cumăntarea expunerii în scrierile d-lui Onciul, precum și - alături de ele - monografiile d-lui Bogdan au făcut să nască o literatură istorică din cele mai însemnate...". Astfel într-un interval de timp foarte scurt literatura istorică a făcut, în opinia lui Maiorescu, în țara noastră progrese semnificative și ajunsese să se situeze la nivel european. România era pregătită să ofere lumii un tratat de istorie națională; existau toate premisele: materialul documentar și savanții care să redacteze sinteza. În ciuda premiselor atât de favorabile injoncțiunea politicului în istorie a zădărnicit și atunci realizarea unui tratat de istorie a românilor. Iată despre ce este vorba.

În 1899 la 23 martie Maiorescu în calitate de senator face o interpelare în Senat cu următorul text: "Interpelez pe d. ministru prezident și pe d. ministru de culte și instrucțiune publică asupra autorilor însărcinați de guvern să scrie o Istorie Română pentru expoziția de la Paris" (discursul 125). Guvernul liberal condus de Dimitrie Sturdza luase hotărârea, salutată de Maiorescu, să fie scrisă o istorie a românilor care, tradusă în fran-

ceză și în germană, să fie prezentată la Expoziția de la Paris din 1900. Pentru redactarea acestei sinteze pentru partea de istorie antică și medievală guvernul a apelat la Dimitrie Onciul, Nicolae Iorga, Xenopol și Ion Bogdan. Alegerea făcută intrunește sufragiile lui Maiorescu. Mai puțin entuziast se arăta senatorul conservator la desemnarea lui Bianu pentru capitolul de istorie literară, deoarece îl considera "foarte puțin competent literat în ale poeziei" (se simte frustrarea că n-a fost însărcinat el însuși cu scrierea acestui capitol); dar și această nominalizare i se pare acceptabilă. Însă nominalizarea unui ilustru necunoscut în persoana lui Colescu-Vartic, redactor la *Voința Națională*, colaborator la alcătuirea unor volume de documente despre 1848 și Unirea Principatelor, pentru capitolul de istorie contemporană, alături de personalități de excepțională valoare și competență, nu i se mai pare mentorului Junimii acceptabilă. "Vă puteți închipui", spune Maiorescu, "că la auzul acestui fapt" - e vorba de numirea lui Colescu-Vartic, "care sânt convins că va părea monstruos oricărui membru din acest Senat, când îl aude acum enunțat de mine, cei patru profesori însărcinați cu partea istorică cea mai puțin delicată și-au zis: cum merge asta?" Cum desemnarea redactorului *Voinței Naționale* frizează absurdul, Maiorescu, împreună cu istoricii nominalizați pentru capitoarele de istorie veche și medievală, crede că "d. Colescu-Vartic e acolo numai o figură interpusă, poate numai ca un scriitor în sensul material al cuvântului: și că îndărătul lui e un alt om, acela în adevăr cunoscător al istoriei contemporane sau, după cum afirmă d-sa cu propriul său termen «amestecat în întâmplările cele mari ale istoriei contemporane», atunci cei patru profesori au cerut ca d. D. Sturdza să iscalească sub al său nume această parte a istoriei, ca să ia răspunderea înaintea lumii, dar li s-a refuzat". Refuzul lui Dimitrie Sturdza de a redacta capitolul de istorie contemporană i se pare legitim lui Maiorescu, deoarece un prim-ministru nu putea "să subscrie însuși o parte din istoria contemporană, care va figura la expoziție". Recunoscând acest fapt D. Onciul, Iorga, Xenopol și I. Bogdan au cerut să poată superviza textul

lui Colescu-Vartic înainte de publicare. Spre surprinderea lor și a lui Maiorescu cererea nu le-a fost acceptată, fapt care a dus la eșuarea proiectului. România n-a prezentat la Expoziția de la Paris o sinteză de istorie națională în două limbi de circulație, o sinteză atât de necesară unui public occidental prea puțin familiarizat cu realitățile Carpatodunărene. Era absolut normal ca patru istorici români de mare anvergură să dorească să superviseze textul unui autor care era departe de a-și fi probat competența. Din nefericire Dimitrie Sturdza voia să facă în capitolul de istorie contemporană politică și, nereușind să-i convingă pe ceilalți autori să accepte punctele sale de vedere, a renunțat la proiect, sacrificând dintr-un meschin interes politic o operă care ar fi contribuit la mai buna cunoaștere în Occident a realităților românești și la sporirea prestigiului național.

"Ce are a face politica cu literatura" avea să exclame Maiorescu atunci când Panu a cerut să nu se publice în *Convorbiri Literare* "Scrisoarea a III-a" a lui Eminescu. Ori de câte ori un interes de partid intervine în domeniul academic, cenzura maioresciană era implacabilă. Or, aici era principala slăbiciune a lui Dimitrie Sturdza. Activitatea sa academică, atât vreme cât rămânea academică, s-a bucurat de aprecierile lui Maiorescu; dar când patimile politice ale fruntașului liberal se resimțeau în lucrări cu caracter istoric, criticul reacționează prompt. Un singur exemplu: Academia Română hotărăște publicarea pentru aniversarea a douăzeci și cinci de ani ai domniei lui Carol I a tuturor mesajelor și alocuțiunilor Regelui, în două volume, în ordine cronologică. "Bună a fost hotărârea, și prin activitatea fără preget a d-lui Dimitrie Sturdza, prin colaborarea oame-nilor săi, s-a și executat. Aici este partea cea mai bună a stăruințelor d-lui Sturdza, partea activității sale academice, și întrucât rămâne curat academică, vorbește în favoarea d-sale. Din nenorocire nu rămâne totdeauna curat academică. Îmi pare rău să i-o spun: d. Sturdza și în ale Academiei, unde desbinările politice nu au ce căuta (s.n.), amestecă uneori pasiunile sale de sector politic".

Gheorghe Ceaușescu

(Continuare în pagina 20)

Lui Gellu Naum

Partea cealaltă

Multe lucruri se întâmplă pe partea cealaltă.
Pe partea cealaltă a umbrei.
Acolo sunt elefanții roz și maimuțe galbene
Se torc fusele cascadelor și fluxuri roșii și refluxuri ale oceanului
De cealaltă parte a oglinzii
Aici sub reflectia bazinelor de apă sacră
Toate sunetele au ecou și se multiplică
Ascultă acest planșet straniu de depărtări
Sună ca delfinii de cristal și șerpi de curcubeu
Imaginea poetului este diferită la fiecare secundă
Răsturnată pe dos
Pot să-l văd sub orizont, sub scări, sub câmpul de luptă
Soldatul pneumatic abandonat să viseze pe veci
Jumătate îngropat în deșert
Jumătate pasăre îmbrățișând un câine tatuat
În zori de zi, totul vine în focus
Plouă cu lanțuri de flori și lanțuri de iubiri
Hoardele cu picioarele multiple ale victimelor
Se mișcă spre cealaltă parte ale neuitării.

Sfântul Naum

Gellu Naum, antrenează fluturii uriași
Să-i aducă caisele din pom
Șaptezeci și cinci de ani el învață furnicile
Să opereze iubitele lui la creier
Seacă apa la Comana
Dar "animalul - magnetic"
Descoperă ceramici din preistorie
"Drumetul incendiar" se înfășoară în harpa ca Orfeu
Uite cum te salută toți prietenii tăi
Victor Brauner, Andre Breton, Herold
Dacă vrei să vorbești cu ei la telefon sunați "obiectul diabolic"
Luntrea e goală, Ligia o conduce peste păpuriș
Prin spațiul spiritual, prin culoarul Somnului
Poate ești obosit ca tatăl tău
Poate te vei scula din patul de care te-au legat
În camera cu număr scris pe fruntea care doarme
E ziua ta Vasco da Gama și azi poți respira ozon
"Teribilul interzis" se desprinde ca un până tăvălit în polen
Și se ridică deasupra Tibetului, a Carpaților și deasupra turului
din Castelul ingerilor spre Soarele roșu
Ca un ou de găină pictat cu sânge albastru.

Valeriu Oișteanu

<p>150 000 lei</p> <p>În seria Istorie JEAN-FRANÇOIS REVEL Marea paradă</p>	<p>150 000 lei</p> <p>În seria Artă MARINA PREUTU/BRÎNDUȘA RĂILEANU Pictorii familiei Verona</p>
--	---

lecturi la zi

Misterioasa literatură din sertar

ALEXANDRU Vona se numește, în buletin, Albert Samuel Bejar y Mayor, a publicat un volum de versuri în 1936 în România, a părăsit țara în 1947, a făcut carieră în Franța ca inginer constructor, a frecventat constant cercurile literare ro-

Alexandru Vona Misterioasa dispariție a orașului din câmpie

Alexandru Vona – *Misterioasa dispariție a orașului din câmpie*, Editura "Biblioteca Apostrof", Cluj, 2001

mânești din Paris și, deși încurajat să publice (Mircea Eliade, de exemplu, îl aprecia ca prozator), a debutat cu proză abia în 1993 (*Ferestre zidite*, roman tradus în Franța, Germania, Olanda și Spania, unde a avut cronici favorabile). Volumul apărut anul trecut la Editura "Biblioteca Apostrof" reunește povestiri scrise între 1941 și 1997, în aceste condiții unitate volumului fiind uimitoare.

Conexiunea cu Kafka este cea mai la îndemână, dacă avem în vedere atât obsesia lui Alexandru Vona de a-și modifica la nesfârșit textele, niciodată mulțumit, cât și subtilitatea analizei relației dintre eul fragil, supra-sensibil, singur printre obiecte (personajele lui Alexandru Vona nu comunică nimic cu nimeni) și *nimicul*, de cele mai multe ori concretizat în forma mult mai "accesibilă" a *morții*. Dar ceea ce la Kafka era răceală și precizie în notație, o răceală-camuflaj pentru disperare și neputință, la Alexandru Vona devine uneori cinism, cu o notă ostentativă de frivolitate, cum se întâmplă în povestirea care dă titlul volumului, *Misterioasa dispariție...*, din 1946. Încadrarea acestei povestiri în "genul mistic", cum citim chiar pe coperta IV, este oarecum bizară, dacă luăm în considerare faptul că intruzia transcendentului se produce într-un mod care amintește mai degrabă de desenele

animate de ultimă generație de pe Cartoon Network decât de genul sus-numit – "Dar într-o dimineață, sfântul care locuia deasupra orașului răsturnă din greșeală chepengul de sus închis de 10.000 de ani și, într-o clipă, un cilindru dintr-un fluid, mai luminos decât lumina, mai ușor decât aerul, transparent și blind ca lacrima, crescă în mijlocul unui teren viran, pierzându-se amețitor în cer, mai sus decât orice privire". Obstinata alegere a celor mai banale și mai previzibile moduri de caracterizare ("mai ușor decât aerul" etc.) e un indiciu suficient de transparent (de ce nu, "ca lacrima") că nu e nici urmă de seriozitate aici, nici urmă de asumare. De altfel, revărsarea transcendentului e folosită ca pretext pentru a trece de la o lume "normală", căreia îi este cu cinism denunțată lipsa de sens, la una infuzată de "sfîntenie" sardonice prezentată drept depotrivă de absurdă. Căci dacă vedem *ironia* tăioasă în prima parte (care prezintă orașul de câmpie cu procedee de insolitare care amintesc mai degrabă de viziunile "marginale" asupra lumii din *Sfîntu' Așteaptă* al lui Queneau decât de Kafka), nu are de ce să ne scape în partea a doua, unde "întoarcerea la natură" a locuitorilor orașului este "taxată" la fel de răutăcios – după ce dărîmă toate gardurile dintre case, "mai toți cetățenii avură aceeași fericită inspirație și pe toate maidanele din jurul orașului puteau fi văzuți domnii serioși culcați pe spate, cu o floare sau un fir de iarbă în gură".

Întreaga povestire adună clișee de literatură cu conținut mistic și le proiectează în ridicol sau grotesc. Să mai amintim doar de unicul supraviețuitor al... potopului care pune capăt existenței orașului, un "surdomut și orb", sau de turnul construit de cetățeni, mai înalt decât orice clădire din lume și "ciuruit" peste tot de ferestre pentru că cei care se opreau să se odihnească pe zid erau ocoliți de noile echipe, care construiau de dincolo de ei...

Celelalte proze din volum sînt de o cu totul altă factură decât povestirea-titlu; nu mai cade nimic din cer, iar dacă putem vorbi despre ironie, ea nu mai e de găsă la nivelul stilului, ci în substanța profundă a textului – povestirile fiind anatomizări ale ultimelor ceasuri, în general, din viața unor personaje care urmează să moară într-un mod stupid, absurd sau adînc motivat psihologic (în acest ultim caz apar, evident, "amintiri" semnificative sau doar bizare de pe parcursul îrtregii

vieți a personajului), accidental sau cu intenție. Stilul lenș-tensionat contrastează violent cu indicarea-pe-jumătate a morții, concentrată în cîteva rînduri, din final.

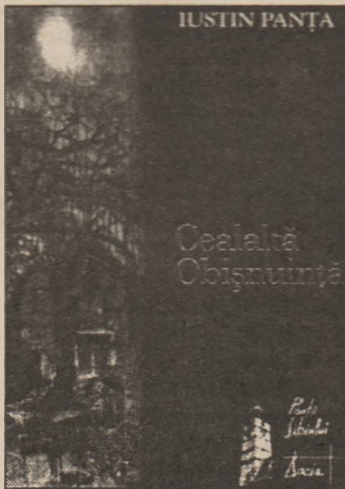
O carte cu întorsături de frază și de raționament neașteptate, pentru gusturi rafinate, a unui scriitor de la care așteptăm cu nerăbdare să mai scoată ceva din deja mediatizatului său sertar...

Cristina Ionică

Uimirea ca obișnuință

BINEVENITĂ ideea de a însoți ciclul inedit de poeme *Cealaltă obișnuință* al regretatului Iustin Panța cu o selecție din celelalte volume publicate anterior. Singura remarcă este aceea că selecția se oprește doar la primele trei volume lăsînd pe dinafară *Banchetul – echilibrul stabil* și *Manual de gînduri care liniștesc...*, cărți de care acest ciclu inedit se apropie foarte mult.

Încă de la debutul din 1991 cu *Obiecte mișcate*, criticii a remarcat la formula poetică a lui Iustin Panța o dualitate – la început bine mascată – între un lirism autobiografic și reflecția prozaică contingentă, tendință care s-a conturat tot mai vizibil cu *Lucruri simple sau echilibrul instabil* (1992), într-un amestec evident de poezie și proză. Cornel Regman a vorbit de-a dreptul despre poeme în proză și despre o "poetică a prozaiării", de o extragere a poeziei din proză (care îl apropie și mai mult de Mircea Ivănescu) mergînd însă pe o linie mai livrescă a comparației și a corespondențelor ample.

Iustin Panța – *Cealaltă obișnuință*, volum antologic alcătuit și îngrijit de Dumitru Chioaru, Colecția Poeții Urbei, seria Poeții Sibiului, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002, 130 p., 82.000 lei.

Nevoia de a abandona lirismul și de a face trecerea către excursul eseistic în cadrul aceluiași poem îl constrînge pe poetul sibian la elaborarea unei noi formule de expresie cum este cea din *Manualul de gînduri...* (2001), un fals jurnal plin cu meditații, reflecții poetice, aforisme, scurte fragmente de proză. Expresie a unei continue căutări la limita nesigură dintre truism și silogismul cel mai profund, scrisul lui Iustin Panța vine din efortul – vizibil în toate cărțile sale – de a extrage din locul comun și din mundanul anost reguli și adevăruri absolute sau doar de perspectivă, convins că numai experiența proprie are valoarea revelației. Dar această experiență personală presupune, aproape întotdeauna, și un permanent dialog amoros plin de nimicuri, superficialități, amabilități și convenționalisme care, deși aruncă în extatic și indiferență comunicarea, se consumă și creează un gol propice creației: "După ce muști din măr numești locul de unde ai mușcat/ mușcătura mărului / numești în cuvinte un loc gol, un spațiu inexistent./ ca și cum ai bate un cui în aer." (*Vizită*)

O altă obsesie a lui Iustin Panța este cea a timpului așteptării și al schimbării (peronul și gara sunt motive recurente). De aici și atașamentul melancolic-fetșist față de obiecte. Gîndurile, gesturile simple, firești, totul pare să graviteze în jurul obiectelor, iar poezia devine în același timp și una a observației atente: "Chiar și în ființa mea, deseori, se deplasează obiecte, la fel sesizez schimbarea, mă îndrept spre obiectul acela a cărui deplasare, chiar infirmă în spațiu și timp mă stînjenește. Și nu-l pot aduce la vechiul lui loc, urma este pierdută, praful se așterne cit ai bate din palme" (*Coborîrea din tren*).

Poemele inedite adunate sub titlul *Cealaltă obișnuință* au, în fond, problematica impulsului creator în paralel cu descifrarea – deja emblematică – a micilor acte de existență în relația bărbat-femeie, "a întâmplărilor însoțite de neîntreruptele bijubieli" care compun de fapt o altă "obișnuință", căci "ceea ce noi credem a fi iubire/ nu este altceva decât un raport de forță între doi oameni" (*Încerc să scriu o poezie – V*). Tot încercînd să scrie poezie, poetul se îndepărtează de ea de fiecare dată. La un moment dat, poezia atinge un punct critic și poetul e nevoit să o părăsească. Dar abia acum el vorbește despre lucruri esențiale, direct, netrucat, meditația lăsînd în urmă poezia chiar dacă pleacă de fiecare

dată în căutarea ei și merge o parte din drum alături de ea: "Aș încerca să scriu o poezie dar, Doamne, cît de greu e să scrii, să așezi cuvinte meșteșugit unul după altul, și chiar toate literele astea, toate a-urile, m-urile, r-urile și așa mai departe..." (*Încerc să scriu o poezie – X*). Căutarea poetului nu vizează însă cunoașterea care e "o marfă alterabilă" ("dacă află ceea ce este un lucru, el nu o să mai fie ceea ce nu este – și astfel, poate, valoarea lui se pierde"), ci uimirea care coincide și cu adevărul și cu minciuna și cu dreptatea: "În anumite perplexități există o inteligență, dar și o morală în creștere [...] Este vremea emoțiilor intense." (*Încerc să scriu o poezie – V*).

Poezia pare deseori a fi doar un punct de plecare (multe pagini "degenerează" în eseu pur) și ar fi interesant de știut, dacă fiind faptul că ultimele opt poeme nu prezintă construcția celorlalte, în ce măsură acest ciclu inedit a fost definitiv. Impresia mea este că el nu are final și că putem reconstitui modul în care Iustin Panța scris dezvoltînd ulterior în sensul aprofundării, al căutării și într-un alt registru de tip meditativ-eseistic reflecții pe marginea versurilor. "Deocamdată cuvintele nu se potrivesc, nu se adună. Nu înălțimea lor te sperii, ci de spațiile strîmte dintre ele și de îngustimea lor" – spune la un moment dat regretatul poet.

Marius Victor Chivu

Despre nevroze, paranoia și perversiuni

EL de-al șaptelea volum al operelor lui Sigmund Freud de la Editura Trei (bazat, ca și precedentele,

Sigmund Freud, *Opere 7: Nevroză, psihoză, perversiune*, trad. Roxana Melnicu, Corneliu Irimia, Reiner Wilhelm, Șilviu Dragomir, Editura Trei, București, 2002, 306 p.

lecturi la zi

pe celebra ediție tematică Fischer) cuprinde 12 lucrări din perioada 1907-1923, de natură să ilustreze convingător evoluția în timp a unora dintre ideile lui Freud – care converg, toate, către problemele legate de componenta anală a pulsionii sexuale.

Poate fi citită în acest volum, printre altele, lucrarea din 1909 intitulată *Remarci asupra unui caz de nevroză obsesională*, în fapt istoria unuia dintre cazurile-cheie (sau "miturile fondatoare") ale psihanalizei, cel al omului cu șobolani, Ernst Lanzer, a cărui analiză Freud o începuse în toamna lui 1907 (și o va termina nouă luni mai târziu). Despre întâlnirea terapeutică dintre Lanzer și Freud, psihanalistul canadian Patrick Mahony (cel care l-a identificat, în 1986, pe primul ca fiind omul cu șobolani) spunea că ea este "o versiune vieneză a dramei lui Sofocle în care se înfruntă Oedip și Sfinxul." O altă istorie de caz celebră a volumului este cea a președintelui Senatului saxon, dr. Daniel Paul Schreber, intitulată *Observații asupra unui caz de paranoia (dementia paranoides) descris autobiografic*, 1911 – o analiză indirectă realizată de Freud pe baza cărții acestuia din 1903, *Memoriile unui bolnav de nervi*, carte care a stârnit în epocă interesul mediilor psihiatrice. Interpretările lui Freud pentru acest caz au fost mult comentate ulterior, într-un mod mai critic de către Kleinieni și constructiv de către lacan și adepții săi. Deși de dimensiuni relativ reduse, lucrarea din 1919 "Un copil este bătut" (*Contribuție la cunoașterea originii perversiunilor sexuale*) este foarte des citată în literatura de specialitate, în cuprinsul ei fiind explicate mecanismele masochismului – cu o reflectare importantă pentru înțelegerea în genere a perversiunilor.

Celelalte lucrări selectate în volum sunt: *Acțiuni compulsive și practici religioase* (1907), *Caracter și erotică anală* (1908), *Predispoziția la nevroză obsesională. O contribuție la problema alegerii nevrozei* (1913), *Paralela mitologică la o reprezentare obsesională plastică* (1914), *Despre transformări pulsionale, mai ales în erotică anală* (1917), *Un caz de paranoia care contrazice teoria psihanalitică* (1915), *Despre câteva mecanisme nevrotice în gelozie, paranoia și homosexualitate* (1922), *Despre psihogeneza unui caz de homosexualitate feminină* (1920), *Un caz de nevroză demoniacă în secolul al XVII-lea* (1923).

Cele mai multe dintre titlurile de mai sus apar pentru prima oară în românește abia o dată cu acest volum. Ele ocupă

un loc deosebit în bibliografia – atât în cele preocupate de subiecte teoretice ori tinând de un mai larg context cultural, cât și în cele care limpezesc situația clinică.

Au mai rămas de tradus, din ediția Fischer, încă patru volume. Putem aprecia acum, în etapa terminală a acestei întreprinderi, că opțiunea pentru respectiva ediție s-a dovedit a fi una inspirată și realistă, ea putând să ne aducă, în fine, un rezultat complet, integru și de referință – până cel mai târziu în 2004.

Dorin-Liviu Bîțfoi

Orașul inventat

NTR-UNUL dintre primele numere din acest an ale *României literare* consemnam exotismul unei apariții editoriale: Simona Corlan-Ioan scria despre *Inventarea Africii Negre*, despre imaginile care

Simona Corlan-Ioan, *Tombouctou, Orașul imaginar*, Editura Paideia, Col. Spații imaginate, București, 2002, 216 p., 88 000 lei.

compuneau, în mentalul european al secolului al XIX-lea, geografia fascinantului continent. Studiile românești de imagologie, disciplină destul de vag conturată la noi, au primit prin această carte o contribuție interesantă. Într-o logică a firescului dezvoltării oricărei discipline, un astfel de subiect incită interesul specialiștilor doar atunci când temele autohtone au reținut îndeajuns atenția. Autoarea revine asupra continentului negru într-un nou studiu, de această dată cu o privire de detaliu, infirmând iarăși logica dezvoltării în trepte a unui domeniu care la noi e încă la început de drum. Cartea se numește *Tombouctou, orașul imaginar* și e reluarea unei teme deja schițate într-unul dintre capitolele studiului anterior. Mai mult însă decât o nuanțare sau o simplă adăugare de date. E o

analiză atentă ce se bazează pe observații istorice și comparative, ce devine o poveste în sine a unui oraș care a sedus imaginația Europei.

Cititorul cărții descoperă de fapt două orașe. O dihotomie obișnuită în studiile de imagologie. Există un Tombouctou real, în Republica Mali, amenințat astăzi de înaintarea deșertului, exploatat turistic și aflat pe lista patrimoniului protejat de UNESCO, și există un Tombouctou imaginar, rod al fanteziei europenilor dormici să intre în orașul despre care se știa că se află în stăpânirea tuaregilor săngeroși și că e interzis creștinilor. Acesta din urmă e subiectul cărții Simonei Corlan-Ioan iar referentul său real e înțeles ca simplu pretext al legendei. Cum reprezentări stereotipe și clișeizate compun imaginea orașului, istoria sa se lasă ușor rezumată: "Având în minte poveștile despre fastul și bogăția ce domneau în cetatea africană, europenii au plecat mînați de curiozitate să descopere misteriosul Tombouctou. Fiecare eșec a mai adăugat ceva legendei și nimic nu părea să-i determine să renunțe la a visa la întoarcerea în patrie bogăți și aureolați de victorie sau la a rămîne pentru totdeauna în orașul de dincolo de deșert, căsătorii fiind cu prînse din diferite triburi africane". Scopul pe care și-l propune studiul nu e unul simplu. Trăsarea hărții imaginare a Tombouctou presupune parcurgerea unei literaturi secundare inaccesibile la noi, extrem de bogată, chiar dacă, ne spune autoarea, pînă acum nu există nici o altă lucrare asupra reprezentărilor europene ale cetății africane în secolul al XIX-lea. De asemenea, recurgerea la sursele primare, relatări ale călătorilor ajunși în Africa sau comentarii ale revistelor de specialitate geografică din epocă. Rezultă un desen complicat, un amalgam de imagini, adesea contradictorii și incoerente, diferite în funcție de perioada istorică și de interesele celor care consemnează informația, dar între acestea autoarea descoperă o captivantă coeziune, dictată de legi ale reprezentării spațiului în imaginar, de modul de construcție și de funcționare al heterotopiei. Africa se dezvăluie ca un teritoriu privilegiat de fantezia lumii "civilizate", iar Tombouctou ca un rezumat perfect al reprezentărilor despre continentul negru. Convinge încă de la început interpretarea propusă în carte: Tombouctou nu este încă una dintre multele utopii create de imaginarii europen, ci are atributele *orașelor nemaiîntîlnite*. Cu ultimul capitol, studiul depășește limitele secolului al XIX-lea și propune o

am primit la redacție

Cărți

- Al. Protopopescu, *Romanul psihologic românesc*, ediția a II-a, cu o postfață de Vasile Andru, Pitești, Ed. Paralela 45, col. "Deschideri", seria "Universitas", 2000. 282 pag., 59.000 lei.
- Al. Protopopescu, *Un mileniu de copilărie*, ediție îngrijită și texte stabilite de Vasile Andru, Pitești, Ed. Paralela 45, col. "Deschideri", seria "Universitas", 2000. 108 pag.
- Academia Română - Institutul de Istorie și Teorie Literară "G. Călinescu", *Omagiu acad. Zoe Dumitrescu-Buşulenga la 80 de ani*, volum îngrijit de Ileana Mihăilă, București, Ed. Roza vânturilor, 2001. 172 pag. (+ 42 pag. de album).
- Petre Barășu, *Studii de istorie*, ediție îngrijită de Aneta Barășu, Dumitru Lazăr, prefață de Horia Nestorescu-Bălcești, Râmnicu-Vâlcea, Ed. Conphys, 2002. 176 pag.
- Harry Ross, *Surâsurile... vinovate și exerciții teatrale*, localitate nementionată, Ed. Europa Nova, 2002 (aforisme). 130 pag., 40.000 lei
- Eugène van Itterbeek, *Cioran, lecteur de Spengler*, Editura Universității "Lucian Blaga" Sibiu și Éditions Les Sept Dormants Leuven, 2002. 64 pag.
- Sena Süleyman, *Stigmatul cuvintelor*, Constanța, Ed. Ex Ponto, 2002 (versuri; prezentare pe ultima copertă de Ovidiu Dunăreanu). 60 pag.
- Jean Băileșteanu, *Goana*, roman, ediția a doua, revăzută și adăugită, Craiova, Editura MJM, 2001. 340 pag.
- Emil Stănescu, *Fructele izolariei*, versuri, prefață de Liviu Grăsoiu, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2002. 112 pag.
- Dumitru Hurubă, *Balamucul, dragostea mea...*, Deva, Ed. Călauza, 2002 (roman). 128 pag.
- Maria Șleahțișchi, *Jocurile alterității*, Chișinău, Ed. Cartier, col. "Rotonda", seria "Linia întâi", 2002 (critică literară). 168 pag.

Reviste

- *Luceafărul*; apare săptămânal sub egida Uniunii Scriitorilor; serie nouă inițiată de Laurențiu Ulici; director: Marius Tupan. Nr. 27 (565), 17 iulie 2002. Din sumar: Horia Gârbea - *Takis și Labdacizii*, Dumitru Solomon - *Ce mai scriu rușii*, Caius Traian Dragomir - *Pactul diabolic sau despre șerpi*, Marius Tupan - *Revanșa necrofagilor*, Bodan-Alexandru Stănescu - *Între pământ și apă, un hohot sparge auzul* (cronică literară despre integrala prozei lui Dimitrie Stelaru), Alexandru George - *Când noi înșine ne batem joc* (despre reacțiile la cartea Alexandrei Laigniel-Lavastine), Marin Mincu - *Năstrușnicia "opiniilor literare" ale doctorului Alexandru Ciocâlțeu*, Gheorghe Grigurcu - *"N-am fost întrebă până acum care sunt antimodele mele"* (interviu realizat de Spiridon Popescu), Dan Stanca - *Vocația fugii*, Adrian Dinu Rachieru - *"A fi" în provincie*.
- *Ardealul literar și artistic*; editor: Grupul de publicații și editură "Călauza, Deva. Director: Valeriu Bârgău. Nr. 1/2002. Din sumar: *Apărarea culturii* de Eugen Uricaru (comunicare la a 4-a Întâlnire de la Neptun), interviu cu Theodor Damian, redactor-șef al revistei *Lumină lină* din New York (interviu realizat de Mariana Pândaru), *Neconținut în limba română* de Ilie Constantin, *Români de la antipozi* de Vasile Andru, *Nichita Stănescu și tentația necuvântului* de Petre Mihai, *Fragment de jurnal de Emil Manu*, versuri de Florica Madritsch Marin, *Fratele meu - prozatorul Nicolae Țic* de Miron Țic.

privire asupra mitului politic modern al vechiului oraș. O incursiune în Africa postcolonială aflată în căutarea unor repere identitare pune în lumină identificarea istoriei cu memoria – Tombouctou a devenit un argument des invocat de discursurile identitare africane contemporane, tentate să transforme cetatea legendară dorită de europeni într-un simbol și o miză pentru viitorul continentului.

Cititorul care parcurge cartea Simonei-Corlan Ioan va rămîne captivat de modul în care

un oraș întreg poate fi inventat cu pretenția de a fi realitate. Neînolnic, o parte din fascinația pe care o suscită din totdeauna Africa se transmite lecturii, dar studiul acesta oferă el însuși suficiente argumente pentru o lectură plăcută. Observația pătrunzătoare, suplețea analizei, stilul care infirmă ariditatea scrierilor de tip academic, și, în primul rînd, felul în care un subiect atît de îndepărtat este adus atît de aproape, sub privirile cititorului.

Cătălin Constantin
România literară 5

Pe marginea unei carti de Eva BEHRING

Scriitori români din exil

AU se poate spune că literatura exilului românesc n-a atras atenția criticii în ultimii zece-doisprezece ani iar câțiva dintre criticii nu foarte tineri i-au dedicat chiar cercetări destul de ample, cărți semnate de Cornel Ungureanu (în special cele două volume ale mult discutatei sale *La vest de Eden*), Mircea Popa, N. Florescu și alții desigur. Ele răspund unui interes legitim nu numai față de un segment multă vreme practic interzis al literaturii noastre, cuprinzând în sine unele dintre cele mai prețioase cărți ale ultimei jumătăți de veac și în orice caz cele mai libere și mai cunoscute peste hotare, ci și față de o parte importantă a literaturii române care s-a scris în condiții diferite, ca să folosesc un eufemism, față de acelea în care, de bine-de rău, s-a putut scrie în țară; e vorba de cărți și de autori conectați la viața normală, chiar dacă nu aceea de acasă, care citeau cărțile pe care voiau să le citească și puteau să scrie ceea ce voiau să scrie, fără a se teme de alte consecințe decât, eventual, cele firești pentru orice persoană publică datoare să „dea samă” de câte a scris și scrie sub numele său. Într-un fel, era și normal ca de această literatură să se ocupe mai ales criticii generației care n-a putut s-o cunoască la vremea ei, care a plătit în unele cazuri cu ani grei de detenție și cu excluderea din viața publică de atunci, așa cum era ea (intelectuali dați afară din slujbe, care n-au mai putut publica multă vreme, sau chiar studenți dați afară din facultate, dintre care mulți s-au pierdut pe drum, indiferent ce accepție dăm acestui cuvânt) încercarea de a citi câte o carte a unui „dușman al poporului” ca Mircea Eliade, Emil Cioran sau chiar Petru Dumitriu, deși mărturisesc că nu înțeleg slaba preocupare a criticilor mai tineri față de această literatură al cărei statut rămâne încă de discutat și chiar de cunoscut în toate detaliile ei: nu numai sub raport istoric sau „politic”, deși acesta este singurul care mai interesează presa, uneori sub presiunea unor inițiative din afară, ci izvorînd din simpla necesitate de a termina unificarea începută mai mult sau mai puțin dramatic în 1990, când lucrurile nu puteau să nu fie intens colorate politic și revendicativ. Există o singură literatură română, indiferent unde a fost scrisă și chiar indiferent de limba în care a fost scrisă, s-ar părea, după unii, dacă autorul în cauză se consideră a face parte din cultura română, atât ca produs, cât și ca actant al ei. Ar fi fost deci cazul, și nu de

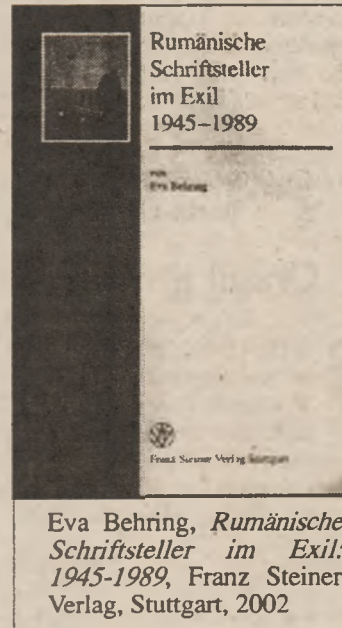
azi-de ieri, ca persoanele îndreptățite, fie că e vorba de criticii și istoricii literari, fie că e vorba de istoricii culturii și ai vieții politice, să încerce măcar o abordare preliminară a acestor probleme, chiar și numai pentru a le delimita și ierarhiza, lăsând în grija timpului realizarea unei convergențe a pozițiilor și unei maturizări a instrumentelor, a conceptelor, și în cele din urmă a sintezelor.

Asemenea încercări de abordare mai mult sau mai puțin globală – și implicit teoretică – a exilului nostru literar și a perspectivei unice asupra literaturii din a doua jumătate a secolului trecut au lipsit însă, aproape cu desăvârșire, din critica românească a ultimilor ani, deși n-au lipsit, cum spuneam, cercetări de detaliu foarte interesante și foarte utile pentru o sinteză viitoare. Există, desigur, justificări întru totul credibile pentru această carență și prima dintre ele este lipsa obiectului propriu-zis al cercetării: cine s-a ocupat, oricât de puțin, de această literatură știe foarte bine că lipsesc din țară în mare parte cărțile autorilor respectivi, ca să nu mai vorbesc de revistele exilului românesc și de toată documentația de arhivă a acestui exil, corespondența scriitorilor (dintre care cei mai mulți au dispărut, înainte sau imediat după 1989), arhivele lor personale, ecouri de presă ș.a., despre care s-au publicat unele cercetări peste hotare, nesatisfăcătoare din păcate, deși de neocolit pentru moment, cum este cartea Katerinei Binder din 1993 despre *Asociații și instituții românești în Apus: 1945-1989*. Este unul dintre principalele reproșuri care se pot face intelectualilor români în general, și instituțiilor statului în special, acela că n-au realizat aproape nimic în această direcție de o însemnătate covârșitoare și cu consecințe ireversibile, și trebuie menționată aici una dintre excepțiile de la această tristă realitate, care este activitatea lui N. Florescu și a editurii sale pentru valorificarea și publicarea acestor texte; dar ce poate face o mică inițiativă privată într-un domeniu atât de vast și de spinos, când însăși ideea de bibliotecă și de publicare a valorilor culturale naționale n-a ajuns să constituie o prioritate pentru cei care decid, și nici măcar pentru cei care decid în domeniul respectiv?

Fapt este că prima încercare de discutare sistematică a literaturii exilului românesc ne vine nu de la București sau Timișoara, ci din Germania, țară în care literatura și problematica exilului în general se bucură de o atenție particulară datorită împrejurărilor istorice cunoscute: este vorba de cartea cercetă-

toarei berlineze Eva Behring, apărută întâi, la sfârșitul anului trecut, în traducere românească (la Editura Fundației Culturale Române) și foarte recent în forma originală, în germană, la Franz Steiner Verlag din Stuttgart, într-o prestigioasă serie dedicată cercetărilor de istorie și cultură a Europei Centrale Răsăritene: *Rumänische Schriftsteller im Exil: 1945-1989*. Eva Behring, care și-a făcut studiile universitare la București, la sfârșitul anilor cincizeci și la începutul anilor șaiszeci, doctor al Academiei din Berlin cu o teză despre Eminescu, s-a ilustrat în decursul timpului prin mai multe studii, traduceri și antologii de literatură română – mai ales contemporană – care au fost în-cununate în 1994 cu publicarea unei scurte istorii a literaturii române în limba germană, la Konstanz: numele său nu are nevoie de nici o prezentare, iar publicațiile sale din ultimii zece ani, între care mai multe studii și volume pe care le-a coordonat sunt dedicate exilului literar românesc, au pregătit această apariție, pe care o așteptăm și pe care criticii noștri o vor discuta, desigur.

Dincolo de documentația „nemțească” a întregii cercetări, premisă la care ne așteptăm cunoscând nu doar pe autoare, ci și faptul că singura bibliotecă și arhivă demnă de acest nume a exilului românesc se găsește în Germania, la Freiburg, cartea colegei noastre se singularizează față de aparițiile de pînă acum prin faptul că acceptă deschis și în cunoștință de cauză provocările temei alese, între care una din cele mai importante este plasarea discuției într-un cadru istoric și teoretic incontestabil în condițiile unui fenomen de amploare, diversitatea și – de ce să nu spunem – de valoarea rezultatelor cunoscute. Cu atât mai mult cu cât Eva Behring nu ignoră, ba chiar pare să acorde importanță unei situații semnalate de cercetătorii români deși, desigur, nu este caracteristică doar lor, și anume aceea că exilul politic în sine și șansa afirmării unei poziții politice, iar în cazul în speță a unei literaturi și unei culturi venind dintr-o țară și o zonă ignorată în Europa de Vest, s-a bucurat de la început de un prestigiu deosebit și de o anu-

Eva Behring, *Rumänische Schriftsteller im Exil: 1945-1989*, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 2002

mită coerență organizatorică prin chiar precedența emigrației care a urmat revoluției de la 1848, când s-au publicat primele intervenții masive în presa occidentală și au apărut primele cărți ale românilor despre problemele lor, în același timp politice și culturale.

AN al doilea rînd, cercetarea autoarei berlineze își largesc-te aria de cuprindere și de discuție – și în acest fel temelia analizelor ulterioare – prin descrierea și ierarhizarea implicită a instituțiilor care au însoțit și adesea sprijinit activitatea scriitorilor români din exil: revistele publicate de aceștia, asociațiile culturale importante, judecate după eficiență și impact, nu doar după pretenții (de la Societatea Academică Daco-romană fondată la Roma la sfârșitul anilor cincizeci și mutată ulterior la München, la micul dar activul cenaclu „Apoziția”, animat de poetul și eseistul George Ciorănescu), instituțiile politice ale exilului, mai ales cele din primii ani, între care o însemnătate deosebită o capătă, după părerea mea, relieful tentativelor de a realiza necesara, dar imposibila joncțiune dintre cele două entități fracturate ale literaturii române, din țară și din exil, începute cu publicarea unui text de C. Noica (sub pseudonim) încă din 1949, în *Luceafărul* lui Eliade și Ierunca, continuînd cu revista *Prodromos* a lui Cușă și Paul Miron, unde au publicat, cu riscurile de

ritoare, scriitori din țară ca Matei Călinescu, M. Sorescu, N. Manolescu, Fanuș Neagu și alții, cu experiența de la *Cahiers de l'Est* a lui D. Țepeneag, pentru a încheia cu revista plurilingvă a lui Caraion *Correspondances*.

Dincolo de cadrul instituțional – politic și cultural – în care își desfășoară activitatea literară românii din exil, schițat pe scurt în acest capitol, interesul autoarei se îndreaptă apoi, în capitolul *Identitate culturală și reprezentarea de sine – problema de bază a exilului scriitoricesc*, către relieful unor teme care colorează specific acest exil și îi domină nu numai operele, ci și conștiința, ideologia, reprezentările. Ar fi vorba, în linii mari, de „întîlnirea cu celălalt” și formarea canonului (literar, moral etc.), de reprezentări și concepte caracteristice „ca refuz al îndochinării”, fie al celei socialiste, de la est, fie al celei a modelului vestic, de transformările suferite de modelul etic al emigrației în fața evidenței unei situații de durată, în care scriitorul trebuia să iasă din limita autoimpusă, de cenzor al tragediei din țară, pentru a da el însuși o expresie creatoare, deci literară, condiției sale tragice și chiar tragediei trăite de atîta cunoscuți, în țară și în exil ș.a.m.d. Pe scurt, autoarea începe să discute aici literatura propriu-zisă pe care o scriu acești români din exil, fie că unii receptează situația lor ca o confruntare între dezrădăcinării sortii, exilații cărora istoria le este mereu potrivnică, și dezrădăcinării spiritului, care sînt oamenii Occidentului îndepărtați de esența umanității prin agresiunea rațiunii, cum o vede un Horia Stamatu (exponent al cercului tradiționalist, cu mulți foști legionari, din grupul de la Madrid), fie că ei resimt existența lor ca o plasare într-un univers secund, măcar disprețuitor dacă nu chiar neînțelegător și ostil, care trebuie cucerit (Mircea Eliade, Uscătescu, Al. Ciorănescu), chiar și cu riscul pierderii originii (Cioran), sau luminat, introdus în valorile proprii, inclusiv prin investigația culturală (istoria literaturii a lui Negoțescu de pildă, singura menționată, deși puteau fi invocate și cele ale lui Busuioceanu, Guția ș.a.).

AU trebuie uitat nici un moment că această schiță este destinată unui cititor străin, chiar dacă germanii – dintre toți europenii – au probabil disponibilitatea cea mai cuprinzătoare pentru fenomene dintr-un spațiu la a cărei istorie au participat și ei, mulți chiar la fața locului; cititorul român trebuie să reziste tentației de a adăuga mereu nuanțe și nume celor pe care le avansează autoarea, pentru că o simplă aglomerare a cadrului n-ar conduce în chip automat și la o rafinare a discuției. Sînt însă cîteva chestiuni de principiu care pot fi discutate chiar în acest cadru, și ele vor trebui oricum discutate, chiar dacă nu în legătură cu cartea Evei Behring. Una dintre ele, nu importantă, dar prezentă în subtextul mai tuturor discuțiilor de acest fel, mi se pare imaginea legionarilor și a Gărzii de fier, inclusiv aceea a supraviețuirilor lor viguroase în lumea exilului, ca singuri reprezentanți ai dreptei politice românești, care apare în toate cercetările străine asupra exilului românesc, cel puțin în toate cele pe care le cunosc eu. Or, în exil s-a manifestat și o dreaptă suficient de bine conturată ideologic în cadrul unor forme și manifestări indiscutabil democratice; mă refer măcar la acțiunea unor confederaționiști și apărători ai ideii europene încă din primele momente ale apariției sale, ca Leontin Constantinescu, George Ciorănescu și alții, dintre care unii au acti-

vat în cadrul vechiului Institut universitar Carol I de la Paris, la scriitorii „europeniști” grupați în jurul excelentei *Revue de culture européenne* de la Paris, la începutul anilor cincizeci, între care Alexandru Busuioceanu, Leontin Constantinescu, D. Maniu, Mircea Eliade, plasați alături de Karl Jaspers, Henry Corbin, Daniel Rops, Ortega y Gasset, Urs von Balthasar, Alain Bosquet (!) și multe altele.

Altă încercare de lărgire a discuției care ar merita un efort suplimentar de investigație mi se pare aceea care ar putea să pună între temele caracteristice exilatului, deșărătului, nostalgicului etc., aceea a absurdului sau mai exact a fantasticului ca rezultat al dislocării forțate a individului din universul său limitat; pe o linie care nu-l ocolește pe Eugen Ionescu, nici pe Mircea Eliade (ambii mai vechi practicanți ai diverselor moduri de evadare), avea loc aici și „genialul” Grigore Cugler, cum îl numește Eva Behring în trecere, și alți autori din paginile *Revisitei scriitorilor români* (cîteva texte remarcabile ale lui Paul Miron), și nu mai puțin scriitorii români din Israel, D. Schechter ș.a. Reîntoarcerea în nostalgie (Stamatu) sau în mit (Vintilă Horia) nu sînt singurele reacții la șocul istoriei, și căderea sau refugiul individului în fantastic este un alt mod de a reacționa la un abuz al istoriei, la o situație de care nu ei, sau nu ei în mod direct, sînt răspunzători.

TOATĂ această discuție trebuie desigur pusă în termenii mai generali ai literaturii române, odată depășită discuția dacă literatura exilului este sau nu o parte a uneia și aceleiași literaturi, chestiune oțioasă pe care scriitorii din exil au rezolvat-o demult ei înșiși, cum arată Eva Behring cu citate din Monica Lovinescu, D. Țepeneag ș.a. Este vorba deci de plasarea fenomenelor discutate într-un complex de factori în care ele efectiv au luat naștere și au acționat, și pe care nu îi putem ignora. Vorbind de pildă de marii scriitori care au rămas în țară și au fost persecutați de comuniști, nu știu dacă lui Blaga i se poate potrivi calificativul de „scriitor din exilul intern”, pentru că el a fost persecutat și ostracizat, și nu s-a izolat din proprie inițiativă; e adevărat că a refuzat să facă anumite concesii, dar e tot atât de adevărat că a încercat mereu să publice, să iasă din situația nedreaptă în care fusese pus, iar „recuperarea” lui abia cu titlu postum a fost doar o întimplare nefericită (ca și în cazul lui Dan Botta sau Ionel Teodoreanu, de pildă), dispariția sa timpurie nelăsîndu-i șansa de care s-au bucurat, încă în viață, autori precum Arghezi de pildă, care a înțeles mai repede ce preț trebuie plătit. Recuperarea operei lui Blaga a făcut parte dintr-o serie de alte acțiuni similare pe la mijlocul anilor șaizeci, consecințe ale unei schimbări

politice, în care intră și modificarea atitudinii față de exil și de fiecare scriitor din diasporă. Blaga a fost, evident, un mare scriitor, dar tratamentul la care a fost supus, înainte ca și după dispariția sa, n-a fost întru nimic diferit de cel aplicat altora: toți au fost supuși tentațiilor, toți cei care au rezistat au fost pedepsiți că nu s-au lăsat corupți, dar toți erau mai utili regimului, să mi se ierte brutalitatea vorbei, după moarte decît înainte: așa era sigur că nu puteau retracta nimic, li se putea atribui orice atitudine în biografie și orice interpretare a operei, iar părțile irecuperabile... pur și simplu dispăreau. Blaga n-a fost recuperat în chip special pentru a fi folosit de „politica culturală oficială” pentru că opera lui ar fi sprijinit în chip direct teza „culturi române ca spațiu minoritic” sau „o personalitate specifică a literaturii române” în direcția autohtonistă, cum pare să conchidă autoarea (p. 174), ci pentru că era un mare scriitor a cărui operă nu mai putea fi ignorată în condițiile în care regimul, care-și consolidase poziția internă, căuta acum să-și confecționeze o imagine acceptabilă pe plan internațional.

ACELEAȘI nuanțări mi se par necesare și în cazul literaturii exilului propriu-zis: nu mi se pare că au fost favorizați în chip special autorii de tendință naționalistă sau cu simpatii legionare, datorită orientării primitiv naționaliste pe care o imprimă Ceaușescu culturii oficiale, căci atunci, ca să dau un singur exemplu, am fi avut și ediții din romanele lui Vintilă Horia sau Const. Virgil Gheorghiu în anii șaizeci, nu numai din proza lui Mircea Eliade; cum cred că era evident pentru noi toți, oficialitatea încerca să atragă orice personalitate cu o statură importantă din străinătate, cu condiția să nu deranjeze tabuurile ideologice ale regimului, și în acest scop făcea unele investiții, unele gesturi calculate și prudente: celor două volume din 1967 le-a urmat o lungă epocă de interdicție a cărților lui Eliade ca o consecință a refuzului de a veni în țară și a protestelor pentru publicarea trunchiată și alterată a unui interviu. Evident, nici un scriitor din exil, din cîte știu eu, n-a acceptat acest veritabil șantaj, în timp ce tot mai numeroși scriitori – și intelectuali în general – votau „cu picioarele”, cum se zicea, îngroșînd rîndurile emigrației noastre și, desigur, cantitatea de literatură română publicată peste hotare.

Mai degrabă din această perspectivă se poate vorbi de o reapropiere a celor două jumătăți ideale ale literaturii noastre,

prin acțiunea unor scriitori care au debutat și publicat în țară după 1960, care beneficiaseră cumva de micul dezgheț care a însoțit creșterea lor artistică, lecturile lor, cunoașterea de limbi străine, și ei au fost, cred, fermentul nu doar al unei noi imagini a literaturii române prezentate străinătății, ci și al unei apropieri inevitabile de poziții.

În fine, toate problemele teoretice ale literaturii din exil trebuiau să-și găsească o exemplificare, dacă nu chiar o rezolvare, în cap. IV al cărții, rezervat discuției analitice a operei unor scriitori români din exil, considerați a oferi „pregnanța exemplară a marilor probleme ale exilului scriitoricesc” (p. 97); acești scriitori sînt Mircea Eliade, Ion Caraion, Paul Goma, Norman Manea și D. Țepeneag, cinci nume într-adevăr reprezentative și de primă mărime ale exilului literar, care – prin diferite aspecte ale operei și activității lor publice – au stat permanent în atenția celorlalți exilați și a confrăților de acasă. Discuția acestor cinci scriitori, căci e vorba și de scriitori, nu doar de cărțile lor, este luminoasă în multe momente pentru destinul și înțelesul operei lor, pentru că Eva Behring este un analist lucid și informat, care frecventează literatura română ca un profesionist român de peste patru decenii, avînd în plus și detașarea și spiritul sintetic care lipsește uneori analizelor noastre; am însă impresia că materia aleasă pentru această analiză nu este întotdeauna capabilă să servească drept revelator al unor situații mai generale („pregnanța exemplară” de care vorbea autoarea), din simplul motiv că scriitorii mai importanți pe care i-a ales nu sînt întotdeauna și cei mai reprezentativi pentru categoria generală. Unii dintre scriitorii aleși sînt, după opinia mea, mai degrabă excepții de la condiția generală, fie că ne referim la Mircea Eliade, excelent și sintetic discutat mai ales pe marginea *Noptii de Sînzien* (care e un roman stufos, cu teză și ale cărui straturi se nutresc din tipii și arhetipi mai degrabă universali, sprijinit pe teoriile cunoscută despre „timpul sacru” și „timpul profan”) și mult mai puțin pe nuvelele sale, deci pe un scriitor cu o carieră internațională deja conturată în momentul exilului atît în romanele sale, cît și în propria viață cu totul diferită de a scriitorului român tip, care rareori ieșea din țară și chiar urbea urbea lui;

Mircea Angheliescu

(Continuare în pagina 24)

cerșetorul de cafea

de
Emil Brumar

Cîntec naiv

Iubito cu ochii fierți
În brusturi, vrei să mă ierți
Că mi-s boii cam incerti?

Roua n-o mai rumeșă,
Din nară le-alunecă
Răcoarea-n duminecă.

La porți vechi se uită lung,
Rîmele cu cornu-mpung
Și n-ajung unde ajung.

Iubito cu ochi secreți
Și lincezi, vrei să mă ierți
Că mi-s îngerii inerti?

Izvoarele le-au lasat
Să-ți mustească pe sub pat,
Fără prund și nufăr lat.

Soarele-i suit c-un scripet
Din sertarele de sipet.
Raza nu mai scoate țipet.

Fluturi țepeni plimbă crinii,
Căi ferate pling lungi linii,
Iar tu-ți numeri mereu sîinii,
Iar tu-ți numeri mereu sîinii...

Orhidee

Din corola ei țîșnind
sînge feminin și-ascuțite
pumnale de tăcere

atîtea respirații de-argint
amestecate cu țărîna
încît nu se-aude niciuna

ori toate se-aud dintr-odată
cum un zornăit de monezi
în marsupiul unui Înger.

Cinematograf

În indiferența intimitate a unei săli
de cinematograf
unde se-amestecă văzduhul
citorva planete
unde flăcările sînt reci și umede
aidoma ciupercilor
iar densitățile oarbe cum liliecii
obrajii ți se revoltă se colorează
de-un trecut netrăit cum viitorul.

Era o dimineată umedă

Era o dimineată umedă ca o gură
de femeie
contrariile se zbenguiau
— peștișori în bazin —
se statornicise un echilibru rezonabil
între ceea ce există
și ceea ce nu există
visătoare îți atingeai riul încremenit
pe obraz.

Moartea intră și iese

*"Moartea intră și iese
din circiumă"*
(F. Garcia Lorca)

uneori intră și iese
în locul nostru

Fotografie de Ion Cucu

Gheorghe Grigurcu

alteori noi
intrăm și ieșim
în locul ei.

Cu ajutorul cerului

Cu ajutorul cerului am găsit o scară
și fără ajutorul lui am sprijinit-o de lună
cu ajutorul cerului am urcat

și fără ajutorul lui celelalte
cu ajutorul cerului într-o bună zi
și fără ajutorul lui am visat că urc
mai departe.

Ți-am spălat cămașa de gheață

Ți-ai spălat cămașa de gheață
și-ai rămas goală ca un Înger
pînă se usucă

ți-ai spălat obrazul din zăpadă
și-ai rămas fără chip
pînă cînd va ninge din nou
în Paradis.

Atît de simplu

Atît de simplu vrei să pari
să spui
și nu te-nduri
să lași nimic
pe dinafară.

Cromatică

Blonzi cu părul albastru
brunete cu părul verde
și-atîtea săruturi risipite
cum picuri albi de ploaie laptoasă
întorcîndu-se-n pămîntul
roșu cum moartea.

Rîuri

Rîuri care mor de sete
rîuri cu guri deschise ca niște pești
rîuri care se zbat cum înecații.

Poți căuta mult și bine

Poți căuta mult și bine
în haina de blană a Gloriei

nu vei găsi nimic
nici străzi nici nume ce se relaxează
aidoma picioarelor sub masă după prînz
nici iceberguri care-și scot capul
din atlase
cum animalele din cușca nici păduri
ce se opresc îndatoritoare-n dreptul tau-
și te duc puțin mai departe
aidoma unor vechi autobuze;
să nu fii surprins: nu vei găsi
nici acel amestec al Veciei cu Timpul
care-ți ține loc de trecut.

Hipopotam

Hipopotam scaldîndu-se-n apa
mocerloasă a limbajului
atîția sori îl flatează moi cum frunzele
dar atît de puține furtuni
sub pielea lui ascultătoare
cum un abecedar
care ne-nvață tot ce e de învățat
sub privirea lui fragilă cum un canar
care cîntă tot ce e de cîntat
și-n amurg se răstoarnă alene
cum o clepsidră.

Semn de carte

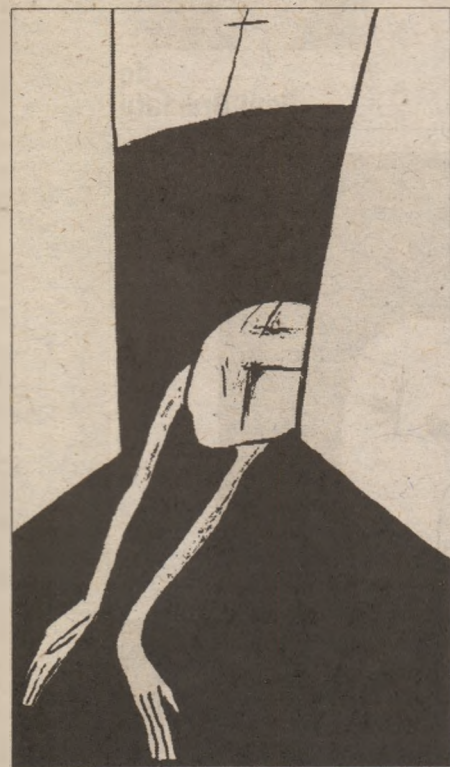
Pe cadranul cerului de mai
o vrabie
cum un arătător.

Lac

Deasupra transparenței informe
zimții de lebadă.

Odată

Odată o piatră a-nghițit un munte întreg
un punct tipografic s-a ambiționat
și-a crezut
că e un punct de vedere
un cerc jefuit de centrul său
a plîns. ■

Cronica edițiilor

Seducția manuscriselor

PRIMELE referințe despre biografia textului literar al ediției Nicolae Suțu, *Amintiri de călătorie*, le oferă *notele traducătorului*, care însoțesc de la subsolul paginii, cu egală îndreptățire, începutul fiecărui grup de scrisori, componentele volumului: *Amintiri dintr-o călătorie în Europa Occidentală în 1838 și Amintiri dintr-o călătorie la Odesa în anul 1847*. Asumându-și responsabilitatea traducerii, Petruța Spânu își concretizează lucrarea pe manuscrisele în limba franceză ale autorului. Ele se găsesc în Cabinetul specializat al Bibliotecii Academiei Române: manuscrisul 1050, paginile 2-139, pentru spațiul apusean, Polonia, Austria, Italia, Elveția, cu plecarea din Botoșani și Parisul, ca punct final; și manuscrisul 1024, paginile 236-148, pentru spațiul răsăritean, cu plecarea din Iași, trecerea Prutului, străbaterăa teritoriului străjuit de pe fiecare față a instituțiilor publice de Vulturul Imperial rusesc, până la Odesa. Ediția din 2001, "revizuită și adăugită", față de cea din 2000, este considerată de autorii ei, ca și precedenta, "o premieră". Calificativul i se trage de la implicarea traducerii, deoarece textul *Însemnările de călătorie ale lui Nicolae Suțu (1831-1847)*, chiar dacă au fost publicate de Victor Slăvescu, în 1942, cu parțială modificare adusă titlului, în "Memoriile Secțiunii istorice" ale "Analelor Academiei Române", reproduce doar originalul francez.

Franceza este limba în care a scris Nicolae Suțu opera științifică, rezultată din neobosită lui implicare în problemele economice, administrative și politice ale Moldovei. La fel și literatura. Excepție fac începuturile, versuri, proză și câteva încercări dramatice, redactate în neogreacă. *Bibliografia* menționează și două titluri în limba română. Unul corespunde traducerii proprii lucrării: *Arătarea mijloacelor de întrebuintare întru sigurișirea plutirii pe Siretiu. Măsuri pregătitoare ce trebuie a se lua de către Ocârmuire, pe cheltuiala ei* (1850). Pe această lucrare, Nicolae Suțu operează modificări. Celălalt este titlul unei redactări directe în limba română: *Propunere pentru osebitele*

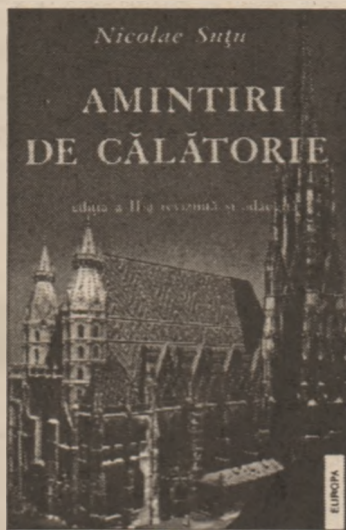
mijloace țintitoare la propășirea industriei (1861). Reproduc aceste titluri, fără a avea în vedere un criteriu valoric anume, referitor la lucrările respective. Poate mai curând din convingerea că ar putea încânta cititorul înzestrat cu ureche muzicală pentru vocabularul lor, plin de farmec desuet azi, mustind de viața evenimentelor, în general, dar și de realitățile strict locale, cu audiență firească la data când au fost scrise.

Bibliografia este ingenios concepută pe două nivele pentru ca, prin componentele sale, să fie urmărită corespondența dintre opera tipărită și manuscris. Pe partea superioară a paginii, titlul operelor antume și postume. Pe partea, obișnuit numită subsolul paginii, 25 de poziții cu trimitere, fiecare, la câte un manuscris, din cele 29 de volume *in folio*, numerotate de la 1024 la 1052. Contabilizarea are logica sa pentru cine se recunoaște pasionat de culisele muncii de cercetare.

Din acest prea plin context informațional rețin, pentru istoricul promovării editoriale a textelor literare, două volume de proză, detașate stilistic de tot ce fusese scrisul lui Nicolae Suțu până la ele.

UN volum memorialistic, profiluri și destine umane, neliniști, spaime, impliniri, perspective, cuprinzând perioada dintre elaborarea Regulamentului Organic și sfârșitul domniei lui Al. I. Cuza, *Mémoires du prince Nicolas Soutzo, Grand Logothète de Moldavie, 1798-1871*. Publicat la Viena în 1899, de Panaïoti Rizos, asupra lui atrage atenția *nota* cu numărul 7, de la subsolul Bibliografiei: "Nume fictiv sub care se ascundea Cezar Colescu-Vartic, îndrumat de I. Bianu și D. A. Sturza; aceștia din diferite motive nu și-au dezvăluit identitatea." Enigma privește și un politician, ca D. A. Sturza, și pe renumitul bibliotecar al Academiei Române, Ioan Bianu, care a impus pe plan științific instituția Bibliotecii. Traducerea a fost realizată în 1997 de Georgeta Penelea Filitti, deopotrivă autoare a introducerii, notelor și comentariilor.

Al doilea volum, *Amintiri de călătorie*, conceput ca o suită de scrisori, este volum de corespondență, tipic pentru rigorile

Nicolae Suțu, *Amintiri de călătorie, 1839-1847*, ediția a II-a, revizuită și adăugită, traducere din limba franceză: Petruța Spânu, tabel cronologic, postfață și bibliografie: Gheorghe Macarie, note geografice și istorice: Dumitru Scorțanu, Editura Fides, Iași, 2000.

clasice ale genului. Narațiuni asociative, scrisorile recrează atmosfera trăită de oamenii timpului său, Nicolae Suțu fiind mereu atent la asemănări și înrudiri, la vibrația cotidianului, rămânând exterior, nicicând însă pitoresc.

Investigarea, selectarea, ordonarea inestimabilei resurse dau semnatarilor ediției măsura lucrului bine făcut, temeinicia informației și sensibilitatea comunicării ajungând să se întregască prin legături reciproce, profunde și sensibile. Traducerea respectă, prin justetea tonului, spiritul timpului. Lectura este fluentă. De nicaieri nu se degajă impresia că nu am avea în față originalul însuși. De altfel, Petruța Spânu este deja un nume de referință, atât ca traducător, cât și ca interpret al literaturilor franceză și belgiană. Dumitru Scorțanu este atent la situația geografică, la amănuntele de peisaj, la detaliile toponimice și etnografice. O recuzită bogată care, folosită în note, destăinuie interesul, deosebit al lui Nicolae Suțu pentru cadrul material al descrierilor sale. Deplinăteza informațiilor lui Gh. Macarie din tabloul cronologic și din postfața este bun îndrumător pentru reconstituirea vieții lui Nicolae Suțu, fiu și nepot de domnitori fanarioți, el însuși prinț, cu învaluite tentații la domnie, întotdeauna înăbușite la timp, de unde calificativul, de mai multe ori repetat în postfață, de personalitate în strategiile politice. Gh. Macarie este deosebit de atent când stabilește ierarhia valorilor. Ampla sa prezentare, folosită ca postfață, *Nicolae Suțu sau a doua față a unui fanariot întârziat*, pune în circulație adevăruri cunoscute

Nicolae Suțu

aproape numai de specialiști, reușește să stabilească relația dintre fapte și obiecte, vibrația emoțională a omului, atunci și unde te-ai aștepta mai puțin, doar printr-o observație: efectul asupra lui a numărului mare de "decapitați și ștrangulați", ca politică a Porții aplicată elitei grecești a Fanarului.

Autorii ediției își motivează acțiunea, insistând asupra cerinței de a fi integrată în circuitul culturii noastre o operă pe care o văd împlinită într-o ediție critică, fără restricții de conținut. Sunt vizate edițiile semnate de profesorii Victor Slăvescu și Ion Veverca, ambii economiști, Ion Veverca fiind cel care îi atribuie lui Nicolae Suțu titlatura de "întâiul economist ideolog din România", încă din 1936. Abia editarea și reeditarea, după caz, a acestei opere ar permite judecarea în cunoștință de cauză a contradicțiilor iremediabile dintre relațiile domnilor pământeni și fanarioți, abilitatea în mișcări a lui Nicolae Suțu, înscrierea cu toată ființa sa în viața Moldovei, ca țară de adopțiune prin căsătorie, ca om al progresului, orientând învățământul spre discipline pozitive și tehnice. Deținător de înalte dregătorii pe lângă Mihail Sturza și Grigore Alexandru Ghica, apreciat de marile puteri vecine, care nu se arătau dispuse a pierde din ochi politica Moldovei și a Țărilor Românești, a înțeles sensul profund al modernizării, a însușit-o în toată activitatea lui, de stat și personală, și a demonstrat-o, accentuând, o dată cu răspunsul dat ca membru al comisiei delegate să aprecieze mesajul viitorului domnitor, Al. I. Cuza. Atitudinea sa de om rațional și obiectiv, circum-

spect la propulsarea pe înalte culmi ale conducerii, multumindu-se să cumuleze sarcini oficiale, să persevereze în discuții și să ocolească echilibrat competiția, când simte că sortii nu-i sunt favorabili, sunt tot atâtea însușiri în stare să-l facă model de disciplină în păstrarea ierarhiilor și a reverențelor, strateg al compunerii proprii imagini.

A împlinirea portretului lui Nicolae Suțu contribuie și ediția de față prin o proză de evocare nu de imaginație și, evident, autobiografică. Detalii locale cu valoare evocativă, convingeri, nădejdi, confruntări cu sine și cu alții, sunt adunate aici ca într-un album de instantanee descriptive. Mărturisiri de energie pentru viitor, de retrairi ale propriului trecut lasat în țară, sublimat în dimensiunile noului promovată de tehnică, spiritualizat prin artă, pictură, muzică, poezie, arhitectură. Cu o notă specială de apreciere acordată educației, dar și ideii de fraternitate a oamenilor liberi.

Deținător de cultură și degustător rafinat al acesteia, Nicolae Suțu trăiește cultura ca pe o bucurie. În activitatea sa de zi cu zi, ca și în operă, arta rămâne termen de referință. În formulările sale se citește un trecut de gust și de instinct artistic. A știut să înțeleagă istoria cu întreg cortegiul său de violențe și prefaceri, a trăit nădejdiile și dezamăgirile timpului său. A știut să-și potrivească pasul filosofiei, științei și tehnicii, aceluiași timp căruia i-a aparținut cu o subiectivitate disciplinată, numai a lui.

Cornelia Ștefănescu

România literară 9

BIOGRAFIE

VIDIU GENARU
(în acte: Ovidiu Bibire) s-a născut la 10 noiembrie 1934

la Bacău, ca fiu al lui Constantin Bibire (ospătar) și al Mariei Bibire (înainte de căsătorie, Vasile). După terminarea liceului în orașul natal, s-a înscris la Institutul de Cultură Fizică din București (deși visa să devină medic). S-a remarcat, în scurtă vreme ca gimnast ("Ca gimnast eram o mare speranță; mi se dădeau portocale și frișcă, ca să devin Cineva: Cineva care să execute cel mai bine din Europa roata țiganului și salturile mortale."), iar timp de un sezon a lucrat chiar, pentru a câștiga bani de buzunar, ca acrobat la circ. Tot în anii studenției a descoperit însă literatura, citind cărțile din colecția unui colonel (cel la care stătea în gazdă) și împrietenindu-se cu colegul său de facultate, George Bălăița.

După absolvirea Institutului de Cultură Fizică din București, în 1957, lucrează ca profesor de gimnastică la Școala Sportivă din Bacău. Debutează cu poezie în revista *Luceafărul*, în 1964. Prima carte, volumul de versuri *Un șir de zile*, îi apare în 1966 în colecția "Luceafărul" a Editurii pentru Literatură. Va publica în continuare relativ numeroase alte volume de versuri și proză, fără să devină vreodată previzibil și plictisitor, fără să apară – nici măcar temporar – neinspirat sau lipsit de farmec în fața cititorilor. Ele îi vor aduce aprecieri din partea criticilor, premii ale Uniunii Scriitorilor etc., dar nu și un loc pe măsura meritelor sale în literatura contemporană. Are – ca și Emil Brumaru sau Eugen Negrici – soarta scriitorului înzestrat din provincie, care primește mesaje de simpatie de peste tot, dar nu și un loc în ierarhia literară. Din 1968 până în 1974 este redactor la revista *Ateneu*, apoi asistent universitar la Institutul Pedagogic din Bacău (1974-1980), muzeograf la Casa memorială "G. Bacovia" (1980-1989), consilier la Inspectoratul pentru Cultură al județului Bacău (1990-1992), deputat al FSN în Parlament în legislatura 1992-1996, iar consilier etc. În 1999, la 65 de ani, publică o carte de versuri, *Orient, pardon!* în comparație cu care poezia celei mai tinere generații pare bătrânicioasă.

Realitatea văzută de un poet

▲ NCA de la prima sa carte, *Un șir de zile*, 1966, s-a putut observa că Ovidiu Genaru scrie versuri ca reacție la ceea ce i se întâmplă sau la ceea ce află, că poezia este pentru el în esență un comentariu. Alți autori construiesc poezia în regim anistoric, ca pe o viziune grandioasă sau ca pe un joc, ca pe o parabolă sau ca pe un ritual inițiativ. Și ei pleacă, probabil, de multe ori de la o situație reală, dar o prelucrează într-atât încât rezultatul pare – iar dacă pare, și este – poezie pură. Ovidiu Genaru se numără printre poeții care în mod explicit povestesc, analizează, interpretează – cu mijloace lirice – momente ale propriei lor vieți. Cititorul asistă la transformarea realității în poezie. Și însuși acest proces îl captivează.

Când citim o carte de versuri de Ovidiu Genaru, avem senzația că ne aflăm în spatele unui pictor care tocmai transferă pe pânză, cu ajutorul pensulei și culorilor, peisajul din fața noastră. Vedem, încântați, cum un drum de țară, prăfos, pe care trece un banal car cu boi, se eternizează și capătă o semnificație artistică.

În volumul de debut, unele poezii par pagini de jurnal. Poetul își petrece, de exemplu, vacanța la mănăstirea Agapia și, când nu-l vede nimeni, scoate din geamantan un caiet și își notează:

"Nu mai înțepă nici trandafirii,/ până mâine de dimineață, ultimele maici/ de pe pământul Moldovei se roagă complicat/ ele sunt bătrâne, lăsați-le să se roage.// Vacile se-ntorc cu copite de unt în ograda,/ luminează mămăliga-n ceau. Citadini,/ trăim o scufundare liniștitoare în timpuri apuse,/ dar capetele ne rămân în afară/ ca niște geamanduri în asfințit." (*Amurg la Agapia Veche*).

Alt poem poate fi considerat un reportaj despre o stație meteorologică din munți (tema va fi reluată, *in extenso*, în romanul *Week-end în oraș*, 1969):

"Cautăm timpul frumos printre nori,/ și ascultăm Bach la stația meteorologică/ în creierii munților.// O dată pe lună coborâm în orașele aglomerate,/ dăm o raită prin fete/ și năuci de lacrima sânilor rămânem la ele/ o noapte, plângând cu fața în pernă./ Iarna ni se aduce hrană pe catâri,/ ne lăsăm bărbi să nu ne părjolească vântul/ obrazul de băieți subțiri/ și dobândim în ochi o ninsoare barbară." (*La stația meteorologică*).

Admirabilă este ingeniozitatea cu care autorul face vizibilă poezia vieții de fiecare zi. Găsește de fiecare dată unghiuri de

observație neașteptate, încadrarea inteligent imaginea, aduce în prim-plan detalii care astfel devin importante, obligând la o reevaluare a ansamblului. Recurge și la comentarii propriu-zise, scurte, capricioase, prin care sugerează – doar sugerează – interpretări metafizice. Și uneori găsește poemului un final șocant,

valori de lemn./ și-alt meșteșug e vărâritul.// Se aud spargeri de piei cu acul./ și după ac urmează lâna roșie și lâna neagră/ ca obiceiul nașterii și morții./ se petrec schimburi de miere pe postav./ și ascuțiri de unelte pe barba-nțeleptilor.// Lung cât două strigăte capăt la capăt./ satul plutește în steaua lui./ lu-

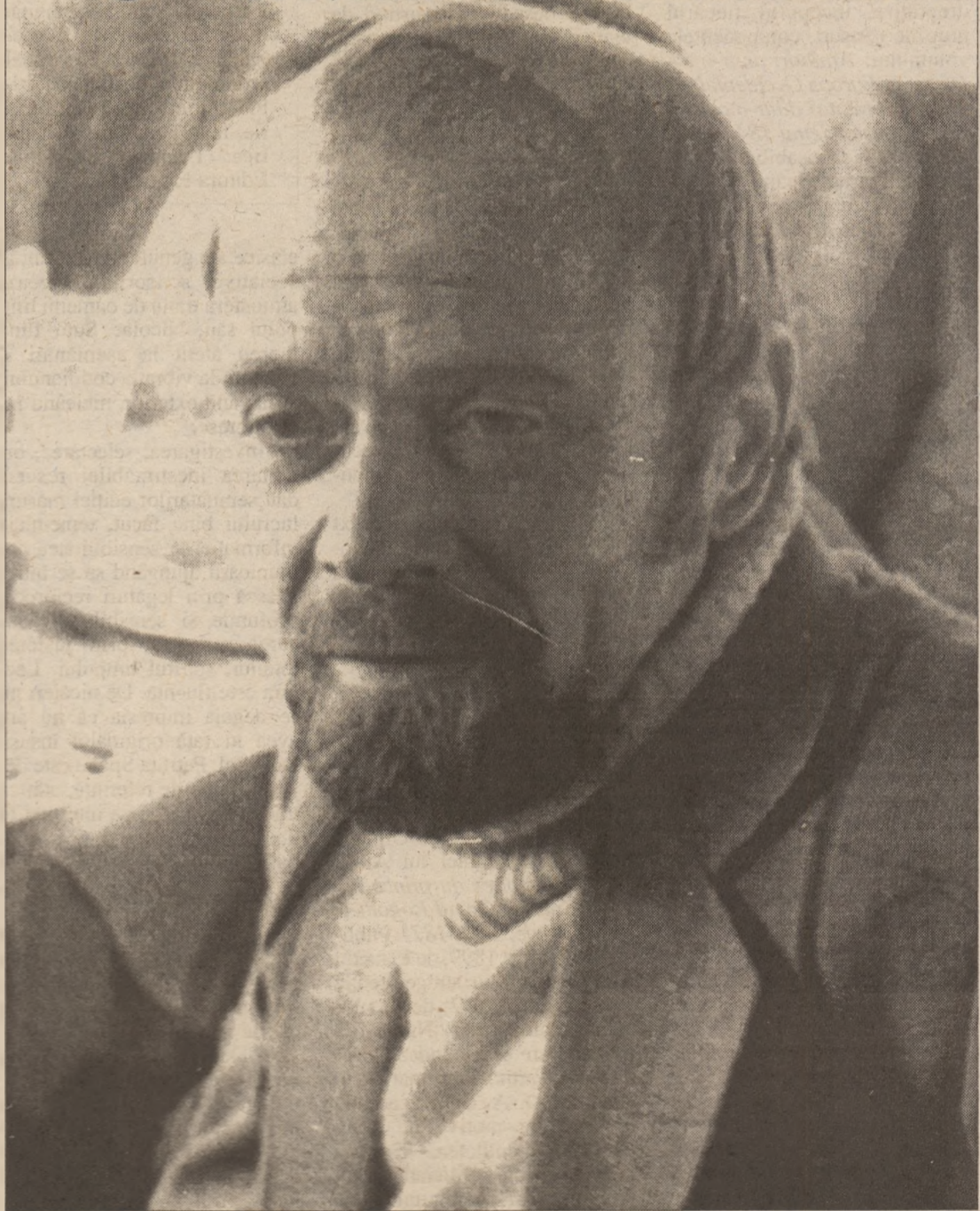
fizică, se numără printre puținii profesioniști ai scrisului din timpul comunismului (și de azi). Nu găsim nimic amatoristic în textele pe care le-a publicat de-a lungul anilor. Un amplu – și antologic – poem din cartea de debut este intitulat *Jurnal*, dovadă de asumare lucidă a unui mod de a scrie po-

la o nouă lectură

de Alex. Ștefănescu

Ovidiu Genaru

care proiectează ireversibil realitatea prozaică în spațiul poeziei. Iată – reprodus integral – poemul *Sat în munți*, ilustrativ pentru această artă a transfigurării rapide:

"Neguțători de ciubere la preț mic/ și salturi de miei la nivelul mugurilor./ plecări din tăntă-n fiu la tânguri de joi/ vânzând

cește clima de munte pe gâtul femeilor./ se cheltuie pădure și piatră-de-var/ să trăiască satul./ Viața este atât de puternică./ un schelet de asin paște vara/ florile pe dinăuntru."

Poetul știe ce face, este conștient de arta lui. Deși are prețuri de profesor de educație

ezie. Iar jurnalul este chiar jurnal, cu mențiunea că este și poezie, de cea mai bună calitate:

"Când plângi, draga mea./ sângele mi se lasă la fund ca peștii/ cei speriați de zgomotul ploii.// Noaptea pândesc unde scârțâie mobila./ unde mandibula secunde/ găsește locul

slab, / și toate lucrurile mele / ascultă zgomotul sângelui / cu grijă, ca totul să decurgă normal. / E o vânatoare de zgomote. // Am simțul rufelor tale, / parcă mă-mbraci peste mâneci și mă porți, / ori mă arunci pe spatele scaunului / când se înnoarează a ceartă, / draga mea goală. // Ferigile cresc ca penele la pălăria / morților veseli. // Aș vrea în toamna asta să m-acopere / ionatanele până peste creștet / de aceea mi-am făcut pat în livadă, / jos iarba, sus stele, eu mijloc. // O femeie se dezbracă într-o vitrină / până la gips."

Fiecare secvență din acest "jurnal" spune mai multe decât spune, irizează, se consacră mitic (și ironic). Într-un mod oarecum asemănător va fi conceput volumul de "proză scurtă" *Cafeneaua subiectelor* din 1980.

De la ironie la sarcasm

VOLUMUL *Nuduri*, 1967 reprezintă o continuare a cărții de debut. S-ar fi putut intitula *Un sir de zile*, II. Noutatea o constituie tonul declamativ (și absența titlurilor poemelor):

"Nedeflorată e lumea în calea poetului / ori prea bătrâna, și ziua de ieri / e o lumină cu gâtul răsucit. / Am auzit trâmbița echinocliului de martie / dând semn / și albina trezită din hibernare / fecundează corola și cercelul puberei. / O, ce confuzii în ordinea acelorași sexe!"

Dacă poetul nu alunecă în teatralitate este pentru că are umor. Un demon al ghidușiei îl face să-și reconsidere spontan discursurile solemne, să le transforme într-o parodie a mesajului grav:

"Cabaniere, suntem doi, frige cărările, / bună seara. / Da-ne o cameră bună, o lampă / și vezi să fie muntele tăcut. / Nu vei auzi rugăciuni, / este o copilă cu pleoape albastre de Smirna. / Îți vom plăti mâine în zori / căci noaptea de vară în munți e scurtă. / Și ai grijă, mituiește păsările zorilor, / ciugulind vor uita să cânte. / Cabaniere, nu ținem la preț, / da-ne o noapte lungă."

Țara lui II, 1969, cuprinde noi secvențe din jurnalul de poet pe care îl ține Ovidiu Genaru. Sunt frecvente "impresiile de călătorie". Aflăm, printre altele, cum a decurs o excursie în munți, dar și ce semnificație metafizică poate avea o excursie în munți:

"Câte un pin ne suflă în față. / Oboseala își cere toiaș. / Sus cuminența norilor cirus, / o, uite-i cum trec ca teme ale morții și-ale seninătății. / Jos și-nainte sunt trecători subțiate, / ecoul, urechea mare a muntelui. / Cine vrea să-și scrie numele prin la-

birint / zadarnic și-l scrie, / dincolo de cuvânt sunt mlaștinile și pustietatea. / Cel nevăzut dintre noi, călăuzul ori ultimul / anunță căderea-nserării." (*Stela*).

Aflăm, de asemenea, cum i s-a înfățișat poetului marea:

"Marea aruncă la țarm manuscrise pierdute, / acele reci ale spaimei de apă. / O, crab bătrân, soare care nimicești și învii totul, / o, lucru de mână al mării! Moartea lucrează lacom. / Ne vom întoarce la var și nisip oricum s-ar petrece / viața cea de toate zilele. / Oul explodează în palmă și cântărețul scrie pe năluci. / Moliciuni perforate de rouă! / Înnoptăm într-o scoică; părul tau, / draga mea, îmi luminează cina săracă." (*Marea*).

"Marea aruncă la țarm manuscrise pierdute" este unul dintre cele mai frumoase versuri care s-au scris în limba română despre mare (alături de "marea, mașină a visării" a lui Tașcu Gheorghiu, de "marea, această neașezare de veci a materiei" și, bineînțeles, de cunoscutele versuri ale lui Eminescu).

Poetul folosește acum o imagistică mai expresivă - uneori chiar de o surprinzătoare violență - în raport cu aceea visătoare și prietenoasă cu care ne-a obișnuit:

"Stau întins pe nisip / și ascult îngroșarea sângelui meu / ca pe-o gănganie ce nu mai încape

prin vechile găuri." (*Stau*).

În volumul imediat următor, *Patimile după Bacovia*, 1972, care a atras la vremea respectivă atenția întregii critici literare, acest dramatism se radicalizează. Poetul nu mai plutește cu capul în nori, ci studiază îngrijorat fața schimonosită a societății românești. El continuă să comenteze ceea ce vede, dar o face sarcastic, evidențind *coșmarul* în care s-a transformat treptat viața de fiecare zi:

"Acești munți de ambalaje menajere / și reclamele consumați surogate și / aceste valori de stofă și dezodorante / și de grețuri romantice de potcoave / de cai morți aceste șiruri de triști / bicicliști ce zic adio satelor tranzistorizate și cântă din mers imnul / mulțumiților și balurile toxi-

ce de / sâmbătă seara sub policandrele afumate / și mamiferul spărgând fereastra / pretins preacuratei maria popescu / mormane grădini urât visătoare și / resturi la periferia orașelor deșeurii / prin care hâmesit de foame scormonește / cobaiul alb și înfricoșat al poeziei".

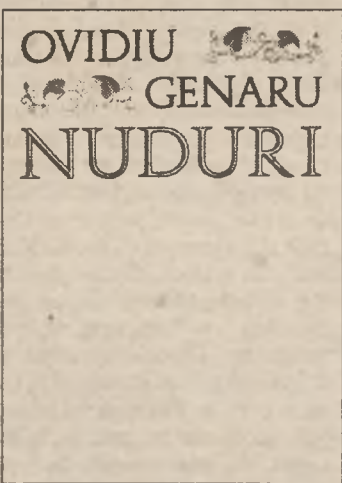
Pentru înșelarea vigilenței cenzurii, acest poem a fost intitulat (de autor sau de editor) *Societate de consum*. Din nefericire, cenzura nu a observat contradicția la care s-a ajuns: în societatea de consum trăiește "pretins preacurate maria popescu", ipostază a Fecioarei Maria dintr-o Românie industrializată forțat!

Cu mijloacele pe care le-a avut la dispoziție, nespectaculos, dar explicit, Ovidiu Genaru și-a făcut datoria de a semnală degradarea fără precedent a stilului de viață în România comunistă.

În căutarea seninătății

VIDIU Genaru nu are vocația disperării. El este prin structură contemplativ și ironic, iar forma lui supremă de inaderență la lume o reprezintă melancolia. În volumul *Bucolice*, 1973, îl surprindem refugiindu-se în

amintiri sau în descrierea unor vestigii de existență patriarhală din România. Ideea găsirii unor "refugii" îi obseda pe mulți scriitori în timpul dictaturii comuniste (Augustin Buzura a scris un roman pe această temă). Poetul evocă, melancolic, anii copilăriei:

"La marginea crângului de mesteceni subțiri / mi-amintesc: / casa părintească albește în fundul / provinciei, acolo regii sunt oboșiți. / Ușor în cuvinte fără de noimă / se prefac zilele vieții mele. // Pe coline în pâlăc mă așteaptă zeita fumurilor spectre, / pe care cărări să ajung? / Soarele și luna sunt cerceii morții. / Primăvara clatină mormintele, stinși / sunt cărbunii plăcerilor de odinioară." (*Soarele și luna*).

BIBLIOGRAFIE

POEZIE. *Un sir de zile*, Buc., EPL, col. "Luceafărul", 1966 • *Nuduri*, Buc., EPL, 1967 • *Țara lui II*, Buc., Tin., 1969 • *Patimile după Bacovia*, Buc., CR, 1972 • *Bucolice*, Iași, J., 1973 • *Goana după fericire*, Buc., CR, 1974 • *Elogii*, Buc., Em., 1974 • *Madona cu lacrimi*, Cluj, D., 1977 • *Poeme rapide*, Iași, J., 1983 • *Flori de câmp*, Buc., CR, 1984 • *Am mai vorbit despre asta*, Iași, J., 1986 • *Patimile după Bacovia*, postfață de Radu Călin Cristea (*Un atlet al melancoliei*), Buc., CR, col. "Hyperion", 1986 (ant., cupr. și informații bio-bibl.) • *Orient, pardon!*, Buc., Dalsi, 1999.

PROZĂ. *Week-end în oraș*, Buc., EPL, 1969 (roman) • *Fidelitate*, Iași, J., 1977 (roman) • *Iluzia cea mare*, Buc., CR, 1979 (roman) • *Cafeneaua subiectelor*, Iași, J., 1980 (proză scurtă) • *Sperietoarea*, Buc., CR, 1992 (roman) • *Diverse cereri în căsătorie*, Iași, J., 1994 (roman) • *Proces-verbal al unei crime*, Buc., CR, 1998 (proză-verité; reconstituirea unei crime fără mobil)

Ovidiu Genaru a tradus în lb. rom., în colab. cu Dragoș Sesan, versuri de Vladimir Holan (vol. *Noapte cu Hamlet*, Buc., Univ., 1972).

I s-au jucat următoarele piese de teatru: *La margine de paradis*, Teatrul Dramatic Bacovia, Bacău, stagiunea 1976-1977; *Vieți paralele*, Teatrul Tineretului din Piatra Neamț și Teatrul Municipal Ploiești, stagiunea 1977-1978 și 1979; *Exerciții de forță și echilibru*, Teatrul Dramatic Bacovia, Bacău, stagiunea 1980-1981. ■

Resemnarea aceasta nu este unica stare de spirit. Se înregistrează și momente de entuziasm, de *sărbătorire* a întoarcerii la lumea de altădată:

"Salve mesteceni / și salve mie însumi, ghicitor în tâlcul frunzișului! / Cristalin răsună bolțile reci / când apare centaurul, / nimic greșit în această paragină: ordine / și presimțire și-o nouă mocnită pubertate în țărână. / Iată septembrie mi-a dat un cal să mă plimb / prin limpede crâng, / patru potcoave de fier, / patru mesaje de faur." (*Patru potcoave de fier*).

Experiența directă, biografică reprezintă, în continuare, materia primă din care se face poezia, dar această experiență, *amintită*, filtrată de timpul care a trecut, ajunge la diafanitate, seamănă cu o ficțiune. Este vorba de o oglindire a oglinzii, pe care poetul o practică grațios și cu farmec.

Momentul său de plenitudine îl constituie scrierea poemelor care vor intra în volumul *Flori de câmp*, 1984. Această carte, stranie, surprinzătoare prin îndrăzneală artistică, dar și prin delicatețe, prin cruzimea observației, dusă până la cinism, dar și prin duioșie nu seamănă cu nimic din ce s-a mai scris la noi despre "eternul feminin". Nu seamănă nici cu savantele reverențe ale lui Șerban Foarță, nici cu ceremonialurile de o infinită gingașie (perversă) imaginate de Emil Brumaru. Seamănă, în schimb, cu poezia lui Ovidiu Genaru însuși, fiind o esență a ei.

Volumul cuprinde o suită de portrete ale unor femei, foste iubite sau partenere femere de joc erotic. Unele sunt numite cu o inițială - C., P., D. etc. - ceea ce face ca o undă de autentici-

tate romanescă, de efect, să străbată poemele.

Este vorba de portrete în mișcare, psihologice, schițate în proximitatea actului sexual, ceea ce înseamnă în momentul acceptării, al refuzului sau al diplomației feminine fixate atât de bine în versurile populare "du-te-ncolo, vino-ncoace, / lasă-mă și nu-mi da pace". Poemele au - uneori - un caracter licențios, dar sunt și de o mare delicatețe, astfel încât ar putea fi transcrise deopotrivă în revista *Play-boy* și în albumul unor domnișoare de pension. (Numai feministele le-ar repudia, dar, din fericire, ele nu mai citesc demult poezie de dragoste, ci numai eseuri rechizitoriale.):

"Ca din întâmplare îi ating bluza; / oftează ca foalele fierului; / ochii-i rămân / tăcuți; dar pe dinăuntru se aprind / de îndemnuri; respirația devine urgentă, carnea / se-ntunecă; animal tânăr, parfumul ei rupe lanțurile. / Să știi, lumânare, / ea a suflat să te stingă, nu eu; / eu îi mângâiam părul, gâtul, umerii; ea a suflat / când mă implora «Nu, nu...»" (*Nu, nu*).

"Cântă la flaut Livia; în tăcere-i privim / fluxul și refluxul sânilor; pare / o plantă de apă. Pare, / am spus; căci și flautul cântă la Livia. / Nimeni nu știe ce prevestește, / misteru-i intact: al buzelor care sărută muzica, / al flautului mănuit cu sărutul, / al ochilor deschiși înăuntru. / E favorita lui Sapho, fecioara răsturnată." (*Fecioara*).

Flori de câmp este o carte de poezie frumoasă ca o fluturare de eșarfe străvezii apărută - ne-veroșimil - în timpul grotescului deceniu nouă al secolului douăzeci. ■

(Continuare în numărul viitor)

Maria-Luiza Cristescu, prozatoarea

INCEPÎND cu romanul *Privilegiu* (1987), scrisul Mariei-Luiza Cristescu s-a radicalizat, ieșind din sfera a ceea ce s-a numit cu un termen cam general "proză de analiză psihologică", unde s-ar plasa volumele publicate anterior: *Capriciu la plecarea fratelui iubit* (1967), *Dulce Brigitte* (1969), *Nu ucideți femeile* (1970), *Așteptare* (1973), *Tutun de Macedonia* (1976), *Figuranții* (1979), *Vacanța* (1981) și *Necuvînta* (1984). Cu *Privilegiu*, epica Mariei-Luiza Cristescu se apropie de zona fierbinte a unei problematice care privește relația puterii cu individul, iată: "Oamenii greșesc punind puterea în aceeași sferă largă cu omeneșul. Nici un stăpînitor dintre cei mai laudați n-a mai fost om după ce a ajuns stăpîn. A fost cel mult

ză într-un fel și numai în acela. Viul, incilcitul, nodul, pornirea șuie și fără de eficiență dispar, sint retezate...". Aceste observații asupra relației puterii cu omeneșul aparțin unui oarecare Simon, preceptor francez la casa boierului Hartular, în Moldova secolului XIX; ne aflăm în timpul lui Mihail Sturdza, la o răspintie a istoriei, într-o vreme a tuturor uneltirilor, dar și a innoirilor, cînd obișnuințele fanariote încep să fie înlocuite cu altele, importate de aristocrația epocii din civilizația apuseană. Romanul se înscrie, așadar, în proza cu tematică istorică.

DACĂ spațiul epic este căutat în secolul XIX, investigația se adresează contemporanilor. În acest fel, Maria-Luiza Cristescu se alătură, cu *Privilegiu*, unei serii de prozatori care, conform

cele prozei de ficțiune un domeniu ce părea rezervat oamenilor de știință. Ingenioasă este și "punerea în scenă" a unei atit de pretențioase problematici; textul romanului propriu-zis este dublat de jurnalul lui Simon, care îmbină studiul meticolos al caracterelor și realităților social-politice din Moldova timpului cu relatarea în regim romanesc a faptelor ce alcătuiesc intriga din *Privilegiu*: Maria-Luiza Cristescu intuiește perfect dinamica internă a relației dintre narațiune și comentariu astfel încît un cititor va spune că acest roman disimulează un eseu, în vreme ce un altul va putea susține, cu argumente, exact contrariul: *Privilegiu* este, în primul rînd, o carte a acestui echilibru dintre povestire și discurs, dintre eseu și roman. Dacă "armătura" se află în acest raport, iar "glazura" se compune din cîteva nuclee epice abil susținute prin observații fine de detaliu, "miezul" textului îl reprezintă poziția elementului alogen față de lumea nouă în care pătrunde. Astfel, primele două tipuri distincte de "priză" la realitățile Moldovei de dinainte de 1848 sint cele ilustrate de doctorul Rosenfeld și stilatul, pentru că și ficționar, Simon. Primul are alura unui "erou civilizator" donquijotesc, care încearcă să prescrie medicamente unor oameni obișnuți cu altfel de leacuri; pe disperatul doctor îl caracterizează "sila" de aceste locuri "în care s-a răstăcit și s-a pierdut ca medic și ca om". În replică, Simon este atras de lumea Orientului pe care încearcă s-o înțeleagă, să o integreze și, în cele din urmă, să o "civilizeze": el introduce în casa boierului Hartular obiceiuri noi, acceptate cu greu și, la început, din amuzament, de niște oameni care purtaseră, pînă la venirea sa, șalvari și fes; fapt semnificativ, ceea ce ținește Simon este "revoluția", una dintre obsesiile veacului. Simon, împămîntenit în Moldova lui Mihail Sturdza, iubește literatura și libertatea, adică exact ceea ce lipsește celei de-a doua sa patrii; atitudinea sa, re-prezentînd într-un plan mai general raporturile specificului național cu "factorul" extern, se precizează, în epica textului, prin *confruntare*: căci iată ce-i spune, de pildă, un alt francez, domnul de Broudel: "Lumea asta te modifică. Te strică. În colonii i-am fi civilizat noi pe primitivi sau sălbatici. Aici, băștinașii ne înconjoară într-o pînză de păianjen, ne înecă în violența și ignoranța lor... Totul este incert, neclar, perfid!" Consulul francez și

doctorul Rosenfeld nu înțeleg nimic pentru că ei refuză să se integreze lumii în care au venit și care (o spune G. Ibrăileanu în *Spiritul critic...*) are o mare forță de asimilare, de "topire" a influențelor în propriul tipar existențial; mecanismul acestei integrări constituie ținta lui Simon care iubește pe Arghira Stolnici cu patima și violența oamenilor locului, își "codifică" însemnările, gîndurile și gesturile după obiceiul "băștinașilor", se amestecă în uneltiri, primește misiuni secrete de la Vodă prin boierul său de încredere, Hartular, în fine, se împămîntenește: francezul Simon devine boier Simion. Conținutul relației "străinului" cu spațiul de adopțiune moldovenesc reprezintă tema romanului Mariei-Luiza Cristescu care dovedește, pe lingă talent epic, și o temeinică informare sociologică asupra epocii. Și toate acestea au o *precisă adresă* către contemporanii săi, către "băștinașii" de la 1987; *Privilegiu* ilustrează, din acest punct de vedere, noua vîrstă a romanului nostru de inspirație istorică, în care accentul, observă cineva, nu mai cade pe "aventură" și "reconstituire", ci pe *meditație și parabolă*.

PRIVILEGIU a deschis o cale nouă pentru proza Mariei-Luiza Cristescu, jalonată, apoi, de alte trei cărți: *Îngeri maculați* (1990), *Iadul meschin* (1996) și *Ascuțit ca tandrețea* (1997). Dacă în romanul din 1987 parabola făcea "complicitate" cu cititorul invitat să citească în trecut semnele prezentului, în cărțile de după 1990, abordarea cotidianului e directă, însoțindu-se, adesea, de protestul deschis împotriva existenței cenușii a oamenilor în vremuri potrivnice lor. Două treimi din prozele volumului *Îngeri maculați*, de pildă, pot fi citite ca niște fragmente ale unui roman despre condiția socială a femeii (temă reluată, apoi, în *Ia-*

dul meschin și *Ascuțit ca tandrețea*); în intenția Mariei-Luiza Cristescu a stat scrierea unor fragmente dintr-un text despre "sufletul feminin" – subiect inequizabil, s-o recunoaștem, și care a dat pagini antologice mai ales în cărțile prozatorilor (Marin Preda, Nicolae Breban, Augustin Buzura), ca și în eseul critic consacrat de autoare Hortensiei Papadat-Bengescu; ceea ce a ieșit pînă la urmă este radiografia *vieții* personajelor și mai puțin a "sufletului" lor. Istorii banale, uneori de o banalitate căutată, fără nimic spectaculos, unde și ura inexplicabilă, absurdă, ca și înțelegerea ori compasiunea se tocesc în pasta groasă a unor existențe mereu egale cu ele însele, incolore, fără viață; aceasta cred că este, de altfel, una din țintele prozatoarei în cele trei cărți amintite: *a sugera uscăciunea*, a reduce într-o proză "de atmosferă" toată gama omeneșului la datele cotidianului (refulare, nemulțumire, revoltă mocnită, resemnare în promiscuitate și derizoriu). Nu lipsesc, desigur, accentele freudiene, protagonistele căutînd cu o voluptate mereu stinsă "virtețul violent de sentimente". *Umilînța* reprezintă reperul sigur, cel mai important, al "micilor existențe" din *Îngeri maculați*; lui i se supune, ca la o fatală comandă, tot ceea ce poate însemna "viață" (iubire, căsătorie, amor, moarte, frumusețe, flirt etc.). Alina este prototipul femeii umilite și care a fost silită să descopere tocmai în umilînța însuși orizontal "destinului": semnificativ, un alt personaj își caută în Franța posibilul semen (era să spun "semena"), pare a-l găsi pe Claudine care are în aparență un statut social și profesional asemănător, dar care, în fapt, este *liberă* să se îndrăgostească, să renunțe, s-o ia de la capăt: Alina înțelege diferența specifică și mai apleacă o dată capul. Fragmentele romanului Mariei-Luiza Cristescu cuprind existențe mărunte, desfășurate obsesiv în perspectiva *rezistenței*, a supraviețuirii; o educatoare care se luptă zadarnic pentru zahăr, făină, carne și jocuri electronice, ca să înlocuiască mesele indigeste, găletușa și lopățica "șoi-

Fotografii de Ion Cucu

Cu Petre Sălcudeanu

un stăpîn mai priceput în arta lui, a manevrat mai bine și nu s-au văzut ițele lucrării lui. Marii stăpînitori n-au nevoie să-șiucidă cel mai bun prieten, să-și arate «adevărata fire», adică cruzimea. Iată pe viu ceea ce știam: obrazul unui stăpînitor nu cunoaște decît cîteva expresii. Privirea goală aruncată peste capetele plecate, zîmbetul mic și strălucirea de cruzime reprimată a ochilor, mijitul lor cînd îl bîntuie un gînd, risul de satisfacție. Toate astea se așază pe expresia-mască a puterii. Altă nuanțe nu are. Se mai adaugă doar frica și veșnica dorință de a prevedea viitorul și a-l menține într-un prezent neschimbat. Puterea restrînge reacțiile sufletului și, ca urmare, schimbările de expresie ale feței. Le abstractizează. Adică, face dintr-o vișă, care se întinde deasă, vie, mișcătoare pe case, pe pomi, o rețea de pîrghii exacte și bine întinse care se îmbină scîrțîind sau nu și acționea-

unei strategii știute, făceau, în fond, o radiografie a actualității "disimulînd-o" în trecut; și nu întimplător, Dana Dumitriu, Eugen Uricaru sau Ștefan Agopian vor fi ales secolul XIX; regimul anilor '80 din secolul XX semăna, în atîtea privințe, cu fanarioții începutului de secol XIX. Maria-Luiza Cristescu își structurează narațiunea în jurul unor personaje reprezentînd tipurile deosebite de comportament ale străinilor (francezi și ruși, mai ales) care vizitează Principatele sau se stabilesc aici definitiv. Problema raportului dintre specificul național și elementul din afară, în condițiile particulare ale fauririi României moderne, a făcut obiectul multor studii de critică sau de istorie, cel mai însemnat rămînd, fără îndoială, acela al lui G. Ibrăileanu. Originalitatea demersului Mariei-Luiza Cristescu constă tocmai în reluarea acestei probleme, abordînd cu mijloa-

Cu Ion Mircea și Leo Butnaru

Dialog inedit cu Maria-Luiza CRISTESCU

Arca lui Noe

milor”, femei care își trăiesc toată umilința între patru pereți, într-un pat de spital, oferind adevărate radiografii ale suferinței (în buna tradiție a prozei Hortensiei Papadat-Bengescu), consumându-și conștiințioase porția zilnică de “bovarism”, tineri disperăți pentru că n-au de ce să-și agățe viitorul (“hălpaie toate visele în doi-trei ani, un post, un apartament făcut de părinți, proprietate personală, sau unul obținut de la stat cu chirie, un ciștig mai mare. Își cumpără din primii doi ani de muncă o mașină Dacia, timp în care îi întrețin socrii, pe mîncare și casă, își mai cumpără un casetofon. La 27 de ani le rămîne ca ideal achiziționarea unui video. Unii îl obțin și pe asta foarte repede și... și gata. Nu mai au nimic de rîvnit, cam asta e tot ce își pot oferi, cam asta e tot ce le poate alimenta orgoliul”) – cam atît și astfel este omul prozei noi a Mariei-Luiza Cristescu: omul din (i)realitatea imediată.

L ÎNGĂ acestea, trebuie remarcată *ironia tăioasă*, de negăsit în cărțile anterioare ale prozatoarei; hazlie, deși tristă în “nemernicia” ei, e încercarea cercetătorului de folclor Ion Caloianu de a scăpa de o valiză de daruri din străinătate, care ar putea fi “citite”, la vamă, ca o provocare la adresa “lumiilor noastre socialiste”. Dana și Virgil din narațiunea *În numele fericitii* ilustrează ceea ce aș numi *psihoză pîndei și delațiunii*, care a lucrat adînc în ființa noastră, servindu-ne zilnic, cu tot câimul, porțiile de umilință, punînd sub zodia derizoriului cuvintele, ideile, sentimentele. În sfîrșit, într-o proză precum *Cîinele hingherului*, povestea degradării pînă la treapta cea mai de jos – *îmbrățișarea cîinelui* – a oamenilor din categorii sociale altădată strict delimitate; “aristocrații” și “proletarul” suferă aceeași umilință a alungării din casă și din crîșma care se demolează: cită este înălțimea existentei, visului și memoriei lor? Un loc steep unde altădată erau “multe măcelării de carne”, foști care se sinucid sau care plîng pe grămada de lucruri strînse în grabă din fața buldozerului, un hingher bețiv care se cheamă acum “agent sanitar pentru purificarea mediului” și *gîndirea sănătoasă* ce se exprimă între două pahare și în lucirea stînsă a ochilor apatici: “Acum eu nu mai sunt al vre-murilor”. *Îngeri maculați, Iadul meschin și Ascuțit ca tandrețea* sînt cărți (documente) despre formele de alienare a individului în societatea al cărei ciclu monstruos ne place să credem că s-a încheiat.

Ioan Holban

D ESPRE natura contradictorie a Mariei-Luiza Cristescu – fragilă și totodată inflexibilă, ironică pînă la sarcasm, lucidă pînă la cruzime și, în egală măsură, etalînd un foarte subtil simț psihologic, care-i accentua umanitatea și convivialitatea –, luasem act încă din anii '70, odată cu apariția primelor ei romane, a căror lectură mă captivase, stîmîndu-mi curiozitatea asupra identității autoarei: *Castelul vrăjitoarelor, Tutun de Macedonia, Așteptare...* Am cunoscut-o, ulterior, cu ocazia uneia dintre expozițiile pictoriței Wanda Mihuleac. Conversația noastră s-a înfiripat de la sine, ca între niște vechi cunoștințe, senzația că mă aflu “sub lupă” fiind repede spulberată și înlocuită cu un anume “confort” sufletesc, esențial în *comunicarea și comuniunea* de idei. Am înțeles atunci că spiritul predominant caustic al Mariei-Luiza Cristescu era de fapt *consecința* caracterului ei ferm, ce nu admitea jumătățile de măsură, artificialitatea, ipocrizia, compromisurile intelectuale...

În 1992, cînd am inițiat ciclul radiofonic Mozart - o permanentă descoperire, am fost surprinsă să constat că pentru Maria-Luiza Cristescu muzica era un *pretext* ideal, un *instrument* de care se folosea în scopul *radiografierii*, la propriu, a stării bio-socio-umane a indivizilor unei societăți în raport cu artistul, creatorul, cu Geniul, mereu neînțeles sau prost înțeles și, în orice caz, judecat răuvoitor...

Redau mai jos secvențe din acel dialog, ce dezvăluie și o altă “față” a romancierei care, dintr-o prea mare curiozitate metafizică, “s-a dus să moară puțin...”.

Despina Petecel Theodoru

D.P. Doamnă Maria-Luiza Cristescu v-am invitat la un dialog despre felul în care e ascultat și înțeles Mozart după 236 de ani de la nașterea sa. Înaintea începerii dialogului propriu-zis v-ați exprimat dorința de a vorbi despre “totalitatea” Mozart, așadar despre corelația om - artist. Deci, cum îl vede scriitoarea Maria-Luiza Cristescu pe Mozart, la finele sec. XX ?

M.-L.C. ...cum îl vedem pe Mozart la finele celui de-al doilea mileniu de la nașterea lui Christos! Ne *apropiem* sau *suntem* chiar în Apocalipsă – așa cum zice Sf. Ioan? Nu vorbim numai despre un compozitor, unul dintre atîția alții, unul dintre *geniile* pe care le-a dat omnirea de-a lungul timpului, ci despre un *geniu* despre care se spune de obicei – și alte cuvinte mai bune nu găsim –, “geniu atotcuprînzător.” Cuvintele, slabele noastre cuvinte! El s-a ocupat de muzică, spunem noi. Or, dintre sunete –, omul le-a emis mai întîi, *în mod natural*, pe cele care se numesc *suspîn, oftat, rîs, hohot de plîns, chiot de plăcere, de victorie sau urlet de durere*. Aceste sunete nu erau încă muzică, ci o exprimare simplă, rudimentară, a *cosmosului* din om. În *codurile* inițiale ale muzicii, ele s-ar fi numit *disonanțe*. După milenii, compozitorul s-a deschis lui Dumne-

zeu – și acum vorbesc despre Mozart. Lui Dumnezeu, care a aruncat asupra pămîntului și Potopul. Compozitorul a fost un Noe. A pus toate creaturile lui Dumnezeu în Arca sa și a cuprins acolo și *muzica*, tot ce e al naturii, al respirației, de la sorii care luminează ori care au expiat de mult, pînă la plantele care mor, duhînd.

D.P. Mozart este cel care-i scria tatălui său că *e prea religios ca să poată trăi ca ceilalți tineri de vîrsta sa*. Și tot el, într-o altă scrisoare, îi mărturisea că “natura vorbește în mine tot atît de tare ca în oricare altul și poate mai puternic decît în mulți alți vlăjgani.” Iată așadar cele două ipostaze, aparent antinomice, care-l definesc și pe care le vom regăsi în absolut toate *opus-urile* sale, fie că se numesc concerte, simfonii, opere. Probabil că sublimul lui Mozart constă tocmai în *naturalețea* cu care *știa* să-și pună în valoare *datele naturale* ale ființei.

M.-L.C. *Natural* nu poate fi decît un Geniu – să-l spunem cu majuscula. De ce ? Pentru că, oricâtă educație, oricâte *coduri* ale societății, ale cărților citite, ale credinței moștenite, toate acestea la un loc, nu-l fac să-și piardă ceea ce e *natural* în el, nu-l pot strînge în chingile lor. De ce Geniul nu este iubit în timpul vieții? De ce despre

Mozart, ca și despre alte Genii ale omenirii – de la Iisus încoace – există legende?! Legende înălțătoare și legende triviale? Fie că sunt înălțătoare, fie că sunt triviale, ele sunt *false*. Despre Iisus, primul crucificat al epocii lui, se țin minte câteva lucruri: că a fost un vîndecător puțin scrîntit, un vorbitor cu cine vrei și cu cine nu vrei... Nu prea l-au înțeles apostolii: de ce să stai cu Maria Magdalena (știți ce profesie avea!), de ce să stai cu cămătarii și cu vameșii? etc. N-au înțeles cum e posibil să te apropii de rău și de urât?!

D.P. Prin capacitatea sa de *travestire*, Mozart a încercat nu numai să-i bucure pe oameni, dar i-a și *aureolat*, imortalizîndu-i în muzica sa. Întîlnim frecvent în *operele* mozartiene oameni simpli, înzestrați cu acel bun simț primordial, alături de personaje grave, preocupate intens de misterul existențial. De pildă, în *Flautul fermecat*, un cuplu ca Papagheno-Papaghena conviețuiește într-o deplină armonie cu celălalt cuplu – Tamino - Pamina –, destinat să experimenteze *cu-nașterea prin inițiere*, și exemplele ar putea continua.

M.-L.C. Diferența dintre omul obișnuit – fie împărat, meșteșugar, fie cetățean al vreunei lumi democratice din ziua de

azi – și un Geniu este că primii au bun simț, iar Geniul are *un bun simț vizionar*. Geniul nu mai are ipocrizia, jena, rușinea încălcării vreunui *cod*, pentru că el *lucrează în coduri*. Muzica nu te poate rușina vreodată. Cu siguranță însă că, autorul, scriind-o, într-o cameră luxoasă, ori la masa lui de brad a schițat un surâs, gîndindu-se că cei cărora le e adresată muzica lui nu vor înțelege *totul*, ci *doar ceva*; adică tocmai această *ambiguitate* pe care n-a prea dorit-o nimeni în timpul vieții autorului. Au preferat să-l sacrifice mai întîi, să-l crucifice, ca pe Iisus în timpul vieții, ca să-i facă apoi o legendă care, laudativă ori denigratoare, e la fel de meschină. Iubitorii de muzică recunosc însă imediat un text de Mozart. El are întotdeauna, pe o frază scurtă, un amestec straniu și puțin înfricoșător de înălțime spre ceruri și de scormonire în adîncul neguros și rău și urât al omului, pe care omul nu vrea să-l vadă niciodată, nici în oglindă, nici spus de un Geniu. Și cred că se uita cu un ochi de după cortină să vadă dacă noi, cei din sală – de secole de-a rîndul –, *reacționăm* la nota aceea care, la un moment dat, *scîrțâie!* Vroia să vadă dacă înțelegem *cît de complexă e lumea și cît de vie!*

(Continuare în pagina 14)

Arca lui Noe

(Urmare din pagina 13)

D.P. Astfel de ascunzișuri ale firii umane – *Ombra* în termeni jungieni – sălășluiesc alături de elevații spirituale într-o operă ca *Don Giovanni* de pildă. S-ar putea spune că Mozart a trăit și a creat *conștient* de iminența implacabilei judecăți divine care, departe de a-l strivi, l-a ajutat să se depășească mereu pe sine.

Doamnă Maria-Luiza Cristescu, îmi spuneai la începutul întâlnirii noastre că “muzica lui Mozart e ca viața” și că el “nu respectă un anumit *cod* de reguli sau de principii, așa cum face Bach în toată creația lui”; că Mozart “s-a jucat cu viața și ne-a demonstrat prin muzica lui că și Dumnezeu a fost capabil să rădă”, să “se amuze, fără să privească însă spre omenire cu superioritate arogantă și disprețuitoare, așa cum am putea crede...” Aș vrea să insistai puțin asupra acestor afirmații.

M.-L.C. Nu cred că vreun meloman sau un muzician serios și-a pus vreodată problema dacă *Misese* sau *Requiem* ul lui Mozart sunt *artă religioasă*, ori *artă laică*. Nu există nici o diferență, de *artă*, sub raportul Geniului, între o operă comică și un *Imn* închinat lui Dumnezeu. *Arta* nu are un auditoriu precis comandat social sau precis îndreptat spre o țintă. Ea este *artă* și se adresează *întregului* ființei tale și, mai ales la Mozart, poți găsi chiar în primele două secțiuni din *Requiem*, și bucurie, și joaca copilului Fecioarei – care se “se joacă” într-un ton aproape de neîngăduit într-un *requiem*; tot așa cum în *Don Giovanni* poți descoperi sunete sfâșietoare și înălțătoare, ca într-un autor specializat în muzică religioasă.

Au existat multe interdicții în artă, dintotdeauna. Au existat *coduri* – fie ale instituțiilor bisericesti, fie ale instituției imperiale, ale *puterii* în general. Mozart n-a suportat interdicții. Nu i-au plăcut îngrădirile, nu i-au plăcut *unii* oameni. A vrut să fie *el însuși*. Ideea de *disidență* în artă e absurd. Un mare artist nu e niciodată disident. Uneori e

adevărat că face și în viața ceea ce vrea – lucru amendabil imediat de către societate și putere. Dar Dumnezeu e *atoccuprinzător*: viața și arta pot fi unite, când este vorba despre Mozart, cu chipul Creatorului: râsul, zâmbetul, săgălnicia nu le uita niciodată, nici când compunea sunete închinat lui Dumnezeu. În ceea ce-l privește pe Mozart, el și-a îngăduit *totul* – *totul* însemnând *viață*. Doar un *geniu* al poeziei cuvintelor ar putea scrie sau vorbi despre muzică, despre *muzica lui Mozart*, pe măsura ei. Singurul exemplu pe care vi l-aș putea da, din câte am găsit eu în literatură – căci, vai, sunt romancier! – este cel al unui spirit, tot german: Thomas Mann. În *Dr. Faustus*, roman ce are ca teză chiar *teza geniului*, personajul principal este *artistul-muzician, geniul*, care, pentru a accepta viața *așa cum este* trebuie să facă un *pact faustic*. A! Faust! Sigur, Satana! Dar cine este Satana?! Este Ingerul căzut, Ingerul preferat al lui Dumnezeu! Acest *pact faustic* l-au făcut toate geniile omenirii, indiferent din ce domeniu: al credinței și al muzicii, al picturii și al literaturii.

D.P. Pentru că, în fond, *pactul faustic* intră-n categoria *miturilor cunoașterii*. Acest *pact* nu înseamnă altceva decât dorința, *firească*, a oricărui artist, de a accede la *Adevăr*...

M.-L.C. Despre asta este vorba! Căci, de obicei, se înțelege un lucru vulgar: “și-a vândut sufletul Satanei”, așa cum se spune în filmulețe, în mici povestioare din toate tomlile și din toate timpurile. Acest *pact faustic* înseamnă: dau totul, *rezist* la orice; orice s-ar întâmpla pe lumea aceasta, *e voia Creatorului*. Eu *sunt* un om al Creatorului, îl reprezint numai dacă fac tot ceea ce pot, *cât mai apropiat* de chipul Creatorului, chip pe care mi l-a dat și mie.

D.P. De altfel, nici n-ai putea atinge culmile cunoașterii, *transcendența*, fără să parcurgi, să te *confrunți* cu experiențele *pur umane*...

M.-L.C. E adevărat, dar tocmai pentru a nu fi prost înțelese, experiența umană nu înseamnă a face *cutare* lucru interzis ci, mai întâi, *să te folosești* de toate simțurile pe care Dumnezeu ți le-a dat. Dumnezeu a dat simțurile tuturor oamenilor. Doar un *geniu* și le folosește pe toate, știind că-n fiecare *coexistă* mai multe coordonate, care se încrucișează înfinit într-o *sferă*, ca și în *Cosmos*: între bine și rău cu *mii de nuanțe*, între frumos și

urât cu tot atâtea, între adevăr și trădare, cu tot atâtea – ca să enumerăm doar câteva. Lumea îl recunoaște pe cel care a creat-o și i-a arătat *întregul* ființei, dar îl recunoaște abia *după ce l-a sacrificat*. Îi place Geniul *după ce l-a sacrificat*. Îl recunoaște, îi place *să-l comemoreze*, și *nu să-l sărbătorească*. Și, sute de ani, ascultăm sau citim dintr-un *tot*, dintr-un *întreg*, din *Geniu*, doar *fragmentul*, ciobul de oglindă, care ne arată “țandăra” de bine și frumos în care vrem să ne recunoaștem. Rămânem în continuare ipocriți puțin. Nu suntem în stare să intrăm în *pactul faustic*...

D.P. Maria-Luiza Cristescu, spuneai că oamenii – cei obișnuiți, desigur – sunt mai bucurători să comemoreze *Geniul* decât să-l aniverseze. Nu vi se pare că Mozart însuși ne îndeamnă, prin propria lui creație, să-l *aniversăm* perpetuu, spulberându-ne orice prejudecată, *ajutându-ne* chiar *să ne eliberăm* de teama de a privi în lăuntru nostru, în abisurile noastre?

M.-L.C. Sunt convinsă că, dacă există așa-zisul “duh al mortului”, care mai rămâne o vreme printre noi, privind-și propria înmormântare, Mozart ar fi avut un chicot de râs: “ia te uită, ce frumoasă înscenare! Dar nu ei au făcut-o! *Eu* am făcut-o!”

I-a plăcut să glumească, să se travestească și cred că atunci *era travestit* într-unul dintre cei doi-trei care-l duceau la groapă!

D.P. Eu îl simt pe Mozart ca pe un copil grav și totodată fermecător, care *ne locuiește* și de care ne dăm seama că *suntem locuiți* în momentele cele mai dificile ale existenței noastre.

M.-L.C. Îl simțim așa, într-adevăr, dar el nu este fermecător nici când *este* fermecător! Întotdeauna există un subtext, un supratext muzical. Doar unei urechi mai puțin atente, sau mai puțin plină de știința vieții, sau cu sufletul *mai puțin întreg* i se pare *doar fermecător* o dată, sau *doar foarte solemn* altă dată. Spuneai că “ne locuiește.” Da, el “ne locuiește” pentru că s-a lăsat mai întâi “locuit” de toate sunetele lumii. Nu l-a disprețuit pe nici unul. (D.P.T.)

o c h i u l m a g i c

Gesturi pierdute

Am aflat că în *Neue Züricher Zeitung* apare, în fiecare miercuri, o rubrică intitulată “obiecte pierdute”. Într-unul din numerele trecute ale *României literare* Dl Nicolae Manolescu descria, la *ochiul nostru magic* “delicate lucruri vechi”. Nu rezist ispitei de a continua evocarea cu câteva gesturi, azi uitate, care s-au imprimat pe retina ochiului, întotdeauna *magic*, al copilăriei.

Gestul prin care tatăl meu își întorcea, seară de seară, ceasul de mână, apucându-i între degetul mare și arătător roțița striată și învîrtind-o repede înainte și înapoi. Mișcarea era însoțită de un sunet subțirel, mai liniștitor decât torsul pisicii. O altă mișcare cu sunet la care îmi plăcea să asist era cea din micul atelier de *remaiat* ciorapi de pe strada Postavarului din Brașov. O însoțeam din când în când pe mama la o doamnă cu bucle mici și arâmii, care avea un aparat cu motoras. Pe gura lui rotundă întindea ciorapul. Apoi apuca cu o croșetă de argint ochiul scăpat și parcurea cu ea drumul firului dus, refăcînd în câteva secunde țesătura mătăsoasă.

Pe strada Lungă mergeam uneori la o sifonerie. Duceam acolo, la umplut, sifoane grele, de sticlă albăstruie. Era coadă și, în așteptare, ochii mei se lipeau de mecanismul în care era prinsă gura sifonului. Nu mă plictiseam niciodată să văd cum șuvoiul înspumat inundă sticla și știam, de pe un afiș alăturat, că lichidul nu trebuie să depășească un nivel bine stabilit. Cum sifonul era mereu distrat, trăiam de fiecare dată pericolul exploziei care transforma corvoada într-o aventură palpitană.

O altă operație ciudată era curățatul sobei de bucatărie cu nume de zeiță, *Vesta*. Soba avea uși și ușițe, ca o casă de pitici și un căzanel interior plin cu apă care rămânea caldă mult timp după ce focul se stingea. Plita era curățată cu un praf special și marginile nichelate erau frecate cu șmirghel (*Schmirgelpapier*), pînă cînd ajungeai să te oglindești în ele. Hîrtia de șmirghel era aspră, cu zgrunțuri mari și cenușii. Mai tîrziu, la școală, am regăsit șmirghelul, mult mai fin, de culoarea nisipului, cînd

trebuia să răzuim, la fiecare sfîrșit de an, pupitrele de lemn pe care apăruseră tot felul de desene și inscripții în cerneală, a căror elaborare migăloasă era o distracție în orele plicticoase. Lemnul se albea și se netezea sub mîinile noastre și uniforme cu pătrațele ni se umpleau cu pulberea moale.

Cea mai frumoasă și mai veche amintire din fișierul cu gesturi pierdute este însă dintr-o dimineață de grație cînd, în loc să mă duc la grădiniță, am rămas acasă cu două plăpumărese. Era iarnă și masa din mijlocul camerei era în întregime acoperită de apele ondulate ale mătășii vișinii. Femeile își

vedeau de treaba lor, tăiau, potriveau și coseau cu gesturi uriașe viitoarea plapumă, în timp ce eu îmi vedeam de treaba mea. Urmăream cu ochii larg deschiși spectacolul de pe terasa plină de zăpadă: o veveriță, venită probabil de pe Tîmpa, peste acoperișuri, dădea un spectacol acrobatic pe balustradă. Era o veche cunoștință: o consideram veverița casei și îi puneam în fiecare zi nuci și alune într-un colț al terasei. Dar niciodată nu mai mulțumise în felul acesta, niciodată nu se dăduse atîta peste cap și nu se jucase cu atîta gingășie în fața ferestrei pline de flori de gheață. Era o zi obișnuită de iarnă, femeile sporovăiau domol, pe masă prindea formă viitoarea noastră plapumă vișinie, iar eu primeam în numele familiei, cu solemnitatea vîrstei la care totul e luat în serios, mulțumirile unui animal al pădurii. Și totuși eram în mijlocul unui mare oraș.

Ioana Pârvolescu

prepeleac

de Constantin Toiu

18 mai 1963

POLIFEM pipăi berbecul și zise: *Dragă berbecu, pentru ce ieși tu azi atât de târziu din peșteră?*” (*Odiseea*, Cântul IX, pag. 150, ed. rom.).

Nu știu ce se petrecuse în ziua aceea notată, 18 mai 1963. Care să fi fost evenimentul? Preciz că stratagema lui Ulisse invocată bătea undeva. Dar, unde? Ulisse, agățat de burta berbecului, ținându-se strâns pe dedesubt cu mâinile de lâna lui bogată, să scape din peștera în care îl închisese Polifem, după ce îi luase vederea, orbindu-l pe ciclop cu un par aprins răsucit în singurul său ochi monstruos... Ceva ce mi s-o fi întâmplat chiar mie, poate, ceva important, de care nu-mi mai aduc aminte. În orice caz, contextul în care este plasat citatul clasic, îmi dă de gândit... Iată ce însemnări mai întâlnesc făcute în aceeași zi de 18 mai 1963:

Nu avem altă proprietate decât cuvintele... (Urmează o ștersătură apăsată cu cerneală neagră)... Și teama poate avea o noblețe a ei... Diverse moduri de a avea teama... Grade. O ierarhie a fricii. Bună *ierarhia fricii*, a se folosi, eventual... În orice caz, teama caracterizează pe om, determină, îl determină... Una este teama animalică, biologică, sădită de instinct, și alta teama metafizică de Dumnezeu. O teamă superioară, putem spune... sublimă, mă pomenesc molipsit de verva demonică a palicarului...

Teama *caracterizează*, vasăzică. De ce anume îți este frică, teamă, depinde și propriul tău caracter. Și dacă nu caracter, chiar, măcar starea în care te afli pe moment... Mai departe, deslușesc: Pe nopțieră ea are o ediție veche, jerpehită a Codului manierelor elegante. El iese, se duce după țigari și pâine. A lipsit destul timp. Astfel încât atunci când se întoarce, ea, care stă în pat și citește, începe să râdă văzându-l prăfuit, cu genele galbene, cu fața pudrată parcă, machiată, *ca și cum între timp s-ar fi mascalat* – se zicea că ar fi fost vorba de o explozie petrecută într-un deșert asiatic, de care lumea se ferea să comenteze, de frică, deși cauza era cunoscută.

Orașul tot troienit de acest praf asiatic. De acest loes ime-

morial, fin, pătrunzând oriunde și în orice, și în gura închisă, în gura propriu-zis, mută. Dacă teama ar trebui să aibă o culoare și o densitate a ei, ea nu poate fi decât galben-leșioasă și extrem de *bine pisată* și de insinuantă, volatilă, deși *indelebilă*, asemeni unei pudre coplesitoare, lesne dusă încoace și-ncolo de cel mai slab vânticel...

Încerc să ghicesc. Ce s-a întâmplat la 18 mai 1963, exceptând praful prezent totuși mai de mult în viața bucureșteană. Nu-mi amintesc nici un alt eveniment notabil, oricât aș caută. Astfel încât mă mulțumesc cu *însuși Praful* de care ea, lungită pe pat cu Codul manierelor elegante în mână, râde văzându-mă prăfuit în halul acela, ca un clau în arena circului...

Aveam încă de la începutul carierei mele de observator o mare curiozitate pe care nici nu știam la ce să fi putut să o folosesc... Lăsând la o parte ideea scrisului, pur teoretică. Pe urmă, încet, încet, foarte încet, *încet de tot*, ca să zic așa, căpătând o contra-densitate, cu timpul, o contragreutate în raport cu *Praful-însuși*, această curiozitate tânără, salbatică, în felul unei jivine în plină vigoare, se înmuiase, dându-se după întâmplări. Așa încât, cu vremea, survenise o dezinteresare, ceva ca o descreștere treptată a forței presupusei sălbătică țineri și vigoare. Parcă tot ce descoperisem eu până atunci în lume, nu mai era vrednic de luat în seamă ori de depozitat în cine știe ce colț al memoriei, labirint, subsol de mult plin de relicve, fosile, de zidiri vechi... temple?... redute?... și una și alta întrucât templul poate fi și el o redută contra... (lipsește). Aș fi devenit, devenisem chiar, un fel de șantier arheologic... ■

ANALIZA lingvistică poate încerca o descriere obiectivă a unui câmp lexical, încercând să-și păstreze obiectivitatea, fără a se lăsa prea ușor tentată să confirme un clișeu al dezbaterilor publice actuale: înrădăcinarea corupției în societatea și în mentalitatea românească. Nu se poate însă nega faptul că lexicul românesc din domeniul ofertei “suplimentare” și nefixate de o lege propriuzisă este bogat, variat și nuanțat. Termeni mai vechi și mai noi marchează anumite diferențe semantice: între oferta în bani și cea în obiecte, pentru a obține sau nu avantaje ilegale; deosebirea principală privește plasarea “darului” înaintea sau în urma unui serviciu, condiționat deci sau nu de el: între tipul *mită* și *bacșiș* diferențele sînt mari, dar uzul lingvistic le substituie de multe ori, prin extensii ironice. Încă din textele vechi românești (în primele traduceri de texte religioase, în pravile, la cronicari) apar cuvintele (de origine slavă) *mită* și *mîzdă*. Ceva mai târziu sînt turcismele *rusfet*, *ciubuc*, *bacșiș*. Alături de vechile și popularele *peșches* (turcism) și *plocon* (slav), au suferit o convertire semantică înspre sensul marcat negativ și termeni precum *dar*, *drept*, *atenție*. În toate perioadele, pentru a desemna acțiunile de mituire au fost folosite și expresii metaforice sau metonimice – de la vechiul *a unge osia* (cu atestări cronicărești) la modernul și familiarul *a deschide ușa cu piciorul*.

E interesant de văzut care este situația actuală, în ce direcție se modifică raportul de frecvență și trăsăturile semantice ale cuvintelor din respectivul câmp lexical. Mi se pare evident că termenul preferat în momentul de față – cel puțin în stilul colocvial – este *spaga*. *Mita* a rămas un termen de specialitate (tehnic, juridic) destul de inexpresiv. *Bacșiș* s-a specializat pentru sumele mici, oferite *după* prestarea unui serviciu, în raporturi de inegalitate a pozițiilor, de la superior la inferior;

păcatele limbii

de Rodica Zafiu

Șpaga

nu este deci decât marginal legat de corupție (ambiguitățile actuale provin și din faptul că regimul totalitar tindea să identifice – prin formula “cîștigurilor ilicite” – mituirea și bacșișul): “Angajații hotelurilor și restaurantelor de lux nu recunosc că primesc *bacșiș*. În Brașov *ciubucul* este un subiect considerat încă tabu” (brasov.monitorul.ro/ arhiva/ 7.10.1999). Oricum, există contexte noi, moderne în care termenul e prezent într-un contrast stilistic voit: “Se acceptă *bacșiș* la livrare?”; “Trimit *bacșiș* virtual” (www.megamarket.ro). *Ciubucul* (care are în parte aceeași sferă semantică), termen încă destul de popular în urmă cu mai bine de un deceniu, se folosește tot mai puțin, fiind simțit ca învechit – și a rămas definitiv asociat unei limite cantitative. Îl găsim totuși uneori în concurență cu *spaga* – “vameșul care ia *spagă* pentru un transport de țigări - să zicem că ia cam 1000-de dolari” (privirea.ro/ arhiva/ oct. 2001) – “Super-eroul, dînd *ciubuc* vameșilor, la Sculeni” (monitorul.ro/ bomba/ arhiva/ sept. 2001). *Ciubuc* desemnează azi și cîștigul obținut prin munca “la negru”: “grăbindu-se să termine mai repede lucrarea, că aveau de făcut un *ciubuc* gras după program” (monitorul.ro/ bomba/ arhiva/ febr. 2001).

Sperț este tratat pe larg în DEX, cu o definiție lungă și detaliată, fiind însoțit de derivatele *sperțar*, *sperțui*, *sperțuială*. Nu pare însă a fi rezistat: atestările lui actuale sînt puține, produse mai mult pentru variație sinonimică: “Într-o țară infestată de corupție, e posibil ca, dintre acei funcționari, unii să ceară *spagă*. Să-ți găsească nod în papură ca să le iasă și lor un *sperț*.” (admaker.ro/articole).

Spaga are o etimologie incertă; s-au propus mai multe etimoane și explicații ale evoluției sale semantice: ar reprezenta o schimbare de sens a cuvîntului popular *spagă* (variantă a lui *spangă*), cu sensul “*spadă*” și de sursă rusă, sau ar proveni de la o formă rusească sau ucraineană (*spag*) cu sensul “*buzunar*”. Cuvîntul nu apărea cu sensul actual la Candrea, în *Dicționarul enciclopedic*, Cartea Românească (1931). În DEX, este definit minimal, prin simplu lanț de sinonime: “*bacșiș*, *mită*, *sperț*”. Acum este însă

simțit ca termenul cel mai clar și e folosit adesea în mod generic: “*contează și pilele dar și spaga merge bine*”; “*spaga rezolvă tot*” (ejobs.ro); “*spaga este cuvîntul cheie care rezolvă toate problemele în România*” (sictir.org). Termenul nu are restricții cantitative, folosindu-se atît pentru sumele mici, cît și pentru cele foarte mari – “Locotenent de poliție – judecat pentru *spaga* de peste 13.500 de dolari” (abuzuri.hypermart) – și pentru diverse tipuri de interacțiuni sociale: “Să ne plătim oficial, cu chitanță, *spaga* la doctor, *spaga* de bac sau de licență, *spaga* de angajare, *spaga* de loc de veci, etc., cu TVA cu tot” (ziadevest.ro/ arhiva, 16.01.2002).

Ca orice termen la modă, *spagă* își dezvoltă și o familie lexicală, încă neînregistrată în principalele dicționare: formată deocamdată din numele de agent *spăgar* (= primitorul de *spagă*): “Primăria Capitalei a fost ocupată numai de *spăgari*” (EZ 2318/2000, 1); “patru ani de pușcărie pentru judecătorul *spăgar*” (brasov.monitorul.ro/ arhiva/ 12.06.20001), din diminutivul *spăguță* (“Nici o *spăguță*, nimic, nici un verzișor? Păi e posibil să avem asemenea pre-

tenții?” – domino.kappa.ro) și verbul a *spăgui*: mai rar, pentru că se folosec mai mult locuțiunile (*a da/ a lua spagă*), dar pe care îl găsim totuși în texte, de exemplu la participiu – “Ultimul buticar taxat, amendat și *spăguit*” (arhiva *Curierului Național*). ■

Mihai Vakulovski: *Domnule Ioan Moldovan, deși majoritatea scriitorilor din generația dv. s-au făcut cunoscuți în București, dv. ați pătruns în elită, fiind considerat unul dintre cei mai importanți „optzeciști”... Care ar fi deosebirile majore dintre un scriitor din București și unul care activează altundeva decât în Capitală, să zicem, în Cluj. Sau în Oradea.*

Ioan Moldovan: E cumva un fel de *captatio benevolentiae* (sunt ardelean, deși moldovan, și am urmat româna-latina la Filologia din Cluj, după clasele umaniste ale Liceului „Barițiu” din același Cluj)? Chiar să fi intrat eu în elită, chiar să fiu considerat (de către cine, când, de ce?) unul dintre cei mai importanți „optzeciști”, și eu să dorm, soro?! Nu, pe bune, cine spune asta? E adevărat că unul sau altul dintre prietenii mei (și foști colegi de facultate și de „Echinon”) îmi mai spun, așa, când ne întâlnim pe la niște zile ale „Familiei”, pe la vreo nuntă a vreunui dintre copiii noștri, pe altundeva: ești bun, dom’le (adică poet, că om îmi place să cred, deși n-o fi și asta vreo iluzie, că sunt bun), dar ei sunt, totuși, prieteni. E adevărat și că toți – nu doar colegi, prieteni, congeneraționiști – câți au binevoit a scrie despre cărțile mele au făcut-o cu generozitate; e adevărat că fiii mei, Rareș și Vlad, și iubita mea soție Petronela, când cu vreun prilej de lectură a poeziei mele, mă asigură că scriu bine – poezie, adică. Să fie toate astea dovezi suficiente că am intrat în elită? Pe de altă parte, faptul că Nicolae Manolescu n-a scris nici un rând despre cărțile mele (n-a scris dumnealui nici despre alți mult mai iluștri echinoxști, dar ce poți să zici) nu e de natură să intri la o idee, apoi la o fandaxie etc.? În fine, vorba englezului (în traducere), cui îi pasă? Să păstrez, așadar, prudența și să(-mi) revin la obiect. Nu sunt deosebiri – nici majore, nici medii, nici minore – între un scriitor român din București și altul din Cluj, Oradea, Alba Iulia, Satu Mare, Baia Mare, Chișinău, Timișoara, Brașov etc. etc. Sunt deosebiri doar de talent, cultură, stil, viziune, forță expresivă, adică doar de natură scriitoricească. Restul e competiție (cel mai adesea surdă) de acces la receptare critică, premii, clasamente, burse, călătorii peste hotare, amiciții lobby-stice pentru cine știe ce funcție în organe de conducere etc. În ce mă privește, oriunde am viețuit (și scris) – la Cluj, la Baia Sprie, la Baia Mare, la Oradea (din primăvara lui 1989 și până acum) – nu m-am simțit frustrat, întristat, înciudat că nu sunt și nu scriu în București. Credeam, cred și acum (vai? vai!) că sunt și scriu în literatura română. Altfel, când am prilejul să fiu o zi-două în București, numaidecât mă bucur, descind în localele (e un plural sărac, un dual,

căci e vorba doar despre restaurantul Uniunii și de terasa Muzeului Literaturii) frecventate de scriitorii bucureșteni (între care mulți sunt pro-veniți din provincie) și mă bucur să-i revăd, să-i ascult, să-i încurajez, să-i îmbrățișez prietenește.

Vă mai amintiți cum ați început să scrieți? Dar poezie? Cum erau primele dv. poezii?

Mă îndemni spre o enclavă a amintirilor din copilărie (ale mele, respectiv a mea). Primul impuls a fost să spun gluma aceea: mi-amintesc că am început să scriu de la stânga la dreapta și, ciudat, și azi scriu la fel. Dar asta ține de amintirile speciei. De amintirile personale ține imaginea unui copil de vreo 4-5 ani luat de sora sa din clasa a doua, probabil, și dus cu ea într-o clasă de școală de țară – satul copilăriei mele, Mureșeni de Câmpie –, clasă unde învățau simultan a II-a și a IV-a, și unde, spre a sta cuminte, mi s-a dat de scris, vorba poetului. Ce anume voi fi desenat atunci cu titlu de litere și cuvinte nu mai țin minte, dar asta e prima mea amintire de „scriitor”. Apoi mi-amintesc cum pe vremea primei mele clase (iată am fost și eu, totuși, odată, în prima clasă, în elită cum ar veni) și în clasele a doua și a treia aveam o „materie”, o „disciplină” cvasimedievală: caligrafia. Aveam toc, peniță, sugativă, aveam stecluță cu cerneală, aveam niște caiete cu folioase și înmiresmate (ah, mi-reasma aceea a caietelor de caligrafie de altădată, pe veci pierdută!) și discret liniate cu subțiri linii verzui pe care trebuia să scriem frumos, să caligrafiam, ca niște mici chinezi, era greu al naibii să caligrafiezi, mă străduiam, eram silitor, cuminte, frunțas deh, și ce-am mai plâns când am luat un 5 pentru pagina cu litera D. Și la ce mi-a folosit? Niciodată n-am ajuns să scriu „frumos”. M-aș mulțumi să știu că am scris adevărat. Primele poezii (cam printre a IV-a) erau exerciții imitative după lecturile haotice din biblioteca de cartier de unde împrumutam cărți la voia întâmplării, întâi cărți pentru școală, Coșbuc, Alecsandri, Eminescu, desigur, dar și Victor Tulse, Dan Deșliu, mai știu eu cine, dar și mulți sovietici cu tânăra lor gardă, cu oțelul lor călit etc. Dar eram convins că sunt scriitor, poet, firește. Atunci, da. În plus, aveam ideea că, fiind așadar poet, trebuie să mă inspir din natură (educație școlară, vezi bine) și mă văd în vacanțele la țară – familia mea se stabilise la Cluj, tata milițian, apoi șofer, mama casnică – stând la marginea pădurii, ascultând ciripitul pasărelor, foșnetul copacilor, zborul fluturilor ș.a.m.d. și imediat compunând, scriindu-le, descriindu-le într-un caiet, poezii după poezii. O, era, a fost raiul meu de

scriitor! După care încet-încet a venit căderea în timp, cum ar zice Cioran, îndoiala, încăpățănarea de a scrie, bucuria de a scrie, mania de a scrie, viciul mîinii, cum numea nu mai știu cine scrisul.

Cum ați debutat?

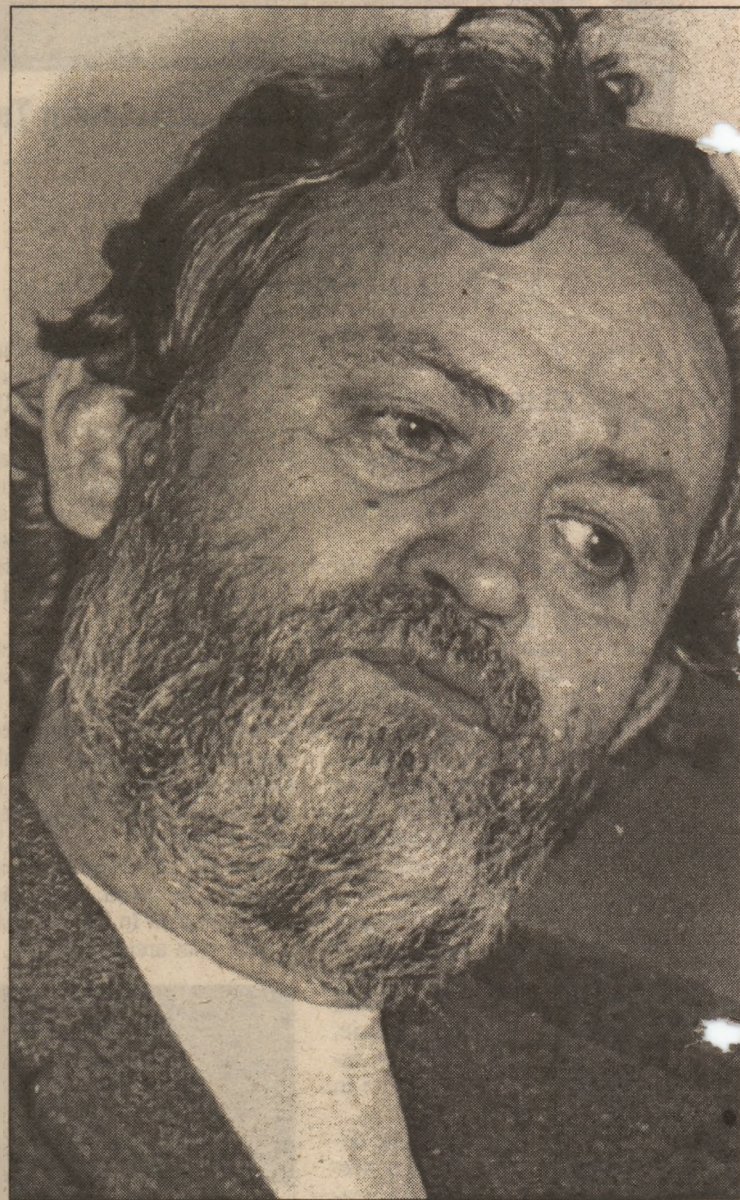
Am tot debutat, deși n-aș vrea să par trufaș și să zic, precum Argezi, „am rămas debutant în perpetuitate”. N-am reușit să debutez, cum mi-aș fi dorit, nici în pioniereștile reviste de pe-atunci „Luminița”, nici în „Cutezătorii”, deși am trimis producțiuni la redacțiile lor bucureștene, am debutat târziu, întâi într-o revistă manuscrisă (am „scos” doar două numere, dacă bine îmi amintesc) pe care noi elevii dintr-a XI-a am editat-o botezând-o „Răcnetul elevilor”, apoi în revista „Zorile” a Liceului George Barițiu, apoi am debutat cu două poezii în suplimentul „Preludiu” al „Scânteii tineretului” (poezii care, mărturisesc doar acum, nu mai păstrau din textele trimise de mine decât câteva versuri, restul fiind aranjat frumos, pe ritm și rimă, de către, bănuiesc, Tudor Opreș, un fel de guru al tinerilor creatori din întreaga țară, cei mai buni fiind adunați vara în tabere de creație; eu n-am avut ocazia, probabil nefiind din elită. De ce n-oi fi protestat atunci cu „stilizarea”? Cu siguranță eram prea îmbătat de fericirea de a fi debutat. Am mai debutat, după aceea, la Poșta redacției ținută de Ana Blandiana la „Contemporanul”, apoi la rubrica similară, intitulată „Ave!” a lui Adrian Păunescu de la „Tribuna” clujeană, apoi, în fine, am debutat la „Echinon”. Și acesta socotesc că e debutul meu de luat în seamă.

Vă amintiți ce-ați simțit, la ce v-ați gândit când ați văzut pentru prima oară cartea de debut, Viața fără nume (Editura Dacia, 1980), ce-ați simțit - gândit, când ați ținut-o în mîini?

Dacă mă străduiesc puțin, pot construi niște amintiri în direcția întrebării, dar la ce bun? Prima carte a venit, după orgoliul meu de pe-atunci, destul de târziu. Aveam deja 28 de ani, trecusem din grădinile paradisiace ale studenției și „Echinon”-ului în „câmpul muncii” și vieții, cu navetă la Căminic, cu familie, cu profesorat, cu depărtarea de centru, cu eforturi de a menține o continuitate în scris, cu prieteni ai locului – cărora și acum le port o amintire tandră, unii dintre ei deveniți ei înșiși oameni cu cărți, rămași în Baia Mare (Adrian Oțoiu, Augustin Cozmuța, Gheorghe Pârja, Ion Bogdan, Ion Burnar, Marian Ilea, bunăoară) sau plecați din Maramureș (Aurel Pantea, Mircea Petean – cu care, de altfel, fusesem colegi de grupă/facultate/„Echinon” și care prin

interviurile "r"

repartiție ajunseseră la Borșa Maramureșului –, Horia Ursu, Marius Jucan). Totuși, țin minte că apariția *Vieții fără nume* mi-a dat o mare bucurie, mai ales când o dădeam sau o trimiteam prietenilor, aproape o sumețire, mi se părea că scrisul are sens, că multele mele caiete manuscrise au născut ceva important, că poezia e mai ținătoare, că lumina e mai hrănitore, că clipa e mai stătătoare, că bio-grafia e mai viitoare.

Ca și majoritatea colegilor de generație, ați publicat și dv. o antologie. Ce înseamnă pentru dumneavoastră o antologie, ce înseamnă antologia dv. de poezie O uitare de texte (Ed. Axa, Botoșani, 1999)?

De fapt, mi s-au publicat două antologii. Prima se numește *Avantajele insomniei* și a apărut într-un format liliput la Editura Helicon din Timișoara; în ea am selectat texte din volumele de până la *Arta răbdării* (1993), inclusiv. Ea recuperează și titlul pe care în 1989 îl propusesem lui Florin Mugar pentru volumul apărut la Cartea Românească și care atunci nu mi s-a acceptat, nu știu de ce, poate pentru că pe atunci n-aveai voie să

ai insomnii, dar’mi-te să mai și și avantaje din ele, așa că volu a trebuit să apară cu titlul *Inson lângă munți*. A doua e cea nun în întrebare. Amândouă mi-au l cerute și, deci, oferite cu genero tate de editori; poezii Ioan I. Iar și, respectiv, Gellu Dorian – căr le mulțumesc și pe această c. Dacă nu mi-ar fi fost solicitate, m-aș fi gândit să scot o antolo din poeziile mele. Amândoi e torii m-au lăsat să-mi fac voia alegerea textelor, așa că răsp derea cuprinsului lor îmi revi Altfel, pentru mine cel pu alcătuirea unei antologii din p pria creație e un prilej mai mult întristare decât de exultare. N tocmai înveselitor să te întorci cum ar zice poetul, „regiuni odinioară” și să prevalezi fr mente pe care ochiul tău critic, atât mai mult ochiul critic al *ce lalt*, le privește cu o detașare a sea mohorată. Sigur, pe ici colo, sunt și momente (și sch de mulțumire. Antologiile sunt ne mai ales pentru cei care ar c să te prindă critic în devenirea Poate că titlul celei de-a doua, c preia sintagma dintr-un vers („ doar o uitare de texte”) suga ce înseamnă pentru mine o ana gie-două antologii.

„Anie literare”

Ioan MOLDOVAN:

„Nu sunt un fan al ideii de generație”

După o uitare de texte ați publicat o carte nouă, *Tratat de oboseală* (Ed. Clusium, 1999), care, fiind faptul că e o carte care se bește de cele de până acum, înseamnă o nouă perioadă în viața dv. *Lucrați la o altă carte? Direcție vă duce ea, fiindcă tratat de oboseală cititorii într-o anume încordare...*

Așa, ca alint, precizez că *Tratat de oboseală* a apărut înaintea antologiei *O uitare de texte*, dovadă că asta din urmă cuprinde și o direcție din cel dintâi plus câteva te care ar putea anunța ceva următoarea mea carte. Constat că *Tratat-ul...* drept cea mai bună - mai în serios spuneam că tratat nu înseamnă și vindecă. Na, dacă din oboseala de a fi - e va mai ieși ceva bun, poezii, urmează să vedem. Sper că „arioarele nebune”, cartea presă apară în curând la Editura... să ofere un răspuns - de ce eu însumi sunt curios să aflu sună. Am ajuns la o vârstă în care trebuie ca și vorbirea mea să fie da-da/nu-nu.

...poeziile dv. temporalitatea în rol foarte important, înce-

...pînd cu titlurile. Ce rol a avut pentru dv. ca poet copilăria? Dar adolescența? Vă amintiți cazuri mai interesante, din orice punct de vedere, din acea perioadă? Aveți întâmplări care v-au marcat, ca om?

E o întrebare atât de grea! Pusă mie, ea ar trebui să mă împingă pe un teritoriu pe care, datorită firii mele, l-am ținut mereu ocultat. Mă simt de-a dreptul panicat când sunt iscodit asupra dedesubturilor ființei mele. Acolo sunt interioarele acelea nebune pe care nu le-am dezvăluit decât în poeme și, și în poeme, cu nu știu ce precauție, cu convertiri, cu sublimări, cu anamorfozări care prezervă încărcătura iradiantă, toxică, demonică așa zice. Sunt „cazuri” și „întâmplări” atât de puțin epice, atât de innarabile, atât de puțin obiectivabile și, totuși, sunt acolo, în subterană, ca niște noduli care generează energia scripturală. Ei generează și informează visele mele, oniria personală, singurul spațiu în care simt temporalitatea și în care aceasta are într-adevăr un rol semnificativ. În viața cotidiană a insului care sunt, am impresia că mereu e vineri, că mereu a trecut timpul, că mereu s-a mai dus o săptămână, un timp,

un anotimp. E o împovărare cu ceva atât de inconsistent! Copilăria, adolescența? Raiuri, „islande”, mai mult sau mai puțin reale, cronotopi misterios remanenti ai unei/unor „vieți fără nume”. Titlurile poeziilor? Niște sintagme de dânsul inventate ca, cu a lor putere să țină oarecum în jug poemul.

O întrebare despre inspirație, da...

„Inspirația, da, da. Multe-am mai trântit pe la ore despre asta elevilor și elevelor, copiilor și copilelor ani după ani

Barba mi-a încăruntit, dorm tot mai mult și-aș vrea să dorm tot mai puțin

Inspirația. Frumusețea. Misterul. Și Altele.

Vreau să beau o cafea, o beau Vreau să scriu o poezie, o scriu Mi-aduc numaidecât aminte de metafore, de comparații: turturelele-n parc pe ramuri încă neînverzite - niște lindenii

Da. Și credința, și coerența principiile, dreapta măsură - pe la ore, ani după ani, copiilor, copilelor

Aș vrea să dorm tot mai puțin”

V-am răspuns (vorba vine) cu poemul de la care cred că ați pornit întrebarea. Altfel, eu chiar cred că inspirația există. Numai că știu tot mai puțin ce este ea. Așa, prin asociere, mi-aduc aminte de poemul acela în proză al lui Baudelaire, „Îmbătați-vă”: „Trebuie să fii mereu beat. Aici e totul: e singura problemă. Ca să nu simțiți cumplita povară a Timpului care vă zdrobește umerii și vă înconvoaie la pământ, trebuie să vă îmbătați neconținut. Dar cu ce? Cu vin, cu poezie ori cu virtute, după cum vă e felul. Dar îmbătați-vă.” Această îmbătare după felul fiecăruia, această în-fericire, provocată totuși, pare a fi inspirația.

Ați scris multe texte narative, v-a tentat vreodată să scrieți proză sau altceva decât poezie?

Am scris multe texte care se numesc *scurtă proză*. E un titlu monoton care se vrea însă și sugestiv: un fel de refuz al poetizării, al aurei canonice și adesea canonice, căznite a poeticului; un fel de relatare a unei situații care-și conține poezia dincolo sau dedesupt de tropi, de retorici, de inventarele milenare ale poetizării. Sunt un împătimit cititor de proză. Idolul meu este Cehov. Și numai marile mele neputințe scripturale, lipsa de

putere, voință și hârmicie m-au adus în starea asta de așa-zis poet. Toate prozele mele reușite se scriu, se citesc și se ard în visurile de peste noapte. Uneori, mai reușesc ceva-ceva să translez în *scurtele proze* amintite.

Cum vă pare atmosfera literară de acum, prin ce se deosebește de cea dinainte de '89?

Am un deficit de curiozitate socio-culturală comparativă, n-am preocupări de observator în acest domeniu, necum de teoretician. Impresia mea este că atmosfera literară de acum este extrem de atomizată, sunt nesfârșite grupuri de interese și solidarități punctuale, e un vacarm, un fel de tablou brueghelian cu sărbători și confruntări împrăștiate pe toată pânza, peste ale cărei ape nu se vede a pluti vreun duh sfânt. Or, poate am îmbătrânit eu și mi-a slăbit vederea.

Care este, după părerea dv., rolul generației „optzeci”?

Rolul cel mai important al generației „optzeci” este că a apărut la timp, ca un protest, deși pieziș (precum copacul arghezian ori ploaia caraioniană), la adresa molohului ideologic comunist. Sigur, nu trebuie, „optzeciștii”, să se înfumureze în acest sens, căci au fost și alți scriitori ai altor generații care n-au suportat și au protestat după firea și stilul fiecăruia. Nu sunt un fan al muncii cu generația. Consider că e mai degrabă un concept ordonator în istoriile literare sau în studiile de morfologie literară. A fi „optzecist” e un plasament temporal sau de sintaxă literară. De abia de aici încolo vine obligatoria judecată de diferență sau de individualizare. Așa că generația „optzeci”, dacă mai are ceva de spus în literatură, nu o poate face în bloc, precum o armată romană aici la porțile Orientului, ci prin fapte de eroism (literar) individuale. Dar asta e valabil - mi se pare limpede la modul axiomatic - pentru orice generație, inclusiv pentru cele care nici nu s-au născut încă.

Pe cine dintre colegii dv. de generație îi citiți cu plăcere? Răsfoiți din când în când câte un poet, așa între două chestii cotidiene? Cam ce poezii căutați în asemenea momente?

Îi citesc cu plăcere (firește, gradul ei variază de la „oarecare” și „destulă” până la „mare” și „foarte mare”) pe toți colegii mei de generație care au generozitatea să-mi trimită cărțile. Despre unii, din păcate prea puțini, chiar scriu cronici în „Familia”. Nu dau nume ca să nu supăr prin nedorită omisiune. De răsfoit nu-i pot răsfoi decât noaptea, când chestiile cotidiene dorm mulțumite de cât au

îngurgitat din timpul meu. Nu o fac însă sistematic, dar când se întâmplă e o bucurie a unei reînfilniri esențiale.

Care vă pare situația revistelor de cultură?

- Înfloritoare. Adică, în ciuda dificultăților financiare, revistele de tradiție și cu istorie apar și sunt în general bogate în ofertă culturală, iar cele mai noi sau foarte noi, inclusiv cele de pe Internet, caută să-și câștige prestigiu mizând pe noutate. E și multă maculatură, mult amatorism, veleitarism, provincialism, dar e un fenomen firesc, nu i te poți opune și nu are rost să i te opui. Mai rău stam cu cititorii de reviste culturale. Acum parcă nimeni nu mai vrea sau nu mai are timp să citească, ci numai să editeze reviste, să scrie la revistă, să publice. Deocamdată, asta-i situația.

Fiul dv., Rareș, a debutat și el, nu demult, la fel, cu o carte de poezie. Ce înseamnă asta pentru un tată care e și el poet?

Este o mare bucurie, cu atât mai mult cu cât, atâta cât sentimentul patern îi permite spiritului critic din formatul poetic ce îl reprezintă să se exprime, socotesc că Rareș este un poet autentic și că debutul său cu *Seara artificierului* este unul de valoare. Bucuria mea va spori atunci când cel de-al doilea fiu al meu, Vlad (în prezent student la Filozofie în Cluj), va debuta și el în volum. Or, ca să nu fiu acuzat de subiectivism, să-l citez pe Alexandru Cistelean, cunoscutul critic de poezie, care, atunci când a citit poeziile lui Rareș a spus că el este adevăratul poet Moldovan, în schimb, citind și poeme de Vlad, a spus că el - Vlad, adică - este poetul Moldovan adevărat. Așa că am ajuns pe un onorabil loc trei, plus medalie de bronz, bronz care, se știe de la Horațiu, este mai puțin durabil decât monumentul... poeziei.

Cum vă pare poezia tânără, cum ați vrea să fie, ce așteptați de la poezii tineri?

Poezia tânără este un fenomen în ebuliție, e greu să ai o imagine coerentă a ei, pentru că, în primul rând, nu poți citi miile de volume ale tinerilor debutanți sau la a doua carte. De la cei tineri nu aștept altceva decât de la cei maturi sau foarte maturi: să fie ei înșiși, să scrie poezie nu literatură (dacă sunt poeți), să nu se amăgească, să fie puternici și adevărați, să nu transpire pentru a fi la modă, dar nici leneși la cunoașterea valorilor, să nu fie trufași, ci curajoși cultural vorbind, să fie iubiți de limba română.

Mihai Vakulovski (martie 2002, București - Oradea)

25 februarie, 2001

ANCEPUTUL Postului Mare al Paștelui. M-am hotărât să-l țin cu tot dinadinsul în acest an, convins fiind de marile-i virtuți duhovnicești și terapeutice. Logica lui este foarte simplă și eficientă: dacă un om se poate abține de la câteva mâncăruri, atunci el se poate înfrâna sub multe alte aspecte, majore. Postul reprezintă pentru om ceea ce e antrenamentul pentru sportiv: nu scop, ci mijloc. Începe prin a fi o curățire generală a trupsufletului (a se citi chiar așa, într-un cuvânt, ca și mai științificul spațiu-timp) și sfârșește cu autocontrolul deplin oferit de școlirea voinței. E o mică jertfă care aduce imense beneficii, mai ales dacă o și dedici cuiva, așa cum vreau eu s-o închin însănătoșirii grabnice a lui Radu, ieșirii lui de sub jugul asta atroce a torticolisului, păcătoasă boală insidioasă despre care știm vag câte ceva, doar din auzite. Dar n-are sens să vorbim prea mult despre post (de care stă scris undeva că "se sfiesc până și îngerii"), din moment ce el este respectat cu smerenie, cu sfințenie și fără atâtea cuvinte de toate femeile cuvioase și de babele cele mai simple care, iată, ne-o iau înainte și ne fac de rușine pe noi, cultivații.

Până acum, Jurnalul acesta al meu a preferat mai degrabă să se refugieze în trecut, decât să înfrunte dezamăgitorul prezent. Deși, pasămite, eu îl scriu, el îmi și impune o scară de valori cu care, confruntat, prezentul iese teribil de hărănit. Nu este vina mea că speranța, extremă imediat după "Săngerosul tărăboi" din decembrie 1989, s-a subțiat până la dispariție în deceniul stupid ce i-a urmat. Politicaria sau politichia, șolticăria dar și hoția la drumul mare, saltimbăcăria sau jongleria cu idealuri și noțiuni, incompetența crasă pitindu-se sub valuri de palavre, sorcova de vorbe cu care s-au și ne-au amestecat toți vânătorii de ciolane cu ceva măduvă în ele, caii troieni strecurati cu perfidie în partide politice altfel puse (poate) chiar și pe treabă, adio dar rămân cu tine spus doar cu jumate de gură comunismului, impudoarea parlamentară și netrebnicia social-democrato-liberală, pierderea completă a busolei în chestiuni de viață și moarte cum este problema Basarabiei și a celor "do-ua state" românești (enormitate ce nu pare a deranja pe nimeni, deși în întreaga lume doar Coreea mai împarte cu noi această sinistră originalitate), mineriile care ne-au azvârlit înăpoi în toiul migrațiilor barbare și l-au făcut pe un umanist de talia lui Vintilă Horia să-mi scrie că Apusul (pe care nu-l idealizez deloc, după cum veți vedea) cunoaște acum două orori: um-

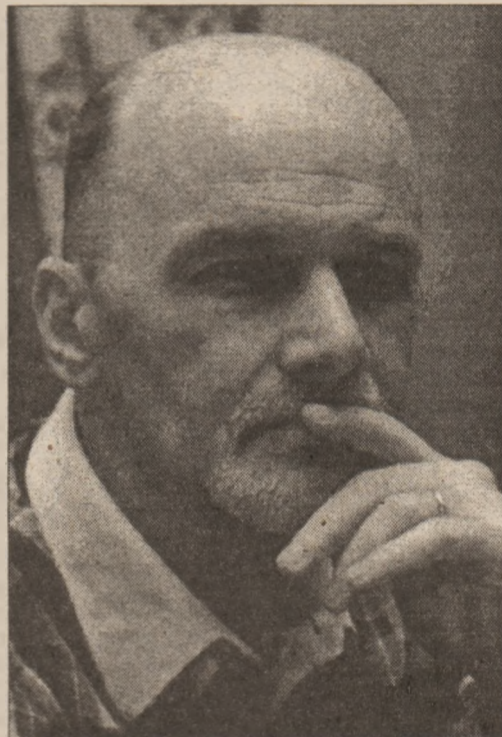
brele bulgărească și minerul român, și câte și mai câte nemernicii, neputințe, orgolii nejustificate, dușmăni pe față și răzburări pe la spate, vânzări și trădări de Iude... Nu, nu acesta este neamul meu; sau e și acesta, dar și cel ce a ridicat sute de biserici în câțiva ani, i-a ajutat din răspuțeri pe sinistrații diferitelor calamități, vine și-și deșartă sufletul în fața nevăzută a Domnului la Mânăstiri cu ocazia tuturor praznicelor, de se crucește străinii văzând atâtea credință înflorind în atâtea sărăcie, pe când falnicele lor catedrale stau mai mult goale. Neam făcut din contraste, ca și oricare dintre poporeni. Un lucru știu însă: că flăcăului acela sărman și fără ambele brațe, care s-a aruncat în vârtoarea apei ca să salveze de la inec un biet copil și l-a salvat apucându-l cu dinții de haine și aducându-l la mal întreg și nevătămat, nu-i poate trece pe dinainte nici una măcar din "scofalele" politico-financiare sau din vedetele care se răsfață cât e ziua de lungă pe micile ecrane, strepezindu-mi mie dinții. Penurie de caractere, inflație de nimicuri spoite. Termenul dintre ghilimele, absolut genial în contextul de-atunci, îi era rezervat la singular, înainte de 1989, - sub forma "Scofală" sau "Marea Scofală" - de către poetul Vasile Vlad doar titanului de la Scornicești; numai că, după decembrie '89, s-au indedit scofalele în așa măsură încât acum dai de ele pretutindeni. Atotștiutoare, omniprezente, bolnave de activitate, pricepându-se la totul și la nimic, guralive și ultrabăgărețe, scofalele actuale (chiar mai nocive decât cele trecute) te apucă de năsturele de la haină sau de ce pot și-ți urlă la ureche sau în difuzoare "îți spun eu, dom'le!", cerându-ți să le crezi orbește și să renunți la orice spirit critic. Bieți funcționărași sau conțopiști de rând până mai ieri, azi se pricep la agricultură, la finanțe, la oțelării și mari furnale, la comerț exterior, la UE și la NATO, la politică mondială și la geostrategie, încât te întrebi câți oameni de bun-simț or mai fi rămas în țara asta. Dar au rămas, bineînțeles; ei sunt veșnicii neștiuți ce se zbat între două salarii; ei sunt intelectualii de rasă cu ochii arși de studiul necontenit; ei sunt doctorii și chirurgii fără arginți care au făcut-o pe mătușa mea Ada Teodorescu, din Canada, să-mi declare că nu ne invidiază decât pentru calitatea actului medical de la noi; ei sunt copiii supradotați, în ciuda mizeriei, cei ce culeg lauri la mai toate concursurile internaționale; ei sunt poeții și prozatorii ajunși aproape de indigență, adevărata frunte gânditoare a României, salvatorii singurului nostru bun deplin: limba română.

Uf, dar știu că m-am deșertat de o parte din obidă. Marea trăn-

căneală care a urmat "rotației la vârf a cadrelor" din '89 și "fugii șobolanilor de pe corabia ce se scufundă" - rog revedeți cu ochii minții celebra *scenă a balconului* de la CC al PCR, când niscăi șagalnici acoliți ai cuplului prezidențial se fac urgent nevăzuți, cu o pudoare de fete mari jignite în tot ce au mai sfânt, lăsându-i absolut singuri pe Tovarăși - a dat întregii lumi senzația de stinghereală pe care o resimți în fața unui impotent declarat. (Mai poate cineva să spună că n-avem și noi o scenă a

solid, impunător, mândru de datoria pe care și-o făcea ca nimeni altul, aceea de a ne păzi pe bunici și pe mine, deși eu nu apăream la Breaza decât pentru o lună, vara, în vacanțele școlare, înainte de a pleca cu mama și cu *Profu* la vie, unde mă bucuram cu Ucu de cealaltă parte a vacanței. Cu blana foarte deasă, lungă, aurie, Bob lua atitudini de statuie pe marea verandă deschisă a vilei bunicilor - un prea-frumos *châlet* în stil elvețian construit de ei în anii '30 și situat pe Șoseaua Republicii la numărul

sesc cu bunăștiință cuvântul "a plânui", căci altfel cum să denumești acțiunea lui premeditată, hotărâtă? A mers seara târziu în fundul curții, unde se adunaseră troienele cam cât statul de om, a săpat în ele și s-a scufundat până la gât, așteptând acolo să înghețe. L-au salvat, de data aceea, bunicii, ieșiți ca de obicei să-i pună hrana în străchinioară; l-au chemat mai întâi, au văzut că nu răspunde și l-au căutat prin curtea mare, largă, cu un felinar în mână; l-au găsit, într-un târziu, inert, fără cunoștință, l-au

Mihai CANTUNIARI

La Breaza

- file de jurnal -

balconului?). Impotent, dar virulent: mai cu gura mare, mai cu băta, mai cu fundu-n două luntri și mai cu anasăna, pacientul român se refuză oricărui tratament, dar se cere musai consultat la ora luării marilor decizii. Altfel, el se supără și "dă cu săc/ din Isar-lăc." Răbdătoare, Evropa ne trimite din când în când "agentul sanitar" în persoana reprezentantului FMI sau al Bancii Mondiale; noi îl ascultăm politicoși dar cu gândul în altă parte, iar dacă el se impacientează ne simțim lezați și replicăm "Ce-ai cu noi, bă? Pentru ce să dăm cu var?"... Nefirești, descumpănitoare timpuri mi-a fost dat să trăiesc.

28 februarie, 2001

PRIN 1954-'55 aveam la Breaza de Sus (așa se numea pe-atunci) unde trăiau bunicii mei dinspre tată, *Tati-Lale* și *Mami-Didi*, trei prieteni formidabili: câinele Bob, vrăbiuța Fifi și băiatul din vecini Puiu Savu. I-am pus în ordine aceasta fiindcă așa au apărut ei și în viața mea, cu Bob în frunte. A fost un mare și adevărat prieten: corcit cu ciobănescul mioritic, câinele nostru era

210 - când nu se juca răbdător cu mine, lăsându-se încălecat de puștiul năvalnic care făcea din el cal și-l strunea, dureros pesemne, trăgându-l de urechi ca s-o ia la dreapta sau la stânga. "Măi, să nu te muște!", glăsuiau bunicii, cam speriați de cavalcadele mele pe spinarea dulăului. Nu m-a mușcat niciodată, deși uneori schelălăia, bietul, dacă mai și primea calcăie în burtă. Am înțeles atunci că nicidecum un câine bun nu-i mușcă pe copii, mai ales dacă îi consideră stăpâni. Bob era bun cu noi și o fiară față de oamenii străini, sau de javrele din vecini ce încercau să-i incalce teritoriul. Zăvodul acesta mare și inimos, prietenul meu de neuitat, are și el o poveste a lui aproape incredibilă, pe care nici nu v-aș depăna-o dacă n-aș fi auzit-o din gura lui *Tati-Lale*, *Mami-Didi* și a vecinilor lor de la Breaza: este singurul câine despre care știu sigur că s-a sinucis! Într-o iarnă aspră, spre sfârșitul anilor '50, Bob al meu a simțit că i se apropie sfârșitul; îmbătrânise, dinții îi căzuseră și mânca tot mai greu, cotarlele intrau acum în curtea lui ca la ele acasă, ba veneau să-i fure mâncarea din strachină fără ca el să le mai poată pune pe fugă. Atunci, a plănuit să moară; folo-

duș în casă și l-au frecat cu spirt până și-a revenit. Dar, de atunci Bob al nostru parcă nu mai era același. Zăcea cu botul pe labe cât e ziua de lungă, nu mai venea la tine dacă îl chemai, nu-și mai agita bucuros coada stufoasă de cum te vedea. În aceeași iarnă interminabilă a dispărut a doua oară, în plină zi, de astădată definitiv. Degeaba l-au mai căutat bunicii prin troienele curții, nu era acolo: învățase lecția și știa că trebuie să se sinucidă cât mai departe de casa pe care atât o iubise și o apăsese. Ieșise pe poartă încet, cu capul plecat, neuitându-se nici măcar după copiii de școală care îl cunoșteau și-l strigau pe nume "Bob, Bobiță, Cuțu frumos". De la ei, de la școlari au aflat într-un târziu și bunicii că se îndrepta neabătut spre Prahova, cea pe jumătate înghețată. După lungi căutări, acolo, în râu l-au și găsit: intrase până la gât în apa rece-gheață care îi curmase suflarea. Trupul, rostogolit de apa încă neînghețată, se prinsese în niște tufe de pe mal. L-au adus bunicii înapoi și l-au îngropat în curte, plângându-l ca pe un om și întrebându-se disperati ce-or să-i spună nepotului lor iubit, când va întreba de el. Abia vara am aflat exact ce se întâm-

literatură

plase cu minunatul, bravul și docilul prieten al copilăriei mele, și nu mi-am putut opri lacrimile. Chiar și acum, după amar de vreme, ochii minții mi-l redau pe Bob aidoma cum a fost, și îl revăd tolănit pe verandă, sau fugind prin curte și lătrând bucuros la mine, îmbiindu-mă la joacă și rostogolindu-se cu burta în sus ca să-l mângâi, sub soarele dătător de viață al amiezii la munte, fiindcă întotdeauna amintirile copilăriei și ale primei tinereți sunt învăluite în soare. Adio, brav Bobiță, dar fii sigur că vei dispărea cu adevărat de pe lume doar odată cu ultima-mi suflare...

Dar acum, acum la data la care scriu, ce se întâmplă cu oamenii, ce se întâmplă cu câinii? Aud de peste tot, citesc în ziare sau văd la televizor că relația multimilenară om-câine s-a destrămat ori e pe cale a se distruge, că s-au "câinoșit"...câinii vagabonzi și se dau la om, adunați în mari haite. Tot ce pot să spun este: la așa oameni, așa câini; noi i-am făcut, după cum tot noi i-am creat din lupi atunci când am avut nevoie de ei. Acum, omului comunizat îi corespunde câinele comunitar. Ce-i de mirare în asta? Mutați în mari blocuri de locuințe otova, lipsite de suflet, am devenit aidoma acestor uriașe mașini de locuit în care fratele nostru mai mic n-are ce căuta. Deci îl gonim, îl izgonim, îl prigonim, dar ne supărăm amarnic dacă el, din iubitor și devotat până la moarte cum a fost pe când îi eram stăpâni adevărați, devine la rândul-i nesupuș, amenințător, agresiv. Să ne fie clar, el este acum modelat după chipul nostru. Noi, care suntem vinovați de existența lui ca specie, noi – cei lobotomizați de suflet în cele peste patru decenii în care am uitat ce înseamnă independența reală, bunăoară a țaranului față de Stat atunci când are petecul lui de pământ și îl lucrează cu demnitate așteptând numai de la Dumnezeu Sfântul ploaie la vreme – noi îl omorâm acum cu o ingratură strigătoare la cer. Dar atenție: omorâm propria noastră creație. Am vă-

zut cum arată câinii independenți și demni, atunci când au stăpâni pe care să-i respecte: i-am văzut la Cumpătu, o prelungire a Sinaiei, i-am văzut la Breaza de Sus. Veneau la tine doar ca să te cunoască, necerându-ți nimic fiindcă aveau de toate; te însoțeau câțiva timp din pură simpatie, apoi plecau unde și când vroiau ei, dându-ți de înțeles că ți-au făcut o favoare a-companiindu-te și că sunteți egali. Câtă deosebire între ei și semenii lor de la oraș, speriați, cerșetori, de-a dreptul milogi, dependenți total de un codru de pâine sau de o vorbă bună, sălbăticiți atunci când nu le au. Aceștia sunt întru totul oglinda noastră de dependenți față de Statul-stăpân, Statul-tiran, Statul-satrap, atotputernicul Stat care ne dă sau nu ne dă câte ceva (apă, lumină, căldură, pâine, ulei, ouă etc.), situații în care facem sluj sau mârâim înfundat. Înraii, sălbăticiți, câinii sunt un etalon al stării în care *noi* ne zbatem. Pe scurt, câinii nu sunt câinoși. Oamenii, da.

Peste un timp, când aceste rânduri vor ajunge sub ochii fratelui meu cititorul, el nu le va înțelege, întrucât se va fi stins demult polemica în jurul câinilor vagabonzi. Ce atâta discuție inutilă? – se va întreba el pe bună dreptate, suspicându-mă că n-aveam cu ce să umplu paginile acestora, deci că am alunecat în divagații; dar nu-i așa, îl rog să mă creadă, problema pleacă de mult mai departe, de la distrugerea voită și urmărită a habitatului uman tradițional în care câinii își găseau locul lor firesc: casa familială de la țară sau de la oraș, inecată în verdețea curții dimprejur. Că așa este vă va dovedi-o istoria următoare, cea cu Ursei.

1 martie, 2001

AM PROMIS o istorisire și mă voi ține de cuvânt cu două, fiindcă prima, cea cu Ursei, a declanșat-o fără de veste pe cealaltă, a lui Ionică, ambele tot despre prietenii mei dulăii. Dar ce dife-

rență între ei! Ursei era aristocratul semet și izolat, Ionică – plebeul cu suflet mare.

Catre mijlocul anilor '50, când eu aveam vreo 10-11 ani, mătușa mea *Pata-Mata* m-a luat cu ea în vizită la o amicică a ei, tot cincuagenară și cu coc la ceafă, tot amabilă și singuratecă, tot îmbătrânită prematur, care locuia pe la periferia Bucureștiului de-atunci, deci într-o mahala, dar când spun "mahala" înțeleg cu totul altceva decât sensul actual, peiorativ, al termenului: mă refer la zonele acelea largi, desigur periferice, la care nu ajunseser încă nici apa curentă, poate nici lumina electrică, dar unde casele bătrânești, separate de mari curți cu pomi fructiferi sau doar ornamentali și cu puțuri sau pompe oferind cea mai curată, mai cristalină și mai rece apă cu puțință, te primeau cu brațele deschise și cu sufletul pe tavă și te omeneau cu dulceața făcută din fructele din curte și cu mari pahare aburite de răcoarea dătătoare de viață a apei scoase din fântâni. Oare ele, casele, te primeau; sau gazdele sălășluind acolo? Nici nu mai știi, într-atât se întreprundeau; tot ce mă înțelegeai când vizitai acele mici raiuri domestice din care n-a rămas nici amintirea era că l-ai prins pe Dumnezeu de picior și c-ai vrea ca vizita să nu se mai sfârșească. Cele două amice s-au pus pe tăifăsuț și pe băut cafelețe, după ce mă îndopăseră cu șerbetul cel mai parfumat și cu siropuri de casă. Mă simțeam ca un pașă, așa că le-am lăsat în legea lor de femei blânde și lepădate de cursul vremii unde va pe la margini, și m-am instăpânit întâi pe casă, scoțându-i toate ungherele și șterpelind câțiva bănuți vechi, apoi pe grădini, fiindcă erau două, foarte mari, una după alta, cu gard și porțiță între ele. Astfel am ajuns, neștiut de doamne, în cea de-a doua grădină unde era ținut în lanț și într-o împrejmuire specială spaima cartierului: uriașul Ursei, un dulău cum altul n-am mai văzut (iar acum îi înțelegeți numele, așa-i?). Stătea culcat, plictisit, cu botul pe labe. Nimeni, cu excepția stăpânei lui, nu cuteza să viziteze ditamai ursul de câine, iar când m-a văzut cred că nu și-a crezut ochilor. La început m-am speriat și eu strașnic, am socotit că dintr-o îmbucătură n-are ce-alege din mine și am înghețat. Eram despărțit de împrejmuirea solidă care îl izola de restul lumii, mă puteam considera la adăpost. Dar nu asta vroiam, ci să mă joc cu el, deși frica mă paraliza încă. Invitația trebuia să vină din partea lui... și a venit: namila a dat din coadă și m-a pofțit, cu scheunăuri jucăușe și gudurări prietenoase, în țarcul lui unde nu cred să mai fi intrat vreodată un copil. După mai bine de-o oră, cucoanele ca-

fegioaice și-au adus aminte de mine și au început să mă caute. Aș, Mihăiță nicăieri. Grijă s-a transformat în spaimă când nu m-au găsit nici în prima curte. "Dar dacă e la...?", atât a mai apucat să spună buna gazdă, pălind. Avea inima slabă: a apucat-o tremuriciul și i s-au tăiat picioarele, lăsând-o pe *Pata-Mata* – disperată, fiindcă avea în grijă copilul altora – să mă strige c-un firicel de voce. Le-am răspuns cu vioiciune și m-au găsit tolănit între labele câinelui-urs, cu capul pe spinarea lui, amândoi odihnindu-ne după o joacă neună. Așa-zisa fiară era un câine bun, iar câinii buni nu fac nici un rău copiilor, niciodată.

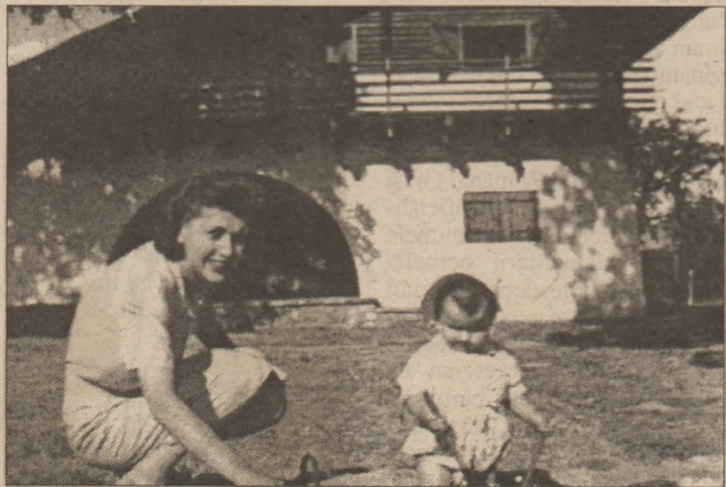
Și Ionică? Ei bine, dacă nu v-am plictisit până acum prea de tot cu subiectele-mi canine, mai îngăduiți-mă o țără și voi depăna și povestea bietului pripășit pe la curțile noastre. Să tot fi fost prin 1956. Mama mea cu mine și cu al doilea ei soț (*Proful*, pe care deja îl cunoașteți) neavând unde sta, am fost găzduiți cu mare bunăvoință de unchiul nostru, generalul Paul Leonida, fratele bunicii mele *Mamaia*, și de soția lui, inimoasa tante *Zoe* născută *Solacolu*, în modesta locuință din cartierul Floreasca, atribuită lor de Stat după ce același Stat îi deposedase de tot ce avuseseră. După ce că stăteau la comun, ei se restrânseseră și mai mult ca să ne facă loc, până când avea să fie gata apartamentul nostru "municipal", tot comun desigur, de pe strada Victor Manu, cel de care v-am vorbit deja cu atâta nostalgie și unde aveam să cunoșc primele infiorări ale pasiunii adolescentine.

Apartamentul unchiului Paul și al lui tante *Zoe*, unde ne pripășiserăm și noi, era modest, foarte modest chiar, dar radia de afecțiunea și bunăvoința lor și ale familiei *Ghițescu* – soț și soție – cu care împărțeam meschinul spațiu. Situat la etajul I, era despărțit printr-o mare ușă de fier (ciudat de blindată, dată fiind relativa sărăcie din spatele ei) de o curticică asfaltată, unde nu mă puteam juca în voie întrucât era și spațiu de depozitare (al unor și mai stranii butoaie puțin pururi a murături învechite) și loc obligat de trecere pentru cei câțiva mărunți funcționari bizari ce se ocupau tocmai de rândurile sau stivele de poloboace, când nu se afera în înnebuniți cu hârtii stampilate în mână. Dar, așa cum era, curticica aceasta l-a adăpostit câțiva timp pe Ionică, un câine de pripas cu blănița de un alb murdar scuturată vehement de puternice agitații din coadă. Îmi sârea în întâmpinare zilnic când mă întorceam de la școala primară, pe care tot în cartierul Floreasca o urmam, fugea după mine cu limba scoasă când zburam pe prima mea trotinetă, albastră, cu roțile învelite în cau-

ciuc, cu spițe. Însă nimeni dintre noi nu l-ar fi crezut în stare pe Ionică, vagabondul și toleratul din curte, de atâta devotament cât a dovedit într-o după-amiaza, când s-a luat după mama mea care pleca în oraș cu tramvaiul 5, luat de la capăt. A condus-o până la stație, prin zăpada deasă ce continua să cadă și prin mormane de nămeți (iarna aceea fiind geroasă și bogată în nea), și a rămas acolo, nemîșcat, când ea s-a suit în vagon și a plecat. Aparent, vroia s-o aștepte și să-i sară în întâmpinare, la întoarcere. Dar întâmplarea a făcut ca mama, care uitase cu desăvârșire de el, să se întoarcă prin altă parte, pe alt drum, și nu cu tramvaiul ce avea în aceeași stație unde rămăsese Ionică atât punctul inițial cât și cel final al traseului său. Nimeni nu s-a impacientat când bietul câine n-a apărut să mănânce nici în seara aceea, nici a doua zi dimineața. Abia către prânz s-au gândit ai mei la el, dar tot nu s-au nălmăștit, socotind că s-o fi înhăit cu alți câini sau și-o fi găsit perechea în vreo cățea zurlie. La fel de bine s-ar fi putut să-l ia hingherii, deși pe o vreme ca aceea parcă nu-ți venea a crede că se ațin haidamacii cu șbilțul pe străzi. Cum-necum, fapt e c-a mai trecut o noapte și Ionică nicăieri. Abia a treia zi, disdimineață, Dan Leonida, fiul unchiului Paul, a emis o ipoteză surprinzătoare: dar dacă bietul câine și tot acolo, așteptând-o neabătut pe mama? Greu de crezut, într-adevăr, fiindcă ninsese fără contenire și mai bătuse și-un vânt înghețat care ar fi gonit orice ființă la adăpost. Dar dacă, totuși? Neincrezător, *Proful* și-a tras galoșii, s-a înfolotit bine și a plecat spre capătul tramvaiului 5. Ajuns acolo s-a uitat cu luare-aminte în jur, dar nu l-a zărit; era gata să facă drumul înapoi, când o inspirație subită l-a făcut să fluiera și să-l strige tare pe nume: deodată un morman de zăpadă s-a scuturat lângă el și Ionică s-a năpustit ca disperatul, sărindu-i în brațe. Da, era el, nemâncat, înghețat, slabit, jigarit, dar neclintit în post, așteptând-o pe mama... Întoarcerea a fost triumfală. Toți i-am ieșit în întâmpinare făcându-i cea mai zgomotoasă primire eroului patrupeze care se zăpăcise de atâta bucurie și nu știa în ce brațe să sară mai întâi.

După mult timp de la întâmplare, câinele acesta maidanez, rufos, dar cu inimă mare, a dispărut definitiv, nu știu din ce pricină; s-o fi înhăit cu alții, o fi fost săltat într-adevăr de hingherii în duba lor sinistă. A dispărut din viața noastră așa cum a apărut, pe neașteptate, dar a lăsat o pildă de devotament și abnegație cum de la puțini oameni m-aș putea aștepta. Dar voi? ■

(Din *Îmbătrânind tăcut pe canapele roase*)

Mama-Leoaică și viitorul scriitor în fața frumoasei vile

Scrisoarea a treia

“Vă mirați cum de minciuna astăzi nu vi se mai trece?” (M. Eminescu, *Scrisoarea III*)

EXTUL de mai jos poartă titlul de mai sus pentru că asta chiar este. Scrisoarea întâi a apărut în *România literară*, nr. 21, 29 mai - 4 iunie a.c., fiind semnată “Dr. George Baltac”. Scrisoarea a doua - în aceeași revistă, nr. 26, 3-9 iulie a.c., cu semnătura “G. Mihăila”. Pentru informarea riguroasă a cititorilor *României literare* se impun câteva completări și precizări; așadar, scrisoarea a treia.

SCRISOAREA întâi aborda, între altele, problema ortografiei: “Eu rămân la convingerea că, dincolo de obiecțiile emulilor lui Coteanu, ar fi cazul să renunțăm la arhaicile [sic] «sint» și «i» sau, dacă nu, să revenim la «România», pentru că nu este normal ca tocmai familia acestui cuvânt definitiv să fie o excepție lexică [sic].” (Majoritatea virgulelor îmi aparțin.)

Comentariu: a. *emul* înseamnă “rival” sau “concurrent” (mai ales în artă, în știință etc.). Autorul scrisorii întâi voia să spună, probabil, “discipolii lui Coteanu”, “continuatorii lui Coteanu” sau ceva asemănător. b. Cu “arhaicul” *sint*, treacă-meargă! Dar cum să renunțăm

la “arhaicul” *i*? Scriind peste tot doar cu *â*?! Unii, nu-i vorba, chiar o fac, producând mici monstruoziități ca *neâncăpător*, *reânviat*, *subânteles* etc. c. “România” nu reprezintă “o excepție lexică” (corect: “lexicală”), ci una ortografică, ale cărei rațiuni le putem discuta separat.

SCRISOAREA a doua se referă la “obstinația stranie a unei părți a publiciștilor români [...] care n-au dorit și nu doresc încă să țină seama de argumentele ce-au fost aduse de repetate ori, din 1990 încoace, în sprijinul revenirii la scrierea generalizată cu *â* în interiorul cuvintelor (cu excepția celor cu prefixe) și a formelor mai eufonice *sunt*, *sunteți*, *sunteți*, nici nu vor să se conformeze unei tradiții ce există, în scrisul românesc, de mai bine de un secol”.

Comentariu: a. “Obstinația” invocată în scrisoare aparține ambelor tabere, adică nu doar celor care “n-au dorit și nu doresc încă...”, ci și celor care au impus ori au susținut normele din '93 fără a-și pleca urechea la argumentele de sens contrar. b. Scrierea generalizată cu *â* în interiorul cuvintelor nu reprezintă unica tradiție ortografică, unele publicații și edituri prestigioase (*Viața românească* încă de la apariție: 1906) refuzând s-o îmbrățișeze. Cit privește formele “mai eufonice” *sunt*, *sunteți*, lucrurile arată pu-

țin altfel decât le prezintă scrisoarea a doua. Forma *sint*, derivată din latinescul *sint*, a fost singura cunoscută și utilizată de români pînă spre jumătatea secolului al XIX-lea. O foloseau consecvent, în tipăriunile chirilice, chiar corifeii Școlii Ardelene, în toilul luptei lor pentru afirmarea latinității noastre. Forma *sunt* a fost practică de ei exclusiv în grafia latină, adesea cu accent circumflex pe *u*, ceea ce, în fapt, nota rostirea *sint*, tot astfel cum *fontana* cu circumflex pe *o* se citea *fintină*, iar *cuvent* cu circumflex pe *e* - *cuvint*. Din această scriere etimologizantă uzul a reținut foarte puține forme, între ele și pe *sunt*, care a influențat în timp și rostirea, intrucit a fost răspîndit prin școală. Dar oamenii simpli n-au pronunțat niciodată *sunt* și nici poezii noștri n-au acceptat această formă artificială. Cum rostea, bunăoară, Eminescu re-

zultă nu din felul în care i se păreau versurile, ci din mărturia irecuzabilă a rimelor: “Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce *sint* într-un mod fatal legate de o mînă de *pămînt*” (*Scrisoarea I*); “De-aceea zilele îmi *sint* Pustii ca niște stepe./ Dar nopțile-s de-un farmec *sfînt*! Ce n-îl mai pot pricepe” (*Luceafărul*). O probă suplimentară ne oferă Eminescu prin dicționarul său de rime, unde în suita lui *sint* apar *mormînt*, *veșmînt*, *înfrînt* etc., dar în suita lui *cărunt*, *mărunt*, *înfrunt* nu apare verbul *sunt*, care n-avea pentru poet realitate fonetică, fiind exclusiv o formă ortografică. Aceeași situație se regăsește la V. Alecsandri, G. Coșbuc, Al. Macedonski, Ion Barbu și mulți alții. Vreți totuși un autor care să-l fi folosit în rimă pe “mai eufonicul” *sunt*? Iată-l: “La tîmple mi s-a strîns părul *cărunt*!.../ Dar tînar sunt, același încă *sunt*” (M. Beniuc, *Furtuni de primăvară*). Nu cred totuși că, drept model de limbă românească, îl vom prefera pe Beniuc lui Eminescu.

SCRISOAREA a doua, în partea ei finală, susține că “respectarea normelor ortografice stabilite de înaltul for științific și cultural este obligatorie, așa cum prevede *Legea privind organizarea și funcționarea Academiei Române*, adoptată în unanimitate de Parlamentul României și promulgată la sfîrșitul anului trecut (nr. 752/27 decembrie 2001)”. În virtutea acestei legi (art. 8, alin. 1, lit. b), Academia Română “se îngrijește de cultivarea limbii române și sta-

bilește regulile ortografice obligatorii”.

Comentariu: legea adoptată în 2001 nu are nimic a face cu normele ortografice din 1993, intrucit, potrivit Constituției (art. 15, alin. 2), “legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale mai favorabile”. Academiei Române nu-i rămîn de făcut decît două lucruri: ori să-și vadă de alte treburi, după ce a reușit să instaureze haosul în singurul domeniu în care nu pătrunsese încă, ori să adopte o nouă hotărîre, în temeiul împuternicirilor proaspăt dobîndite, prin care să restaureze integral ortografia interbelică, așadar și apostroful, de care promotorii reformei din '93 s-au ferit pe drept cuvînt: nu mai știau unde trebuie să-l pună!

Stimate domnule Nicolae Manolescu,

Intrucit autorul scrisorii a doua v-a solicitat indirect sprijinul evocîndu-vă calitatea de membru al Academiei, mă văd obligat să-i semnalez faptul că demnitatea dumneavoastră intelectuală nu rimează cu gesturile de lașitate sau obediență: articolele din *România literară* ale lui Nicolae Manolescu nu se supun ortografiei academice, așa cum, poate, va fi băgat de seamă și semnatarul scrisorii precedente. Vorba lui Pristanda, supusă unor mici adaptări de circumstanță: “Îmi pare rău! tocmai conul Nichi, tocmai dumnealui, care de!... să ne așteptăm de la dumnealui la o protecție...”

Cu cele mai bune sentimente,

Ștefan Cazimir

Un tratat de istorie eșuat

(Urmare din pag. 3)

DIMITRIE STURDZA publicase o introducere la cele două volume semnate de el în calitate de secretar general al Academiei, un text care nu a fost aprobat de Academie și care în cea mai mare parte este un pamflet la adresa domnitorului Alexandru Ioan Cuza: “Este o introducere, în care cele mai multe pagini servesc pentru a vărsa d. Sturdza ura sa particulară în contra lui Cuza-Vodă”. Sentimentele și resentimentele politice nu au ce căuta în publicațiile academice, iar precedentul grav cu introducerea la volumele de cuvîntări ale Regelui Carol I demonstra că Dimitrie Sturdza înțelegea să facă din istorie câmp de acțiune politică. Maiorescu, postulînd autonomia absolută a domeniului cultural, nu

putea accepta o asemenea atitudine.

Răspunsul ministrului Cultelor la interpelarea lui Maiorescu pomenește doar dreptul lui Dimitrie Sturdza de a avea propriile sale păreri în domeniul istoriei contemporane. În replică Maiorescu îi atrage atenția ministrului că nu la aceasta se referea interpelarea sa: “Obiectul discuției este acesta: Nu d. Sturdza ca persoană privată, nu eu ca om privat, ci oficialitatea publicațiunii în numele țării este în chestie”. Cum ministrul nu înțelege să revină asupra hotărîrii de a-i încredința lui Colescu-Vartic capitolele de istorie contemporană, Maiorescu își încheie pesimist replica: “Regret că d. ministru a însărcinat pe un sectar politic și n-a primit cel puțin părerea ca profesorii din comisie să revizuiască istoria d-lui Vartic. Regret, căci se va

face istorie sub aspectul sectarismului. Și mă tem că dacă va fi așa, atunci în loc să ne aduceți onoare în străinătate, o să redeșteptați recriminări din partea altor români, și precum ați introdus sfîșieri dincolo de Carpați, tot așa veți aduce înaintea lumii întregi sfîșierile de dincoace de Carpați. Iată sensul ce-l are interpelarea mea înaintea Senatului și sper că această interpelare va avea folos. Sper că nu va lucra această parte gingașă a istoriei țării d. Colescu-Vartic și că veți avea cumînțenia ca să nu lăsați istoria națională să fie opera unui sectar”. Aprehensiunile lui Maiorescu nu s-au produs, căci ideea unei sinteze de istorie a românilor a fost abandonată!

Senatorul junimist a interpelat guvernul pentru modul în care urma să fie redactată o sinteză oficială de istorie a României. Mă întreb: cum ar fi reacționat în zilele noastre Maiorescu, văzînd un tratat publicat de Academia Română în anul 2002, în care se utilizează studii de peste patruzeci de ani vechime, în care se pune sub sem-

nătura unor autori, fără știința și acordul acestora, texte care nu le aparțin, asupra căruii planează serioasa suspiciune de plagiat etc. etc.? Răspunsurile responsabililor tratatului la acuzațiile deosebit de grave care s-au adus sunt puerile, la nivelul replicii pe care a dat-o revista *Contemporanul* la articolul lui Maiorescu “Beția de cuvinte”.

Maiorescu a făcut o interpelare când modul în care era concepută o sinteză oficială de istorie a românilor era în neregulă; n-am auzit ca vreun deputat sau senator din zilele noastre să fi făcut o interpelare asupra modului în care a fost redactat *Tratatul de istorie a României* publicat de Academia Română! Or, și acum este “în chestie oficialitatea publicațiunii în numele țării”. Parlamentarii actuali puteri își manifestă patriotismul doar în cazul manualelor alternative de istorie? Fără renașterea spiritului maioreșcian nu vom putea redeveni europeni. Academia Română, instituția cea mai importantă a țării, care trebuie să dureze operă perene, are obligația să repună în vigoa-

re principiile care au călăuzit Junimea și care au contribuit decisiv la modernizarea într-o perioadă incredibil de scurtă a României în timpul domniei Regelui Carol I.

Când era vorba de demnitatea națională, de prestigiul țării, de respingerea “lingușitorilor cu cădelnița bizantină”, de spiritul de adevăr care trebuie să guverneze în cultură, Maiorescu intervenea decisiv, fără milă.

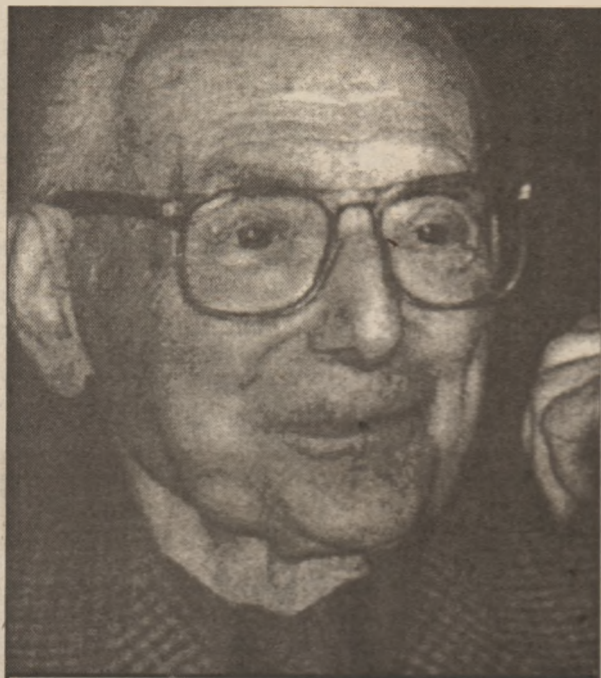
Din câte știu Președintele Academiei Române este un adept al principiilor maioreșciene!

Gheorghe Ceaușescu

In memoriam

Întâlnirea cu Henri Wald

Forța înălțătoare a poeziei

“O să fie bine
Și la vară cald
După cum ne spune
Filosoful Wald.”

(Maia Morgenstern, la o sărbătoare
evreiască, scandând; Wald dărâmat sufletește, “m-au
luat pe sus”).

Hermeneutice

Observație a unui prieten mai vechi al gazdei noastre cu privire la o cușmă neagră: “Mă, căciula asta e prea de oaie!” Wald ne relatează anecdota la plecare, luându-și cușma de la cuier, în timp ce noi ne încolonăm către ușă pe holul strâmt unde am citit mai demult la pagina 198 că Liiceanu l-a cunoscut pe Noica.

Nedumerire “inocentă” a unui prieten de-al lui Wald: De ce “Miorița” se adjectivizează întotdeauna cu “mioritic”? Ca doar corectă ar fi fost forma de “miorițic”! Oare ca să nu se bănuiască și aici că ar fi “vorba” despre o afacere jidovească?

Idealist, materialist?

Wald îmi face adesea impresia că împărtășește mai degrabă concepții idealiste decât materialiste. Ori poate că ajunge la un anume gen de idealism tocmai pentru că este esențial – sau consecvent – materialist.

De curând citesc în cartea lui Andrei Marga despre Marcuse o frază a lui Max Horkheimer care mă trimite cu gândul la finalul însemnării de mai sus: “Cuvântul materialism nu desemnează acea problematică exprimare [specifică idealismului – n.n.] asupra totalității realității, ci un șir de gânduri și atitudini practice.” Horkheimer îl combate aici pe Dilthey, mai exact teza caracterului metafizic al materialismului, și crede că, dimpotrivă, materialismul e singurul în măsură să dea răspunsuri la probleme atașate prin tradiție idealismului. Horkheimer vede o urgență în promovarea unui “materialism practic”. E adevărat că tot el raportează principial teoria critică a societății la un “idealism” al posibilităților omenirii, dar acesta e distinct de accepțiile filosofice curente, e “un idealism practic de factură luministă” – după cum îl caracterizează exegetul român.

Wald este, cred, idealist dintr-un materialism prea consecvent, și teoretic și abstract până la a face din această atitudine o practică de fiecare zi.

Idiosincrasii waldiene

Față de expresii ca: “vizavi” (în sens figurat; de ce «vizavi», când avem pe «față de», «referitor la», «cu privire la», «în legătură cu»?), “a demara” și “a derula” (de asemeni în sens figurat), “pertinent” (pe care îl

recită pufnind pe nas cu accent francezesc) etc. Și de ce s-a spus în limba română “semnificat”, pentru ceea ce putea fi tradus cu mai firescul și deja existentul “înțeles”?!)

Iluminismul lui Wald

Ne povestește cum, încă foarte tânăr (și “impertinent”), la sfârșitul unei conferințe a lui Mihail Sadoveanu – aflat, pe atunci, la apogeul gloriei sale – și-a luat inima în dinți și a mers la catedră împreună cu alți audienți. Scriitorul îl întreabă la un moment dat dacă i-a citit *Lumina vine de la Răsărit*, care tocmai apăruse la Cartea rusă. Wald, omul distincțiilor, nu era însă de acord nici măcar cu titlul: Poate în natură vine lumina de la Răsărit, maestre, în cultură ea vine de la Apus!

Incongoscibilul – după un semestru

Wald: Trebuie făcută deosebirea între incognoscibil și necunoscut. Incognoscibil este ceea ce nu poate fi cunoscut, necunoscut este ceea ce n-a fost cunoscut încă. Lumea confundă mereu acești termeni. Am fost somat, de pildă, la un curs, de câțiva studenți: “Domnule profesor, ne tot povestiți de un semestru despre Absolut, dar nu ne-ați spus niciodată: poate fi cunoscut, sau nu?” “Poate!”, le-am răspuns. “Când?” “Niciodată!”

După cum spunea și Titu Maiorescu (pe care atât de mult îl admir!): “Nici o limită eternă nu ne desparte de Absolut, dar etern ne va despărți o limită!”

Lumea de dincolo

Wald: Mă gândesc de la o vreme la cât de înșelătoare e sintagma “lumea de dincolo” – căci ce e ea mai precis? O simplă raportare la lumea de aici, la lumea reală, o reflectare a acesteia printr-un cuvânt: “dincolo”. O oarecare convenție de limbaj, o iluzie. Lumea de dincolo este exact opusul acesteia: e locul unde nu există suferință, nu sunt griji, n-ai nevoie să mănânci etc. Mi se pare foarte interesant. Ca și cum am vorbi despre materie și antimaterie.

Altădată, referindu-se sarcastic la viața de apoi și de “dincolo”: “Dincolo” nu sunt decât cei care se uită la mormânt!

Eu: Dom’ profesor, păi cum îi așezați dumnea-voastră, cu fața la groapă, ei sunt “dincoace”, încă n-au trecut “dincolo”!

Wald: Ei, atunci înseamnă că “dincolo” sunt cei care stau cu spatele!

Dorin-Liviu Bîțfoi

(fragmente dintr-un volum consacrat
lui Henri Wald)

“Așa ceva nu mi s-a mai întâmplat!”

Citise fraza cu câțiva ani în urmă și îl amuzase teribil. Cineva – un francez, pare-mi-se – avusese originala idee să și-o aleagă drept epitaf. Lui Wald i-a plăcut atât de mult, încât a reținut-o, la rândul-i, ca preferință pentru piatra de mormânt.

Mi-l amintesc, tot din urmă cu mai multă vreme, preocupat și foarte intrigat față de ceea ce numea “scandalul morții”. Cum omenirea, în atâtea mii de ani, încă nu s-a obișnuit cu această idee? Ce-i drept, ea stă sub legea aspră a necondiționării! E întâmplător că ne naștem, spunea Wald, dar murim cu necesitate.

La Wald scandalul era deplin, căci el nu credea nici în “lumea de dincolo”, nici în “viața de apoi”. “Dincolo” e doar un nume pentru ceea ce nu există. Printr-o ciudată evoluție și cu o ușoară înrâncănare interioară, convingerea aceasta i s-a adâncit și mai mult la senectute. Dincolo, va spune el, sunt doar cei care stau cu fața la mormânt! Sau ei sunt cumva “dincoace”?!)

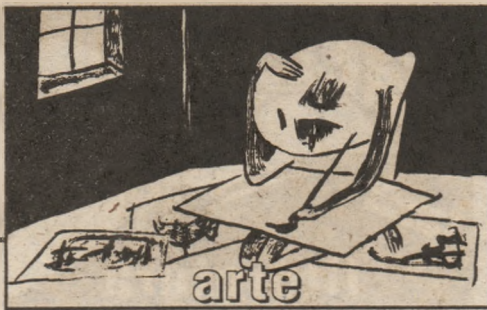
Cum poate fi combătut acest scandal final al morții? Exista, probabil, o cale pentru fiecare. Wald și-o aflase pe-a sa: prin umor! Și a combătut în mod strălucit – iar uneori, înainte de ’89, de-a dreptul scandalos!

L-am cunoscut în ultima decadă a vieții sale, la câteva luni după dispariția soției la care țineuse enorm. Suferea enorm. Ani de zile l-am frecventat împreună cu un mic grup de prieteni, săptămânal, constituind mai înainte de a ne da seama un cerc de discuții în apartamentul său aflat vizavi de clădirea Facultății de Drept (atunci și de Filosofie).

Henri Wald era un interlocutor de o extrema vivacitate. Nu pentru că ar fi vorbit mult, ci pentru că simțea cum ideea se naște și există, acolo, între noi, cum respiră, se cabrează, se zvârcolește, tâșnește. E o banalitate ce spun: Wald trăia prin idei. Sportul său preferat era gândirea. Inteligența și talentul înăscut de dialectician îl predispuneau la exprimări pe cât de paradoxale, pe atât de seducătoare. Expresivitatea sa a avut întotdeauna ironia, subțirimea și forța de penetrare a unei lame de stilet. “Expresivitatea ideilor”... Unii își iau drept animale de companie câini sau pisici. Wald a ținut întotdeauna în preajmă, drept ființe foarte familiare și totuși mereu altele, idei.

Nu puteai să nu-l îndrăgești. Atât de franc, atât de angajat, atât de constructiv în discuții, crezând totodată cu tărie că datoria unui intelectual este să spună NU. Dar era atât de talentat și de imaginativ în a spune NU, încât negația sa ne apărea drept confirmarea supremă!

E greu să-ți imaginezi că Wald nu mai e. Așa ceva nu credeam că ni se va întâmpla... (D.-L.B.)

Victor Florean

Au trecut deja cinci ani de când simpozionul de sculptură de la Carunari / Baia Mare, inițiat și susținut de către omul de afaceri Victor Florean, a devenit o prezență incontestabilă în spațiul cultural românesc. Însă în ciuda autorității pe care acesta a dobândit-o în rândul artiștilor și în cel al oamenilor de specialitate, în general, nici o instituție publică, fie el Minister al Culturii sau Uniune a artiștilor plastici, n-a catadixit să sufle o vorbă despre ce se întâmplă la Baia Mare. În condițiile în care, an de an, nenumărați șefi de circumscripții, proprietari de hoteluri sau lideri județeni de partid primesc distincții eroice în calitate de prieteni sau numai de susținători ai artelor, Victor Florean, cel care a investit în proiectul și în acțiunea artistică mai mult și mai eficient decât oricare altă instituție de specialitate, n-a fost nici măcar pomenit vreodată, fie și doar așa, ca simplu exercițiu retoric. Iar el ar fi meritat din plin acest lucru, nu numai pentru banii pe care i-a dirijat efectiv către fenomenul artistic, ci și pentru rolul imens pe care l-a avut (și îl are încă!) în reconstrucția relației dintre mediile de afaceri, în speță dintre oamenii cu bani, și lumea artiștilor, aceea a creatorilor de bunuri simbolice. Pentru a urmări mai îndeaproape dinamica acestui fenomen, unic până acum în spațiul cultural românesc, de la nașterea lui și până astăzi, pentru a se putea compara mai ușor percepția nemijlocită a secvențelor cu imaginea globală de astăzi, o lectură și o rememorare a propriilor observații, așa cum se regăsesc ele în cronicile momentului, mi se pare interesantă și simpatetică pentru actorii și pentru observatorii fenomenului deopotrivă.

1998 sau nevoia unor clarificări morale

VIZIUNE romantică și nițel cinică asupra relației dintre artă și bani, înrădăcinată în conștiința comună cu puterea insidioasă a clișeului, a perpetuat în timp ideea unei funcționări in-

compatibilități. Portretul robot al artistului și al omului de afaceri s-a conturat și el în tușe groase, la limita caricaturii, subliniind încă mai apăsător fracturarea oricărei posibilități de comunicare. Primul este perceput îndeobște ca un mic monstru macrocefal, desprins de contingent și de măruntele sale tentații, deambulând costeliv și rufăit prin această lume, purtând ca obligatorie mască facială nenumăratele dioptrii care-l racordează la realitatea nemijlocită. Mîntuit de nevoi, de dorințe și de preamnestiile preocupări cotidiene, el este metafora deplină a parului pe care esența umană îl face cu eternitatea însăși.

În compensație, imaginea omului de afaceri este plasată exact la polul opus. Robust pînă la revărsare, trădînd la fiecare mișcare o grijă duioasă pentru propriu-i metabolism, el își poartă capul cu acea semeție care invocă mai mult funcții ornamentale decât rosturi active. Învelit în stoffe scumpe, subliniindu-și gîtul prin constrictia unor impecabile cravate semnate de către creatori de modă celebri, omul cu bani pare a evalua lumea, rumeșind cîte un interminabil trabuc, doar în intervalul ritmat de muzica înfundată a portierelor. Așadar, două entități distincte, două posibile forme de manifestare a speciei umane care exclud, din principiu, orice șansă a convergenței. Numai că lucrurile nu stau tocmai așa, iar imaginea grotescă nu este decât un simplu exercițiu stilistic. Și omul de artă și omul de afaceri sînt supuși unui joc subtil în care tranzitoriul și visul duratei se intersectează, se amestecă și exercită asupra existenței și asupra conștiinței același tip de presiune. Economia, prin mecanismul ei elementar care este banul, are o nevoie imperativă de a se regăsi în bunurile simbolice pe care le creează oamenii de artă, așa cum arta, pentru a prelua și a stoca energiile timpului, este de neconceput fără o reală și permanentă susținere financiară. Mișul creației în pauperitate și în suferință este o invenție de prost gust a statelor-patron care n-au înțeles niciodată producția decât ca pe o sursă de alimentație rațională și nici cultura decât ca pe o formă neobosită de propagandă. Iar pe omul de artă l-au privit permanent ca pe un apostol ideologic într-un incontinent scenariu de teologie negativă, în timp ce creația adevărată și producția autentică de bunuri spirituale au fost exilate undeva la periferia istoriei și lăsate să agonizeze în spațiul unei precarități bine susținute și eficient dirijate. Acum, cînd societatea românească se zbate încă, nu în hățșurile unui capitalism sălbatic, așa cum se spune atît de apăsător, ci

în convulsiile sălbatice ale unui comunism muribund, cînd statul însuși luptă cu înverșunare pentru a-și mai păstra prerogativele și controlul asupra vieții publice, disprețuind fățiș creația spirituală pe care n-o mai poate manipula administrativ, rolul și rostul oamenilor de afaceri sînt esențiale. Dacă banii murdari se spală prin introducerea lor subversivă în circuitul economic, banii curați nu pot fi împlinziți decât prin convertirea lor în bunuri cu durată lungă. În vreme

concrete în care actorii principali sînt chiar artiștii și oamenii de afaceri. Parcă anume spre a demonstra că proiectele abstracte pot căpăta forme determinate, un grup de artiști și un om de afaceri de-adevăratele au găsit resurse materiale și morale pentru a transforma jocurile imaginației în adevăruri tangibile și în realități de necontestat. Spațiul acestei experiențe, unice pînă acum, este localitatea Carunari de lîngă Baia Mare, iar personajele care au animat-o sînt sculp-

încheia prima ediție a unui simpozion privat de sculptură în marmură, reacțiile au fost amestecate. Uimirea că un prosper om de afaceri, Victor Florean, proprietarul mai multor exploatare de marmură și al unei fabrici de prelucrare și de finisare, utilată la zi și condusă cu multă pricepere, finanțează o acțiune artistică și încearcă să pună în valoare noblețea materialului dincolo de utilitatea lui, nu a fost nici mică și nici de scurtă durată. Comentariile op-

cronica plastică

de Pavel Șușară

Un moment aniversar

Sculptură de Traian Moldovan

Sculptură de Gheorghe Mureșan

ce investiția în sport îi asigură, celui care o face, iluzia participării imediate la o anumită formă de glorie și la un eroism sui generis, investiția în artă conferă adevărata glorie și autenticul eroism. Ea poate și trebuie să refacă acea legătură, aîta vreme exilată din viața publică românească, dintre acțiune și contemplație, dintre cel care asigură dinamica istoriei și cel care scrutează orizonturile largi ale timpului. Prin dirijarea banilor spre artă (în toate variantele ei) omul de afaceri devine el însuși un om de cultură, iar omul de cultură un personaj cu o prezență legitimă și demnă în policromul peisaj social. Cine nu este convins că acest dialog este posibil n-are decât să privească spre formele culturale care s-au născut din întâlnirea milionarului american sau a celui occidental cu arta, cu artiștii și cu propria lui aspirație de a învinge efemeritatea.

Aceste considerații ar continua să rămîna simple prezumții dacă ele nu ar începe timid să se sprijine pe fapte și pe acțiuni

torii Mircea Bochiș, Aurelian Bolea, Ioan Deac-Bistrița, Mihai Istudor și Laurențiu Mogoșanu, alături de omul de afaceri Victor Florean, proprietarul unor cariere și al unei fabrici de marmură care nu funcționează doar în clipurile publicitare. Pentru a da și o altă dimensiune unei afaceri prospere, acesta a pus la dispoziția artiștilor, în cadrul unui simpozion cu un caracter integral privat, materialele și fondurile necesare, împreună cu tot ceea ce presupune o asemenea acțiune. Rezultatul acestei întâlniri, pe care a intermediat-o și a organizat-o din punct de vedere artistic Mircea Bochiș, sînt cele cinci lucrări care au fost deja amplasate în vecinătatea fabricii de placaje din marmură.

1999, între neîncredere și speranță

ÎND, cu un an în urmă, în satul Carunari din Maramureș, la o depărtare de vreo douăzeci de kilometri de Baia Mare, se

timiste consemnau ca pe un fapt împlinit prima ediție, dar acordau puține șanse continuării, cele circumspicte se interogau subtil asupra eficienței economice și asupra utilității simbolice ale unei asemenea întreprinderi, iar firile mefiente, cu un îndelungat exercițiu al înmormîntării caprelor din vecini, prevedeau un eșec spectaculos al industriei de marmură într-un stoc inert de imagini și de forme, ba chiar o prăbușire a artei înseși sub impactul impur cu lumea afacerilor. Așadar, după aceste scenarii, pe Victor Florean, ca patron animat de viziuni gratuite și de utopii artistice, urma să-l aștepte, la drum deschis, falimentul, iar pe artistul plastic Mircea Bochiș, consilierul și partenerul artistic al D-lui Florean, avea să-l copleșească eșecul și să-l înghită iremediabil dizgrația protectorului său. Nu mică le va fi fost uimirea acestor sceptici la vestea că, de curînd, pe aceleași locuri, cu aceleași materiale și pe fondul extinderii și al rețehnologizării fabricii de marmură, s-a înche-

iat încă o ediție a simpozionului. Ba, mai mult decât atât, relația producției cu arta s-a diversificat aici spectaculos și chiar în aceste momente se pun bazele unei instituții unice în spațiul cultural românesc, anume se lucrează la constituirea primului muzeu privat de artă contemporană.

Cei șase participanți, Mircea Bochiș, Aurelian Bolea, Dinu Câmpăneanu, Nicolae Mira, Dumitru Radu și Aurel Stâncă Olteanu, chiar dacă aparțin unor

într-un mod cu totul excepțional, această construcție aproape utopică, la marginea ficțiunii, și care, pe deasupra, nu a apelat la nici una dintre sursele de finanțare publice sau specializate. Finanțatorul unic și exclusiv este, așa cum deja se știe, chiar proprietarul simpozionului, Victor Florean, directorul general al SC „CMC Marmura Internațional” SRL Cărbunari. Pornit inițial dintr-un sentiment mai degrabă de disconfort în fața unui material nobil, cum

această ediție participarea a fost mult mai unitară și mai coerentă valoric. Lucrările însele au fost, de această dată, mai îndepărtate de sculptura de atelier și mult mai aproape de ceea ce presupune, ca formă și ca expresie, sculptura monumentală, arta ambientală sau de for. Fără să-și părăsească și, cu atât mai mult, să-și trădeze vreo clipă viziunea și stilistica pe care și-au impus-o în timp, participanții la recent încheiata ediție au rămas, mai mult decât predecesorii lor, în spiritul și în substanța materialului.

Cea mai unitară de pînă acum, din cadrul proiectului de la Cărbunari, dar și cea mai importantă prin vigoare și prin monumentalitate, această a treia ediție marchează și o nouă vîrstă a formelor: vîrsta lor primitivă, elementară, aproape magică, dar care nu se poate atinge cu adevărat decât printr-o gîndire savantă în spațiul vast al memoriei culturale. Păstrînd materia cît mai aproape de forma ei originală, cei cinci sculptori au transferat asupra ei nu atît voința lor imperativă, cît o profundă știință a dialogului și o solidă cultură a statuarului.

2001 sau structurarea instituțională

DE DATA aceasta, îngăduindu-și o derogare de la regulile instituite în edițiile trecute, n-au mai participat cinci sculptori, ci doar patru: Mircea Bochiș, Ioan Marchiș, Mircea Roman, venit special din Anglia, și Vasili Djabraïlov din Ucraina. Ca element de noutate imediată, marmura n-a mai constituit acum un material unic, ea fiind înlocuită de către Mircea Roman și de către Ioan Marchiș cu granitul, iar Marchiș i-a asociat granitului și bronzul. Din punct de vedere formal, cei patru sculptori s-au înscris firesc în spiritul sculpturii de simpozion, realizînd lucrări monumentale ca expresie, puternice ca volumetrie

și mai degrabă fruste din punct de vedere expresiv. În ansamblu, artiștii și-au urmărit riguros ideile formale și stilistica deja acreditată, unii, cum este cazul lui Mircea Bochiș, continuîndu-și proiectul din ediția trecută, alții, cazul lui Mircea Roman și al lui Ioan Marchiș, dezvoltînd motive deja consacrate în repertoriul lor de imagini. Djabraïlov însuși, chiar dacă este mai puțin cunoscut în spațiul nostru artistic și este greu de raportat printr-o singură lucrare la o anumită zonă stilistico-formală, prin piesa de la Cărbunari se înscrie firesc în datele simpozionului, intrînd într-un dialog spontan cu lucrarea realizată într-una din edițiile trecute de Titi Ceară. Așadar, și cea de-a patra ediție s-a înscris în datele mari ale proiectului și lucrările finalizate acum, în afara oricărei constrîngerii tematice, se adaugă precedentelor cu aceeași naturalitate cu care însuși firea își organizează formele și își orcheștrează mesajele.

Cum aceste lucrări ca, de altfel, și cele din edițiile precedente, nu aveau ce căuta în spațiul public și în zona verde a orașului Baia Mare din pricina spaimei viscerale pe care autoritățile o resimt în fața acțiunilor private și a capitalismului, în general, Victor Florean a recurs la cea mai simplă și mai eficientă soluție pe care o are la îndemîna un om liber (liber atît de prejudecăți, cît și de obligații administrative!): și-a amplasat lucrările, deocamdată din ultimele două ediții, pe proprietatea sa de șapte hectare de poieni și pădure, într-un cadru natural absolut copleșitor, cam la treizeci de kilometri de oraș, acolo unde se va construi și sediul muzeului, și un complex cultural-turistic de nivel european. Scoase și din spațiul restrîns al punctului de lucru de la fabrica de marmură de la Cărbunari, dar și din orizontul proprietății publice, din acela al privirilor mărunte și al grimaselor meschine, aceste lucrări au fost restituite lumii lor originare, au

fost reintegrate, ca repere ale civilizației și ale vocației de a construi, sitului natural din care, la origine, au și fost extrase. Ajutat, așadar, chiar de către ostilitatea factorilor de putere, Victor Florean a făcut primul pas hotărît către concretizarea celui mai îndrăzneț și mai spectaculos proiect cultural, proiect care pentru multă lume părea, acum cîțiva ani, o romantică și ingenuă utopie: un Muzeu de artă contemporană.

2002 sau încheierea unui ciclu

SPRE deosebire de anii precedenți, dar la fel ca în cel precedent, și la actuala ediție au participat doar patru sculptori: Mircea Bochiș și Traian Moldovan din Baia Mare, Ioan Mihele din Oradea și Gheorghe Mureșan din Tirgu Mureș.

În mod discret, s-au petrecut acum și cîteva modificări de atitudine și de acțiune. După patru ediții și după structurarea unui adevărat campus artistic, nevoia de integrare în sit a luat locul gesticulației de pionierat, al urgenței de a produce. Și poate nu întîmplător, tocmai în această ediție Mircea Bochiș a realizat cea mai subtilă și mai complexă lucrare a sa, iar Ioan Mihele a simțit nevoia unei întoarceri la figurativ. Peste vastul cîmp albit de menhire, de arhitecturi și de volume mai mult sau mai puțin abstracte, el a reiterat un fel de efigie antropomorfa, de statuar egiptean încremenit într-o severă frontalitate. În cheie alegorică, de o transparentă sursă mitologică, își realizează și Moldovan compoziția sa, în vreme ce Gheorghe Mureșan se înscrie, atît prin verticalitate, cît și prin tensiunile volumelor și ale suprafețelor, în datele mari ale formelor existente. Zecile de lucrări amplasate acum în Poiana Soarelui și-au schimbat radical mesajul, au ieșit din proiectul și din stilistica individuală, aliniindu-se nediferențiat într-un vast orizont megalitic. Concomitent cu apariția lor în spațiul sălbatic, au avansat și lucrările de construcție a complexului turistic și cultural, semn că Simpozionul de la Baia Mare a intrat el însuși într-o altă vîrstă. Cei cinci ani au confirmat pe deplin vitalitatea proiectului artistic, dar de acum încolo el nu mai este decît o componentă a unui mult mai amplu în care intră și importante dimensiuni sociale și economice. Și pentru prima oară după mai mult de cincizeci de ani, dacă nu cumva pentru prima oară pur și simplu pe aceste meleaguri, reveria artistică este pe cale de a naște unul dintre fenomenele cele mai neobișnuite și mai ambițioase. Amănunte, la ediția viitoare. ■

Sculptură de Mircea Bochiș

generații diferite și au o prezență publică foarte diferită și ea - Nicolae Mira și Aurel Stâncă Olteanu, ambii foști studenți ai lui Boris Caragea, sînt mai puțin cunoscuți decît ceilalți - rezultatele acestei ediții sînt în același timp unitare și fără diferențe valorice care să iasă din uzul acestui gen de manifestări.

2000 sau momentul sedimentării

SIMPOZIONUL privat de sculptură în marmură de la Cărbunari, jud. Maramureș, a mai încheiat, de curînd, o ediție: cea de-a treia. Chiar dacă par a reprezenta o istorie scurtă, cei trei ani care au trecut de la debutul acestei acțiuni constituie un segment ieșit din comun al culturii noastre actuale, măcar și numai pentru faptul că acest lucru a fost posibil. În plină recesiune economică, într-un climat de maxim dezinteres față de acțiunile individuale, într-un moment al amatorismului arrogant și suficient, a fost posibilă,

este marmura, a cărui destinație era exclusiv una comercială, acest proiect a ajuns acum unul de o maximă coerență, îmbrăcînd și o riguroasă formă instituțională. Gîndită ca o fundație cu activitate muzeistică, avînd ca profil arta contemporană, această structură este și ea o noutate absolută prin faptul că proiectează prima instituție muzeală cu caracter privat din România. Așadar, cea de-a treia ediție nu mai este acum o simplă consecință a industriei de marmură, ci prima realizare concretă a proaspătului Muzeu de Artă Contemporană „Victor Florean”. Acum, ca și în edițiile trecute, au fost invitați patru sculptori din țară, alături de care a lucrat, ca de obicei, și realizatorul nemijlocit al acestui simpozion, managerul lui artistic, dacă-l putem numi așa, pictorul și sculptorul Mircea Bochiș. Participanți la această ediție au fost Titi Ceară, Gheorghe Marcu, Adrian Pârnu și Gheorghe Zărnescu. Spre deosebire de anii anteriori, cînd au participat artiști din mai multe generații, la

Sculptură de Ioan Mihele

FVNDATIA ANONIMVL

PREMIUL PROMETHEVS

Prezentarea nominalizațiilor - artele vizuale

OPERA OMNIA

Ovidiu Maitec

Născut la Arad, 13 decembrie 1925

1945-1950 Academia de Arte, București; 1950-1956 profesor de anatomie artistică - Liceul de artă, București; 1953 debut expozițional; 1969 Cercle Gallery - Londra; 1973 Kettle's Yard Gallery - Cambridge; 1974 Richard Demarco Gallery - Edinburgh; Bleucoat Gallery - Liverpool; Galeria Orizont - București; Galeria Nouă - București; 1977 Alwin Gallery - Londra; 1983 Institutul Cultural Italian - București; 1985 Salile Dalles - București; 1993 La Tour de Cardinaux - Isle-sur-la-Sorgue; 1996 Galeria Catacomba - București

Expoziții internaționale: 1958 Expoziția țărilor socialiste - Moscova; 1967 Bienala internațională de artă - Anvers; 1968 Bienala de artă - Veneția; 1971 Festivalul internațional de artă - Edinburgh; a IV-a expoziție internațională de sculptură - Muzeul Rodin - Paris; Trienala internațională - New Delhi; 1972 Bienala de artă - Veneția; 1974 Expoziția internațională - Havana; 1975 Expoziția internațională - Berlin; 1980 Bienala de artă (Palatul Dogilor) - Veneția; 1981 Bienala internațională - Medelin; 1982 Expoziția internațională - Bilbao; 1992 Expoziția universală - Sevilla; 1993 Expoziția "Decouvertes '93" Grand Palais - Paris; 1994 Bienala de artă - Veneția

Expuneri permanente: 1993-1998 La Tour des Cardinaux - Isle-sur-la-Sorgue; 1994-1997 Galeria Jeanne Castel - Paris

Expoziții de grup: 1968 Muzeul Ernst - Budapesta; 1969 Centrul Cultural - Belgrad; 1970 Galeria Municipală - Linkoping; 1972 Galeria Amfora - București; 1975 Galeria Municipală - Stockholm; 1976 Galeria Nouă - București; 1978 Galeria de Artă - Bacău; 1981 Galeria de Artă - Timișoara; 1983 Muzeul Satului - București; 1984 Städtische Kunsthalle - Mannheim; 1990 Kunsterwerkstadt - München; 1991 Centrul Georges Pompidou "Memoire de la liberte" - Paris; 1992 Cite International des Arts - Paris

UNESCO - Paris; SAGA - Grand Palais - Paris; 1993 Cen-

trul Cultural Român - Paris; 1994 Galeria Orizont - București; Muzeul Național de Artă - București; Muzeul de Artă - Alba Iulia; 1996 Galeria Orizont - București; 1998 Mucsarnok - Anastasia - Budapesta

Lucrări monumentale de for public: 1958 Minerul - bronz - Anina; 1967 Meșterul Manole - piatră - Pitești; 1970 Televiziunea - bronz - București; 1975 Mihai Eminescu - Cluj; Coloană și aripi (Teatrul Național) - București; 1990 Mihai Eminescu - Oradea

Premii, ordine, titluri: 1959 Festivalul tineretului - Viena; 1967 Premiul Academiei Române; 1974 Marele premiu al Uniunii Artiștilor Plastici; 1975 Ordinul Meritul Cultural; 1985 Ordinul Cavaliere al Merito della Republica Italiana; 1990 Membru corespondent al Academiei Române.

Lena Constante

Născută la București, în 1909, a absolvit Școala de Belle Arte din București (1925-1932), bursă de studii (frescă) la Paris (Ecole de Beaux Arts și Ecole du Louvre). Între anii 1932 și 1937 participă la Monografiile Institutului Social Român în satele Runc, Drăguș, Șană, Carnova, Valea Doamnei. Expoziții personale la Sala Dalles (1934 și 1936). Alte două expoziții personale la Dalles, în 1947 și la Ankara. Între anii 1944 și 1950 colaborează cu Teatrul Țandărică, perioadă în care este arestată. Deschide o expoziție cu ilustrație de cărți. Între anii 1950 și 1961 este arestată din nou și condamnată la 12 ani de detenție, dintre care opt ani singură în celulă. În 1968, Procesul Pătrășcanu este rejudecat și Lena Constante e repusă în drepturi. Nu a avut însă voie până în 1968 să expună cu excepția unor piese artizanale și colaje (Galeriile Orizont, 1967). În 1974, deschide la Orizont expoziția de tapiserie, care și aduce o largă notorietate, dar și un proces de intenție josnic, dirijat de un cunoscut istoric de artă. Acuzația că "distruge patrimoniul național" s-a dovedit a fi șansa unui demers artistic original, profund creator.

Din 1976, desfășoară o activitate prodigioasă: expoziție

personală la Muzeul Țării Crișurilor, Oradea, expoziția Maison de la Culture Andre Malraux (1981, Rennes, Franța) și Galerie de l'Usine (Paris), expoziții de tapiserie și guașe (Infernul inchisorilor comuniste) de la Nevers sub înaltul patronaj al doamnei Pierre Berehvoy și UNESCO Paris (1984).

În 1990 publică în franceză romanul *L'évasion silencieuse* la Editura La Decouverte, Paris, pentru care primește Premiul ADELPH. Romanul e tradus în românește la Humanitas, în 1992, și premiat (în 1993) de Academia Română cu Premiul Lucian Blaga. Apare la Editura Fundației Culturale Române, *Evadarea imposibilă*, Editura Florile Dalbe. Publică noi ediții ale celor două cărți. În 1995, apare la University of California Press traducerea în engleză a cărții *Evadare tăcută (Silent Escape)*. În 1996, dând curs unei mai vechi preocupări pentru lumea copilăriei, publică *O poveste cu un tată, o mamă și trei fetițe* (Ed. Florile Dalbe).

Dan Hatmanu

Născut la 31 octombrie 1926, la Scobinți, județul Iași

Studii: obține, prin concurs, bursa "Nicolae Grigorescu" (1960), acordată de către Academia Română. Studiază la Academia din Leningrad (1962-1963), apoi la Paris (1964-1965). Continuă studiile la Paris și urmează atât cursurile Institutului Internațional de Studii Pedagogice din Sevres, cât și cursurile Academiei Libere, avându-l ca profesor pe Lautrec. Profesor universitar al Academiei de Arte Frumoase (1984-1990), în prezent profesor consultant.

Expoziții personale în stră-

inătate: 1964 Aspects de Paris - Galeria Pasteur, Paris; 1975 Om și sentiment - Ciudad de Mexico, Guanajuato; 1976 Iași - trecut și prezent - New York; 1978 Retrospectivă - Roma; 1979 Retrospectivă - La Valette, Malta; 1985 Vitrinele Parisului - Reims, Paris; 1989 Edificii vechi și noi - Paris; 1992 Imagini din Neuburg - Neuburg; 1994 Vitrinele pariziene - Paris; 1996 Expoziție selectivă - New York; 1998 Le Quercy medieval - Bretenoux, Franța; 2001 Expoziție selectivă - Veneția, Roma; 2002 Om și sentiment - Paris, Rouen

Expoziții de artă românească în străinătate: 1953 Sofia; 1955 Varșovia; 1956 Praga, Viena; 1957 Leningrad, Moscova; 1959 Sofia, Teheran, Moscova; 1959 Budapesta, Viena, Minsk, Belgrad; 1960 Riga, Berlin, Bratislava, Praga; 1961 Paris, Damasc, Cairo, Alexandria, Atena, Ankara, Istanbul, Sofia; 1962 Havana, Moscova; 1974 Berlin, Damasc, Moscova, Teheran, Alep; 1975 Tokio, Osaka, Leverkusen, Stuttgart, Berlin, Moscova, Havana; 1976 Turku, Helsinki, Praga, Budapesta; 1977 Sofia, Praga, Bratislava, Ankara, Istanbul, Lisabona; 1978 Viena, Atena, Mannheim; 1979 Cipru; 1981 Viena; 1985 Stuttgart

Expoziții internaționale: 1954 Veneția; 1955 Varșovia; 1957 Moscova; 1959 Paris; 1974 Barcelona - Concursul de desen Juan Miro; 1975 Barcelona - Concursul de desen Juan Miro, Moscova, Cagnes sur Mer

Premii: Premiul II la Festivalul Internațional al tineretului, Varșovia 1955; Premiul II (medalia de argint) la Festivalul Internațional al Tineretului, Moscova 1957; Premiul Ion Andreescu al Academiei Române 1976; Premiul Internațional Colosseum al Centrului de Arte și Cultură, Nuova Figurazione, Roma 1979; Premiul Criticii acordat de Uniunea Artiștilor Plastici din România, 1985

Membru al Academiei Europene de Științe, Arte și Litere - Paris 1994; Ordinul Național pentru Merit cu grad de cavalier - 2000.

OPERA PRIMA

Cristian Tarbă

Născut în București, la 15 martie 1961

Studii: Absolvent al Academiei de Artă din București; membru U.A.P.

Numeroase expoziții și prezențe la saloanele de pictură și grafică, începând din 1991, în țară și în străinătate. Premii și distincții.

Ionel Iștoc

Născut la Bacău, la 30 septembrie 1971

Studii: Academia de Artă "Nicolae Grigorescu" (București), Facultatea de Arte Plastice, Secția Sculptură; membru U.A.P.

Numeroase expoziții și prezențe la saloanele de arte plastice, începând din 1993, în țară și în străinătate. Premii și distincții.

Scriitori români...

(Urmare din pag. 7)

fie că ne referim la Ion Carion, poet important și ferment agitat al opoziției implicite din țară, care trăiește în exil doar ultimii cinci ani ai vieții sale, publicând și realizând mai mult proiecte ale unei existențe oprimate și amenințate acasă, prelungind oarecum în exil o viață și o carieră prea adânc conturată pentru a deveni altceva într-un timp atât de scurt.

Mai multe elemente importante pentru o astfel de analiză critică, disecând totodată și fantasmalele unui naționalism ale cărui rădăcini pășuniste sînt aici vizibile, se pot găsi în textele unui autor de mîna a doua precum Const. Virgil Gheorghiu, care tratează în cărți excesive și prost scrise teme ale imaginarului comun generației sale, ilustrînd la nivelul inferior o lume colorată naiv, ca în benzile desenate, caracterizată prin primitivism, impulsuri primare, lipsa de raționalitate (*Les immortels d'Agapia, Les mendiants de miracles* și celelalte). Sugestive pentru motivul arătat și conținînd posibile puncte de pornire pentru alte dezbateri mi se par însă capitolele dedicate lui Norman Manea, respectiv D. Țepeneag, scriitori care și exploatează o materie autobiografică implicată și în eseistica lor, comparabili într-un fel cu Petru Dumitriu, și el prozator autobiografic și eseuist, și poate că între acești scriitori atât de diferiți (dar încă o dată: comparabili!), ar trebui căutate măcar unele din trăsăturile neliniștitului autor român din exil, străin de vechile obsesii ale generației precedente, care devine problematic, filosof și deschis către globalizare sub presiunea destărilor, adică a exilului însuși; mărturisesc că aștept să văd pusă undeva și întrebarea de ce apar atât de mulți scriitori între intelectualii români din exil, alături de scriitorii profesioniști sau deja „înscrisi” ca atare, și nu numai printre intelectuali: acum cîțiva ani găsisem în Canada un proaspăt romancier român din vîna (și tagma) lui Papillon.

Dar notele referitoare la literatura exilului și problemele ei pe care le suscită și, în parte, le soluționează excelenta carte a Evei Behring vor continua, fără îndoială; această apariție nu va face decît să faciliteze și să grăbească apariția altora (o culegere de studii, care va apărea tot în Germania, pregătește chiar d-sa) și între ele mărturisesc că aștept cu nerăbdare dicționarul scriitorilor români din exil al lui Florin Manolescu. Cartea dnei Behring arată că timpul sintezelor s-a copt.

Mircea Angheliescu

N DIMINEAȚA aceea bunicul mi-a spus că trebuia să-l însoțesc pe căutătorul de minuni.

- O să-i duci pe dumnealor până sus la peșteră. Să iei cătărul. Maică-ta o să vă dea pături și merinde. Măine dimineată o să fiți înapoi.

Căutătorul de minuni muia în cafeaua cu lapte felii mari de pâine de casă pe care întinsese unt și miere și acum le infuleca de zor. Stătea plecat în față și ținea mâna stângă întinsă pe masă, până dincolo de ceașcă, parcă într-un gest instinctiv de a-și apăra micul dejun.

Soția lui stătea și ea la masă, dar mânca fără prea multă poftă, privind în zare. Era tânără, avea ochii albaștri și părul lins, de culoarea paiului, fără pic de strălucire.

Eu n-am răspuns nimic, dar eram foarte bucuros de prilejul acela de hoinăreală.

Căutătorul de minuni sosise în ajun, spre seară, cu o mașină prăfuită, pe care, după câteva manevre, a parcat-o lângă pod. Când s-a apropiat împreună cu fata, bunicul și cu mine umflam roțile la bicicletă. A întrebat dacă avem bere rece, și bunicul i-a zis că da, e rece ca apa râului în care-o ține. Au intrat înăuntru și bunicul a mers după ei ca să-i servească. Atunci am lăsat bicicleta și am intrat și eu.

După ce și-a băut berea pe nerasuflăte, bărbatul a întrebat cum se poate ajunge la peșteră, și bunicul i-a spus că e târziu ca să se mai urce până acolo.

Bărbatul a vrut să știe dacă au unde dormi și bunicul i-a spus că da.

Fata se apropiase de fereastră și dădea spre curte.

Pe urmă s-a întors și s-a oprit în pragul ușii.

- Bună, mi-a spus.

Am salutat-o și eu.

- Cum se numește satul ăsta?

I-am spus. A scos un pachet de țigări boțit din buzunarul pantalonilor, și-a aprins o țigară și s-a așezat pe băncuță, lângă mine.

- Mergi la școală? m-a întrebat.

Eu am răspuns că da. Că eram în vacanță, desigur, dar că în septembrie intru într-a șasea.

Bărbatul s-a dus la mașină să ia bagajele. S-a întors cu un rucsac și o mulțime de aparate; un magnetofon la fel cu ăla pe care l-a adus din Elveția unchiul Tomás, două aparate de fotografiat și un aparat de filmat. A lăsat totul pe masă și s-a așezat din nou la vorbă cu bunicul.

Fata a ieșit, iar eu am rămas să ascult ce vorbeau. Bărbatul a spus că e profesor și că venise să caute vestigiile altor vremuri. Că voia în primul rând să fotografieze picturile din peșteră. A

mai băut o bere, de data asta fără grabă, apoi a adăugat că îl interesau mai ales lucrurile inexplicabile, fenomenele care la prima vedere nu au o explicație naturală. Că, după știința lui, existau aici asemenea lucruri.

- Da' de unde! a răspuns bunicul. Poate altădată, nu zic nu, dar acum nu mai sunt.

- Altădată? s-a interesat străinul.

- Da, a răspuns bunicul. Înainte, când nu exista lumină electrică și nici progresele tehnice de azi, ce știu eu. Pe atunci se vorbea uneori de spiriduși, de stafii, unii credeau în asemenea lucruri. Dar nu toți.

Bărbatul stăruia. A luat magnetofonul de pe masă, l-a pus pe tejghea, unde stătea bunicul, și eu am văzut cum apăsa pe clapele care-l puneau în funcțiune.

- Vorbește-mi despre spiriduși, despre lucrurile astea.

- Uite ce-i, a răspuns bunicul, la lucrurile astea eu nu prea mă pricep. Dar sunt aici în sat oameni care știu mult mai multe decât mine și v-ar putea spune lucruri interesante. Bunăoară, Ramirín, țiglarul, ori tușa Paula, care merg pe nouăzeci de ani.

Căutătorul de minuni a oprit magnetofonul.

- N-ai putea să vorbești cu ei? Fă-mi, te rog, acest serviciu. Cheamă-i aici, ca să stau de vorbă cu ei.

- Bineînțeles, a răspuns bunicul. Cum să nu pot? Ei o să fie încântați. O să le trimit vorbă să vină după cină.

S-a uitat la mine și mi-a făcut cu ochiul.

- Astă seară o să facem clacă.

După cină au venit Ramirín și tușa Paula și o mulțime de oameni. Bunicul i-a poftit pe toți să ia loc, iar eu îl ajutam să-i servească cu coca-cola și bere și să pun pahare pe mese. Căutătorul de minuni a așezat magnetofonul pe masa din mijloc.

- Mi-ar face plăcere să-mi vorbiți despre lucrurile ciudate care s-au petrecut în satul ăsta. Despre lucrurile ce par să nu aibă nici o explicație. Despre întâmplări, cu stafii, orice vă aduceți aminte în genul ăsta.

Oamenii erau cam stânjeniți, dar aveau chef de vorbă. A început Vicenta, care stă în capul satului. Sfiala i se citea în gesturile ușor crispate și în felul de a vorbi, pe un ton mai înalt decât de obicei și parcă smucit.

Păi, să vedeți, a început ea. În satul nostru nu sunt lucruri dintr-astea, nici n-au fost, după știința mea. După război s-a vorbit despre stafii, noaptea, în pustietatea muntelui, dar s-a dovedit că erau niște fugari. I-a omorât potera. Sunt în schimb, alte lucruri.

Oamenii se uitau la ea cu luare aminte. Încetul cu încetul

José María MERINO
(Spania)

Căutătorul de minuni

Vicenta se liniștise.

- Am o pajiște în josul râului, lângă niște arini, și an de an, cam pe vremea asta, noaptea, apare o urmă foarte ciudată. E ca o roată, și iarba rămâne pârjolită.

ĂUTĂTORUL de minuni a întrebat-o dacă poate s-o deseneze, și ea a răspuns că nu, dar putea s-o facă bărbatul ei. Acesta, fără să scoată o vorbă, a luat pixul și hârtia pe care i le întinsese străinul și a început să deseneze cu migală, în timp ce femeia vorbea mai departe.

- Anul ăsta a apărut una mai mare decât anul trecut și aproape în același loc. Să tot aibă vreo zece metri în partea mai alungită. Încă se mai vede urma.

Străinul s-a uitat la desen. Soția lui a întins mâna, l-a luat, s-a uitat și ea la el și, pentru prima dată de când se strănsese lumea acolo, i s-a auzit glasul.

- Parcă-i un colan, a spus.

Desenul a trecut din mână în mână. Era o circumferință ușor ovală. Circumferința nu se închidea și, în partea mai lată, lăsa o deschizătură. De o parte și de alta a deschizăturii, linia se termina cu o mică spirală îndreptată spre interior, întâi spre dreapta și apoi spre stânga.

- Noi ne-am gândit că ar putea să fie una din farfuriile alea despre care se vorbește la televizor, a adăugat femeia. Dar niciodată n-am văzut nimic. Apare de la o zi la alta.

- O să vedem îndată, a spus străinul. Explicația poate fi mai simplă. S-ar putea să fie miceliul unei ciuperci. Clasicul cerc de ciuperci.

- Păi acolo nu s-a pomenit niciodată să crească ciuperci, a răspuns femeia.

Căutătorul de minuni vorbea pe un ton autoritar. A făcut-o să amuțescă pe Vicenta, apoi și-a rotit privirea pe deasupra celorlalți.

- Ați mai auzit de alte lucruri neobișnuite?

Într-un târziu, Ramirín și-a dres glasul și a început să vorbească. Își sprijinea mâinile în bătă și se încorda pentru a da mai multă greutate cuvintelor. Vorbea de parcă ar fi recitat, pe un ton ascuțit, asemănător cu o chemare la luptă.

- În anul cometei *allei* s-a petrecut în sat un eveniment nemaipomenit. Un bolovan uriaș a căzut din cer lângă răzorul lui Tasgar. Era negru cum e cărbunele, dar nu strălucea. Era viu.

Ramirín a tăcut. Îi observa pe ascultători cu ochii săi albiștrii de bătrân. Căutătorul de minuni și-a întins capul înainte cu vădită curiozitate.

- Viu? a întrebat. Cum adică viu?

- Lăsați-mă să vorbesc! a spus Ramirín aproape strigând. Era viu. De jur împrejurul lui se iveau niște rămurele albe cum e conopida care se mișcău întru-na. Țipau. Toată noaptea au scos niște țipete parcă de durere, care te înfiorau. Toată noaptea, a chiar și a doua zi de dimineată.

Ramirín a tăcut din nou. De data asta, nimeni nu a întrerupt tăcerea.

- N-o să uit asta niciodată. Noi, sătenii, ne uitam la el de pe malul dimpotrivă. Crengile alea erau ca niște mâini care se mișcau parcă cerând ajutor. Se desluseau foarte bine pe fondul negru al acelei arături. Mișcările și țipetele au devenit din ce în ce mai slabe. La amiază crengile s-au pleoștit și nu s-a mai auzit nici un țipăt.

Ramirín a făcut încă o pauză, foarte lungă. Căutătorul de minuni a întrebat:

- Și ce s-a întâmplat cu bolovanul?

- Păi lăsați-mă să spun! Ei, drăcia dracului! a strigat Ramirín, spre satisfacția abia reținută a ascultătorilor. Soarele a uscat crengile. Ploile au prefăcut bolovanul într-o pulbere fină, neagră, pe care râul o purta la vale încetul cu încetul. Omoară păstrăvii, la fel ca varul ori leșia. Toată iarna apa râului a curs neagră până dincolo de La Granada. Dar când a venit primăvara dispăruse. Ce puteți să-mi spuneți despre asta?

Căutătorul de minuni a căzut pe gânduri. Pe urmă, cu un glas neșovăitor, în care se putea bănui o intenție batjocoritoare, a răspuns:

- Uite ce este, mi se pare foarte ciudat, dar cred că nu avem motive suficiente pentru a-l considera un fenomen extraordinar. Putem să ne inchipuim că bolovanul era un meteorit. Atunci, ce credeți voi că e un

strigăt de agonie putea fi trosnetul meteoritului, care, având miezul incandescent, se strângea în apă. Așa cum șuieră fierul înroșit când se răcește brusc.

Ramirín se ridicase în picioare.

- Să știți, domnule, că eu l-am auzit foarte limpede, și pe atunci aveam auzul ca de iepure. Erau țipete de durere.

Căutătorul de minuni a continuat să vorbească liniștit, fără a lua în seamă vorbele bătrânului.

- Cât privește crengile sau mâinile care se mișcau, o interpretare logică mă face să presupun că e vorba despre fumul care ieșea din meteoritul în curs de răcire. Ori poate chiar aburul care se ridica din apa râului.

Ramirín țiglarul încă nu se așezase. Era pregătit să lupte până la ultima suflare.

- Pe atunci aveam o privire de șoim și vă asigur că nu era fum. Ce-mi tot dați cu fumul! Era viu.

Căutătorul de minuni zâmbea. A vorbit pe un ton împăciuitor, deși puțin iritat.

- Uite ce e, bunicule, simțurile ne înșală foarte des. Noi, oamenii, suntem mult prea creduli. Ca să dau crezare unor mărturii ca a dumitale, trebuie să am dovezi mai sigure. Fără supărare.

Ramirín s-a așezat bolborosind în legea lui. Atunci tușa Paula, cu glasul ei pițigăiat, l-a îmboldit.

- Vorbește-i despre ou, Ramiro, despre oul din lac.

Căutătorul de minuni s-a uitat la ea cu vădit interes, apoi s-a adresat lui Ramirín.

- Oul din lac?

Dar bătrânul n-a răspuns. Cu mâinile sprijinite în măciulia băteii, mormăia supărat cuvinte fără șir.

Atunci căutătorul de minuni s-a întors spre tușa Paula:

- Ce mai e și cu oul ăsta, femeie?

TUȘA Paula vorbea domol. De știrbă ce era, abia pronunța cuvintele. A început să spună că odată, pe când era copilă, îi venise rândul să meargă cu vacile la păscut și s-a dus la pășunea de lângă lac, aproape de peșteră. Acolo a dat peste un ou uriaș.

Era înalt ca turnul de clopotniță și alb ca zăpada. Parcă de când lumea se afla acolo, la intrarea în peșteră. Din el se desprindea ceva ca un fum întunecos.

- Ți se făcea frică, ne asigură tușa Paula. Era negreșit lucrarea celui viclean. Cine știe cât cântărea? Nici douăzeci de bărbați n-au putut să-l urmească din loc.

- Asta așa e, a întărit Ramirín, ieșind din tăcerea în care se cufundase. Nimeni nu l-a putut clinti.

Și-a recăpătat graiul, cu timbrul acela ascuțit și intonația de strigăt de luptă.

- Oul ăla te lăsa cu gura căscată. Au venit să-l vadă domniile din capitală. Urcău până acolo glumind, dar când ajungeau în fața lui amuteau. Oul a apărut în august, de Sfânta Maria, și tot satul s-a înspăimântat. Nu ne gândeam la altceva decât la ce-ar putea ieși din el. Până la urmă, pe la sfârșitul lui octombrie, l-a lovit un trăsnet. Oul s-a crăpat și din el se scurgea un fel de clei albicios, care mirosea urât de te amețea. Mirosul ăla de putregai s-a simțit ani de zile și uneori ți se părea că n-a dispărut de tot. Coaja oului s-a uscat la soare, și ciobanii au folosit-o pentru luminat. Azi n-a mai rămas nimic. Dar ce zic eu azi, de mult n-a mai rămas nici o urmă din el.

Ramirín s-a cufundat din nou în tăcere. Lunga lui tiradă îl făcuse să gâfâie și acum își trăgea suflul. A răsuflat din greu de câteva ori. Pe urmă s-a adresat străinului cu un aer provocator:

- Ei, acum vreau să aud ce explicație îmi dai.

Soția căutătorului de minuni, care urmărise cu vădit interes vorbele sătenilor, s-a uitat la el cu o privire care mie, cum stăteam lângă ea, mi s-a pă-

rut foarte pătrunzătoare, de parcă i-ar fi cerut ceva.

Străinul și-a ațintit o clipă ochii la soția lui și a șovăit. A fost o șovăială foarte scurtă, dar eu, care mă aflam chiar lângă ea și foarte aproape de el, am surprins-o limpede și vă asigur că nu mă înșel. Nu știu dacă ce-a făcut pe urmă răspundea sau nu cererii ei mute, fapt e că a vorbit cu și mai multă siguranță.

- Sigur că-ți pot da o explicație.

Era o noapte călduroasă, dar pe verandă se făcuse răcoare.

Se auzea susurul râului pe prund. Pe masă cădea din când în când câte un fluture care se izbea de lampă și rămânea câțva timp zăpăcit, dând disperat din aripi. Căutătorul de minuni a scos caseta din aparat, a întors-o și a apăsat din nou pe clape.

- Nu spun că explicația mea este cea corectă, dar vă asigur că e plauzibilă. Nici o pasăre uriașă n-a lăsat oul acolo. Nici o reptilă nemaivăzută. Nu era un ou.

Nimeni n-a spus nimic. Căutătorul de minuni și-a mai turnat un pahar de rachiu, a băut câteva guri, apoi a scotocit în rucsac și a scos o cârtică pe care a răsfoit-o în grabă.

- Din nou ciupercile. Era un licoperdon. Bășina lupului, ca să vorbesc mai pe înțeles. Sau o sclerodermă. S-au găsit unele exemplare cu adevărat uriașe.

- Da' de unde, a exclamat tușa Paula cu glasul ei pițigăiat și tremurător. Am văzut eu destule ciuperci la viața mea și știu cum e bășina lupului. Munții ăștia i-am bătut cu piciorul de când mă știu. Oul ăla nu era o ciupercă.

Atunci, mai înainte de a apuca să răspundă căutătorului de minuni, s-a auzit glasul soției lui. Își aprinsese o țigară și îi tremura puțin mâna în care o ținea.

- Ei l-au văzut, iar tu nu.

Cum poți fi atât de sigur că se înșală?

Străinul s-a uitat la soția lui descumpănit.

- Chiar tu le-ai cerut să-ți povestească despre lucruri neobișnuite, a adăugat ea. Nimeni altcineva decât tu.

- Bine, bine, a răspuns el sec. Eu nu încerc să arăt decât că, de multe ori, simțurile ne înșală.

Toate astea mă făceau să mă bucur acum nespun că aveam prilejul să urc cu ei până la peșteră, să iau parte la aventura aceea atât de plăcută care se nimerise chiar în timpul merit plăcerilor care este vacanța.

Când am pornit la drum, soarele nu se ridicase prea mult pe bolta cerului și, în dimineața aceea răcoroasă și luminoasă, era o atmosferă de mare puritate și se auzeau limpede primele glasuri ale unei noi zile. Cătarul purta două samare. Căutătorul de minuni mergea cu pas întins. Soția lui se oprea din când în când, ca să stea de vorbă cu mine sau să-și tragă puțin suflul. Bărbatului ei nu-i plăceau acele opriri, și ne chema să ținem pasul cu el lovind în stânci cu piotletul.

SOTIEI lui îi trezeau curiozitatea o mulțime de lucruri: mărimea neobișnuită a frunzelor de stejar, urmele mistreților și iarba culcată, care, în pajiștea de la izvor, puneau o pată de lumină în desișul de nepătruns al codrului, ori numele păsărilor, ce treceau în zbor pe lângă noi invselindune cu trilarile lor. Pe măsură ce suiam, se descoperea tot mai clar largă perspectivă a muntelui, îngăduind privirii să se piardă în zările albastre. Transparența desăvârșită a zilei era din ce în ce mai evidentă cu cât urcam mai sus, unde se deschideau plaiurile tot mai întinse, se vedeau crestele albicioase ale munților, pețele albastrui ale pădurilor, văile verzi, panglica râului strălucind în soare, sub un cer fără pic de nori.

- Haideti, grăbiți-vă, ne zorea căutătorul de minuni.

Ea ridica atunci de jos piatra pe care se oprise s-o privească ori lăsa în urmă florile violete ale ciulinilor care-o făcuseră să zăbovească și își relua drumul fără a spune nimic.

Când am ajuns sus, ea a scos un strigăt de uimire. Limpezimea dimineții strălucea acolo cu o forță covârșitoare. Lacul era albastru, albastru. Pe pajiștea din jur, încă verde, pășteau vacile, în sunetul tâlângilor. Dominând lacul, stânca aceea uriașă în care se deschidea arcul cenușiu de la intrarea peșterii părea un monument construit pentru o comemorare veșnică.

Am descărcat lângă colibă ștergarul cu merinde, păturile, sacii și cortul și fără să zăbovim

- deoarece căutătorul de minuni voia să ajungă la peșteră fără întârziere - am reluat urcușul. Când am ajuns sus, l-am ajutat să dea jos samarele și să care bagajele până la gura peșterii.

Soarele ardea acum destul de tare și, peste plaiurile unduitoare ce se pierdeau în zare, tremurau culorile cenușii, ocră și verde închis. Deasupra munților începea să se strângă o păclă de nori albicioși.

Am intrat toți trei în peșteră, aducând noi bagajele. Tavanul era mult mai înalt aici decât la intrare, iar lumina cădea pieziș, făcând să strălucească stânca umedă ca argintul și să se profileze în fund, ca niște colți uriași de fildeș, primele stalactite. Chiar în gura peșterii, o tufă de romaniță parcă voia să marcheze contrastul dintre lumea exterioară și cea întunecime umedă.

Eu le-am fost călăuză. Le-am explicat plin de mândrie că fusesem unul dintre descoperitorii picturilor, într-o excursie cu școala pe care-o făcusem cu Don Froilán. Le-am povestit cum, la lumina lanternelor, am cercetat mai multe galerii, fără să bănuim nici o clipă că vom găsi acea friză lungă în mijlocul căreia se afla marea mistreț. Cel dintâi l-a văzut băiatul jandarmului.

Deși vorbea încet, ecoul se răspândea într-un lung șir de șoapte ce păreau că ies din gurile întunecoase ale unor necunoscuți ce ne pândeau din bezna. Când am ajuns la galerie, căutătorul de minuni și-a îndreptat nerăbdător lanterna spre peretele acoperit cu picturi.

- Foarte bine, a spus. Foarte bine. Mai sunt și altele?

I-am spus că noi nu le văzusem decât pe astea și mai văzusem ceva ca niște mâini zugrăvite pe bolta cea mare a peșterii.

- Foarte bine, a repetat el. Ar trebui să se cerceteze mai departe.

A început să întindă cablurile și să pregătească reflectoarele. Ne-a spus de câteva ori să ne dăm la o parte. Soția lui admira picturile cu ajutorul lanternei, comentând scenele reprezentate în fiecare dintre ele. Toate erau scene cu animale: cai, cerbi, trei mistreți, o capră neagră. Îi sticleau ochii de plăcere și răsuflarea i se înălța ca fumul dintr-o vatră.

Pe urmă, în timp ce căutătorul de minuni lumina peretele și își pregătea cu o minuțiozitate lentă și temeinică aparatele de fotografiat, soția lui și cu mine am cutreierat peștera. Din tavan se desprindeau, într-un ritm milenar și cu un ecou imens, picăturile de apă. Stalactitele străluceau: unele erau ca de sidex, în altele se amestecau roșul și verdele ca în tabloul unui pictor. Tăcerea era necuprinsă, dar se presimțea o vibrație tainică, de

parcă într-adevăr am fi fost mai aproape de miezul de foc al pământului.

- Mi-e frig, a spus ea după un timp.

Când ne-am întors, el își continua lentă și meticuloasă pregătire a aparatelor.

- Mie mi-e frig, i-a spus ea, și mi-e foame. De ce nu ieșim să mâncăm.

- Du-te tu să mânânci, a răspuns el, aproape fără să se uite la noi. Vin și eu curând, nu-ți face griji din pricina mea.

AM IEȘIT amândoi. Ceașul amiezii își pusese amprenta peste întreg platoul. Vacile stăteau nemișcate. Dacă n-ar fi rumegat fără conținere și n-ar fi alungat când și când muștele cu lovituri de coadă, ai fi zis că-s moarte. Suprafața lacului era liniștită și netedă ca o materie solidă și strălucitoare.

Fata m-a privit cu un zâmbet.

- Eu cobor să fac o baie. Sper că nu te deranjează. Mă duc ceva mai încolo.

Eu am ridicat din umeri.

- Apa e rece, am prevenit-o.

Am rămas la umbra colibei.

Clipocitul apei întunecoase, când trupul ei alb s-a cufundat și a început să inoate, a făcut să răsune ecoul pe stânci în liniștea amiezii. Peisajul își asuma acea noutate, incorporând-o firesc în propria lui măreție. Când s-a întors la cort, am desfăcut ștergarul cu merinde și am mâncat. Umbra răcoroasă a stâncilor te îmbia la somn. Îmi amintesc că am tresărit când a venit căutătorul de minuni. A infulecat și el ceva și s-a dus din nou la peșteră. Ea a mers cu el, iar eu am rămas singur toată după-amiaza.

S-a întors când soarele era la scăpătat. Am făcut o plimbare până la lac, după care ne-am întors la colibă. Pe coama munților din zare se așternea umbra. Lacul era și el pe jumătate în umbră și rânduțele zburau foarte jos, aproape atingând suprafața apei. Am întrebat-o de ce întârzie căutătorul de minuni.

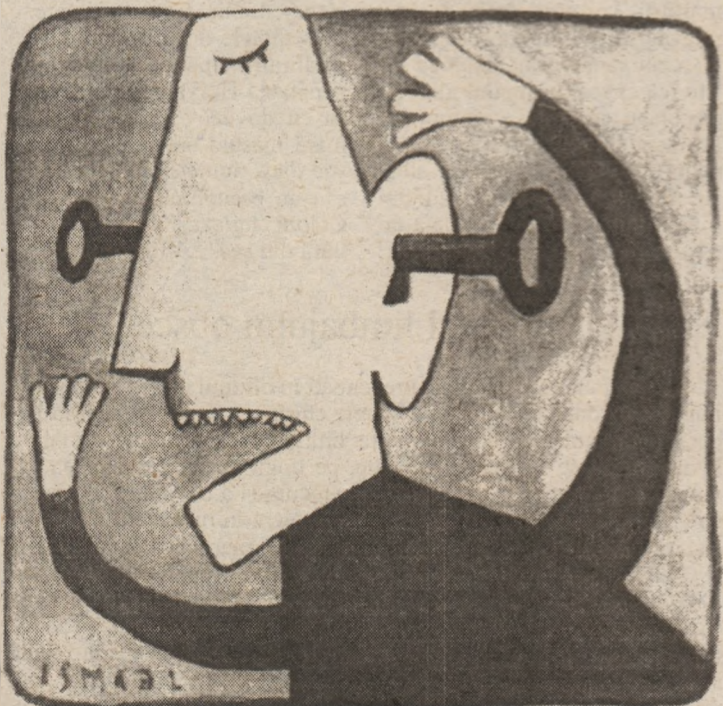
- Nu mai are mult și termină ce are de făcut, mi-a răspuns. A vrut vadă dacă mai sunt și alte picturi.

Totul se cufundase acum în umbră, în afara de vârful stâncii care străjuia peștera. Cerul se făcuse de peruzea și o pală de vânt rece a trecut peste coline. Am rugat-o să-mi dea o mână de ajutor ca să adunăm vreacuri și am ridicat o grămadă în fața colibei. Pe urmă am ajutat-o eu pe ea să întindă cortul, să umfle cele două saltele și să desfacă sacii.

Când am terminat, ne-am așezat să ne desfășăm privind la-

Traducere de Andrei Ionescu

(Continuare în pag. 28)

Desen de Ismael, apărut în "El Periódico de Catalunya", Barcelona

Căutătorul de minuni

(Urmare din pag. 27)

cul. Deodată, am auzit-o scoțând un strigăt de uimire.

- Uite, uite!

PE CER se vedea un obiect întunecos, rotund, care se făcea tot mai mare. Nu era un avion. În scurt timp a ajuns aproape deasupra noastră și m-am speriat la gândul că o să cadă peste noi. N-aveam lumină, și n-aș putea spune ce formă avea. Părea o stâncă uriașă. Fără zgomot, s-a așezat pe pajiște, lângă lac, și abia atunci mi-am dat seama ce formă avea: era ca o casă veche, o hardughie pe acoperișul căreia s-ar fi aprins torțe.

Vacile nu s-au speriat și după câteva clipe părea că dintotdeauna fusese hardughia acolo. Ușa de lemn s-a deschis, și un băiețel a ieșit în fugă, urmărit de o femeie care l-a înhațat, i-a dat câteva palme și l-a băgat cu forța înăuntru.

Noi n-am putut scoate nici o vorbă. Eu tremuram ca varga și mi clănțaneau dinții. Ea și-a stins țigara, s-a ridicat și a luat-o spre casa aceea. Am apucat-o de mână.

- Unde mergi?

Ea s-a întors spre mine și m-a privit în ochi.

- Hai să vedem ce e.

I-am dat drumul și n-am răspuns nimic. Ea a coborât, a ajuns la casa aceea și a intrat. M-am mai apropiat cu câțiva metri. Casa era învaluită în tăcere, deși pe sub ușă se vedea tremurând o lumină galbuie.

M-am oprit și am rămas acolo, la vreo cincisprezece pași, plângând de frică, până când noaptea a făcut să se întunece totul și Calea Laptelui se oglindea în lac. Atunci m-a strigat el. Era lângă colibă. Am urcat în fugă și m-am oprit în fața lui.

- Ce-i cu tine? m-a întrebat.

Eu nu știam cum să-i explic. Cuvintele mi se învalmăseau pe buze și-i arătam cu degetul cum coborâse din cer hardughia aia. Nu știi dacă a înțeles ce vroiam să-i spun.

- Liniștește-te, băiete.

Mi-a pus mâna pe frunte.

- Cum să coboare din cer?

Atunci și coliba asta - și a arătat spre colibă - tot din cer a coborât?

Eu îi dădeam intruna cu coborâtul din cer. Am izbucnit din nou în plâns. I-am spus cum o văzusem coborând încet, în tăcere. I-am spus că ea era acum acolo, înăuntru.

Mi-am dat seama că nu se simțea în largul lui și că mi răspundea cu un

Desen de Meritxell Duran, apărut în "La Vanguardia", Barcelona

totul nou în comportamentul său.

- Liniștește-te, liniștește-te. Ai mâncat?

Eu am dat din cap că nu mâncasem.

- Hai să mâncăm ceva și pe urmă o să te culci.

A arătat spre casă și a dat din mână.

- Pe ea era mai bine să n-o deranjăm. S-o lăsăm cu ale ei. Pesemne că cercetează.

Am mâncat cu poftă. Am uitat să aprind focul și grămadă de vreascuri se odihnea la câțiva pași de noi, ca un arici uriaș. Când am isprăvit cina, el s-a ridicat și a coborât câțiva metri uitându-se la hardughie mai de aproape, parcă șovăind. S-a întors apoi sus și a tras o dușcă din sticla pe care o ținea lângă el.

- Sunt obosit, băiete, mi-a spus. Și e mai bine s-o lăsăm cu ale ei. Eu mă duc să mă culc.

A desfăcut fermoarul de la cort și s-a pregătit de culcare, fără grabă. Fără să-mi ureze noapte bună, a tras fermoarul și s-a culcat. Peste puțin timp l-am auzit sforăind ușor. Eu, care mă pregătisem să dorm în colibă, am mai rămas afară o bucată de vreme, până când m-a luat frigul și m-am învelit cu o pătură, fără să-mi iau ochii de la hardughia care coborâse din cer. Se auzea un murmur nedeslușit de glasuri și din când în când răsuna câte un hohot de râs. Lumina dinăuntru era la fel ca înainte, galbuie și tremurătoare.

Am căutat chibriturile și am aprins focul. Flăcările s-au înălțat luminând dintr-o dată în jur coliba, cortul, catărul adormit și bagajele. Dincolo de ele, totul era cufundat în beznă. La căldura focului am ațipit iarăși și m-am trezit abia când a apărut

ea în marginea cercului de lumină roșiatică. M-am ridicat și am alergat spre ea.

- Ce s-a întâmplat? Cine sunt oamenii ăștia? am întrebat-o.

Ea a zâmbit. Avea obrajii îmbujorați. Și-a trecut mâna prin părul meu.

- De ce nu dormi? Hai, du-te la culcare.

A desfăcut fermoarul și a intrat în cort. El s-a trezit și a început să mormăie. Focul se stinsese și era o noapte fără lună. Întunericul era acum nepătruns. Am intrat în colibă și m-am trântit pe laviță, dar n-am putut să dorm. Zgomotele nopții, ușoare și profunde totodată, dar mai ales amintirea acelei hardughii uriașe, care coborâse din cer, mă țineau într-o moțâială pe care neliniștea o împiedica să se prefacă în somn. Când o coamă de deal a început să se desprindă din întuneric, am auzit foșnetul fermoarului și am ieșit din colibă.

Era ea, așezată pe o stâncă, prinzându-și baretă de la pantof. Fără să mă vadă, scotocea în rucsac și scotea tot felul de lucruri pe care le puneau într-o pungă de plastic cu toarte. Când și-a ridicat privirea, a prins să se lumineze de ziuă. Mi-a zâmbit din nou și s-a apropiat.

- Îți plac benzile desenate? m-a întrebat.

Eu am dat din cap că da, și atunci mi-a întins o grămadă de reviste legate cu șnur.

- Ia-le, mi-a spus.

Apoi, arătând spre cort:

- Spune-i că am plecat.

SI a luat-o la vale, îndreptându-se spre hardughia care acum se deslușea mai bine, chiar lângă malul lacului, ieșind încet-încet din neguri. A deschis ușa și a intrat, apoi ușa s-a închis în urma ei. Izbitura aceea de ușă trântită a răsunat în ceasul dimineții ca un semnal de deșteptare.

Atunci el s-a trezit și a chemat-o de mai multe ori. Văzând că nu primește nici un răspuns, a deschis fermoarul și a ieșit. S-a uitat la mine surprins. Eu am arătat spre hardughie, ca să-l fac să înțeleagă unde era ea.

Am rămas amândoi cu ochii ațintiți la hardughia aceea care a început să se desprindă de pământ în tăcere și să se ridice tot mai sus, mărindu-și viteza, până când a dispărut în lumina dimineții abia născându-se, în ceasul acela nehotărât în care licărul stellikooelilor nu apucase încă să se stingă. ■

știri culturale

Autobiografia unei sclave

● Cu ocazia unei licitații, a fost făcută o descoperire istorică remarcabilă: primul roman scris de o femeie de culoare, de o sclavă fugită, în urmă cu 150 de ani. *The Bondwoman's Narrative* de Hannah Craft (editată de Henry Louis Gates jr., cumpărătorul manuscrisului, la Ed. Barnes Books) este una din rarele mărturii la mîna întii despre sclavagism și o operă surprinzătoare nu doar prin valoarea ei istorică ci și prin modul alert și pasionant în care e compusă. Hannah Craft se descrie ca o negresă cu pielea aproape albă iar prima ei stăpînă se dovedește a fi tot o mulatră, schimbată la naștere cu un copil alb decedat.

Stăpina nu-și bănuiește identitatea rasială pînă cînd personajul negativ nu dezvăluie adevărul. Hannah și stăpina fug de pe plantația din Carolina de Nord, se angajează la mai mulți stăpîni, printre care familia Wheeler, atestată documentar ca adepți ai sclavagismului, și sfîrșesc prin a-și cîștiga libertatea. Henry Louis Gates jr., care e președintele departamentului de studii afro-americane de la Universitatea Harvard, demonstrează cu dovezi că povestea e în mare măsură autentică, deși nu știe dacă numele autoarei e real sau un pseudonim. În imagine: Coloni englezi și sclavii lor, gravură din sec. XVIII.

Dicționarul limbajului obscen

● Și deputații ruși au fost preocupați în ultimul timp de probleme lingvistice: după ce au impus literele chirilice ca unic alfabet în Federație, au votat și "legea asupra limbii ruse ca limbă oficială a Federației Ruse". Aceasta prevede, pe lângă altele, interzicerea cuvintelor grosolane în cadru oficial, precum și a cuvintelor și expresiilor străine pentru care există un echivalent în rusă, constatîndu-se că jargonul *rusenglez* a devenit familiar unei mari părți din populație și e folosit curent: *diler*, *cisbugher*, *piar* (P.R.- relații publice), *parking*, *killer*, *mobilnik* (telefon mobil), *offis* (birou) etc. În privința exprimării vulgare, se pare că parlamentarii ruși excelează, fiindcă nu sînt încă prevăzute sancțiuni pentru contravenienți. Ca să-i ajute să evite încălcarea legii, a apărut de curînd *Marele dicționar al limbajului obscen*, salutat ca o primă ediție cu adevărat serioasă, științifică în domeniu. Autorul e Alexei Pluțer-Sarno, un renumit lexicograf și folclorist moscovit.

Bilanțul unei independențe

● În urma cu patru decenii, mai precis pe 5 iulie 1962, statul algerian își proclama independența, după un lung și dureros război anticolonial, care a marcat atât poporul algerian (se vorbește despre un milion de victime), cât și conștiința fostului colonizator, Franța. Dar speranța și uriașa explozie de bucurie colectivă nu au durat prea mult. Revoluția avea să fie repede confiscată de o mână de intriganți, aparținând castei militare a țării, cei care vor duce mai apoi Algeria înspre derivă economică, violență și intoleranță. Haosul generalizat din anii '90, în contextul suprapolitizării Islamului, violarea celor mai elementare drepturi ale ființei umane, ignorarea voită a identității și a memoriei minorității berbere sunt doar câteva din aspectele unei tragedii la care e greu să rămâi indiferent.

Așadar, nu e deloc întâmplător că Universitatea din Lancaster, Anglia, a organizat pe 5-6 iulie a.c. un colocviu internațional pe această temă, patronat de British Academy și de Society for Francophone Postcolonial Studies. *Algeria: după 40 de ani. Bilanțul unei independențe* a reunit cercetători din domeniile cele mai variate (istorie, sociologie, demografie, economie, istoria religiilor, literatură etc.). Venind din spații culturale extrem de diverse (algerieni din diaspora sau

dintre cei care mai au curaj să trăiască acasă; Anglia, Canada, Franța, Israel, România, Statele Unite), aceștia au analizat dintr-o perspectivă multiplă situația Algeriei, azi.

Nu este întâmplător nici faptul că excelenții organizatori Andy Stafford, N. Kassou și Christine Margerison au programat chiar în deschidere filmul *Vivre au paradis* al lui B. Guerdjou, unul dintre cei mai talentați realizatori algerieni contemporani.

Cele cinci secțiuni ale colocviului au focalizat asupra unora dintre cele mai pregnante aspecte ale "chestiunii algeriene", văzute atât în diacronie, cât și în cea mai strictă contemporaneitate. Astfel, fenomenul religios și evoluția lui sub efectul islamismului (începând din anii '80), impunerea legii *chari'a* în toate domeniile vieții sociale, manipularea fenomenului religios în scopuri politice au constituit liniile de forță ale primei secțiuni. Mult discutatul fenomen al deturnării revoluției în perioada post-colonială, de data aceasta înfățișat într-o perspectivă literară (la Nabile Fares și Rachid Mimouni, două mari voci ale Maghreb-ului și ale francofoniei în general) a fost abordat în secțiunea a doua. Karine Chevalier (Grenoble) s-a referit la "memorie și decolonizare" în proza poetică a primului autor; Najib Redouane (Palm Beach

State University, California) și semnatarea acestor rânduri au analizat câteva din romanele lui Minouni, scrise în cel mai negru deceniu al dictaturii FLN, când prozatorul - ca și alți intelectuali algerieni - a riscat enorm denunțând incredibila realitate din țara lui.

Punctul de vedere francez asupra perioadei 1962-2002 a fost strălucit susținut de Yves Montenay și de Guy Dugas.

În final, statutul femeii în societatea algeriană a ultimelor patru decenii a suscitat vii discuții, prin stringența chestiunii abordate: Abd-el-Kader Cheref (Oran) și Yvette Benayoun-Szmidt (York University, Toronto) au denunțat condiția inferioară a femeii în societatea algeriană, punctul lor de vedere sprijinindu-se pe textele de referință ale unor scriitoare ca Assia Djebar și Malika Mokaddem.

Întâmpinându-și oaspeții cu politețea desăvârșită și calmul imperturbabil al britanicilor, atât de necesar dezbaterilor acute, Universitatea din Lancaster a fost pentru două zile un spațiu de reflecție privilegiat. Una din cele mai neliniștitoare situații din lumea islamică și toate implicațiile ei au fost tratate "la rece", cu aceea obiectivitate pe care, uneori, o poate genera îndepărtarea în spațiu. (Elena-Brândușa Steciuc)

Deschidere

● Prestigiosul premiu literar englez Booker Prize, atribuit scriitorilor din Marea Britanie și Commonwealth, ar putea recompensa, începând din 2004, și scriitori americani. Stacheta competiției va fi astfel înălțată? Valul american va îneca producția britanică? Deocamdată aceste întrebări rămân în suspensie, iar lumea literară engleză e tulburată. Ceea ce se știe e că noul sponsor al premiului, un important grup financiar, contează și el pe o deschidere spre piața americană.

Haydn și Mozart...

● ...e titlul unui volum de aproape 500 de pagini, publicat de Marc Vignal la Ed. Fayard. Cei doi mari compozitori n-au fost prieteni (Haydn era cu 24 de ani mai mare ca Mozart, care-i spunea „papa”), dar se stimau reciproc și - lucru rar între artiști - se considerau egali ca valoare. S-au influențat reciproc în anumite compoziții și între ei nu a existat concurență și invidie. Marc Vignal, specialist în Haydn, a retrasat biografia celor doi muzicieni într-o carte savantă și bine documentată ce urmărește modul în care două genii, provenite din medii diferite și urmând drumuri diferite, se întâlnesc în căutarea aceluiași ideal.

Tripla crimă

● Recentul roman al Ednei O'Brien, *In the Forest* (Ed. Weidenfeld & Nicolson) a fost salutat de Harold Pinter ca o operă de maestru, în timp ce criticii irlandezi au fost ca de obicei foarte virulenți față de conaționala lor. De la publicarea primelor ei romane, Edna O'Brien a stîrnit scandal în Irlanda, ceea ce o miră încă (deși aceste valori sînt benefice vînzărilor), iar stilul ei a fost considerat emfatic, afectat. De data aceasta scriitoarea recrează o tragedie reală, petrecută în 1994 la County Clare: o femeie, fiul ei și un preot au fost uciși de un vecin bolnav psihic. Toată lumea din localitate știa că e periculos, dar se făcea că nu bagă de seamă.

Salvarea limbilor

● Patru mii de limbi sînt pe cale de dispariție, ultimii vorbitori fiind vîrstnici. De aceea, Institutul de psiholingvistică Max-Planck din Olanda a creat pe Internet un *site* denumit DOBES (Documentation Bedrohter Sprachen), pentru salvarea limbilor în pericol. Deocamdată, *site*-ul nu conține informații decît despre opt limbi pe cale de dispariție - imagini, sunete și text -, dar volumul arhivei va crește considerabil în următorii ani, într-o cursă contracronometru. Lingvistul Gunter Senft explică de ce această grabă: "Există acum în lume în jur de 6000 de limbi. Lingviștii estimează că în următorii 30-50 de ani nu vor rămîne decît 2000. Și asta e o previziune optimistă". Cauza principală e mondializarea cu extinderea englezei. Tot mai mulți oameni vor să vorbească o limbă care le permite să se miște pe planetă, atît în spațiul real, cît și în cel virtual.

INSTITUTUL PENTRU CERCETAREA AVANGARDEI ROMÂNEȘTI ȘI EUROPENE

(bucurești, str. mitropolit antim ivireanul, nr. 45; președinte: nicolae tzone)

prezintă expoziția ROMÂNEASCĂ

MANUSCRISE • CĂRȚI RARE • PUBLICAȚII • FOTOGRAFII INEDITE

MUZEUL NAȚIONAL DE ARTĂ CLUJ - IULIE 2002

Avangarda românească

● INERI, 11 iulie 2002, la Muzeul Național de Artă din Cluj a fost vernisată Expoziția «Avangarda românească», realizată de Institutul pentru Cercetarea Avangardei Românești și Europene (ICARE). Pe lângă 12 planșe fotodocumentare (grafica este semnată de artistul plastic Valeriu Giodăc), cu dimensiunile de 1x2 metri, organizatorii au pus la dispoziția publicului, din arhiva proprie, un număr impresionant de materiale originale. Astfel, pot fi privite: caiete manuscrise ale lui Geo Bogza, din perioada realizării revistei *Urmuz* și a scrierii volumului *Poemul Inversivă*, fotografii originale ale acestuia, împreună cu Victor Brauner și Perahim, diverse obiecte care i-au aparținut; ediții princeps Gellu Naum: *Medium*, *Castelul orbilor*, *Critica Mizeriei* - semnată împreună cu Paul Paun și Virgil Teodorescu; acte care i-au aparținut lui Ion Vinea (certificatul de naștere, certificatul de absolvire al Colegiului Sf. Sava, pașaportul, carnetul de ziarist etc.), alături de ediția princeps a *Paradisului suspinelor*; manuscrise de Stephan Roll, împreună cu edițiile princeps ale volumelor *Poeme în aer liber* și *Moartea vie a Eleonorei*; desenele lui M. Blecher, ca și corecturile manuscrisului *Întîmplări în irealitatea imediată*; diverse obiecte care i-au aparținut lui Constantin Nisipeanu - mașina de scris, aparatul de

fotografiat, bastonul, plus ediții princeps: *Cartea cu grimase*, *Spre țara închisă în diamant*, *Femeia de aer*; manuscrise Gherasim Luca, împreună cu volumele sale tipărite în România și în Franța; ediții princeps Șașa Pană, fotografii, numerele cele mai spectaculoase grafic ale revistei *Unu*. Printre cele mai importante exponate se numără documentele personale și de familie Victor Brauner, ca și o bogată colecție cu albumele și cataloagele sale de expoziție. De un deosebit interes documentar este o fotografie a lui Urmuz (Dumitru Demetrescu-Buzău), cu o dedicație autografă datată 1915. Nu în ultimul rând, în expoziție pot fi admirate câteva lucrări ale lui Marcel Iancu, Paul Păun și Jacques Hérold.

Expoziția a fost prezentată de poetul Adrian Popescu, directorul revistei *Steaua*, Alexandra Rus, director adjunct al Muzeului Național de Artă - Cluj și Nicolae Țone, președintele ICARE. De menționat că prezenta expoziție a fost expusă în luna iunie a.c. la Muzeul Țării Crișurilor din Oradea și că, după Cluj, unde va rămîne pînă la 1 august, își va continua itinerariul în alte centre culturale ale țării. Cei interesați de găzduirea sa se pot adresa Institutului pentru Cercetarea Avangardei Românești și Europene la tel. 021.337.00.18 sau prin e-mail: icareur@xnet.ro; nicolae_tzone@yahoo.fr

post-restaurant

de
Constanța Buzea

RĂMĂNE intrutotul valabilă discuția pe care am purtat-o în redacție când, pentru prima dată în viață, foarte tânăr fiind, vă aflați în postura emoționantă de autor care-și oferă încercările literare, spre publicare, firește. Dacă vă amintiți, vă spuneam că v-ar fi de folos să citiți revista cu regularitate de-acum înainte, nu numai în așteptarea unui răspuns mai mult sau mai puțin favorabil, ci pentru a vă da seama, pe viu și în clar, despre lumea literară în care visați cu ardoare să intrați. Mai importantă decât opinia mea despre cum scrieți în acest moment, mi se pare a fi contactul cu ideile și stilul colaboratorilor noștri permanenți, autori cu experiență întotdeauna semnificativă, de la care veți avea de învățat foarte mult. Vă veți putea orienta lecturile, veți fi la curent cu noutățile literare românești și străine, veți fi cu atenția mărită, ca într-o adevărată galerie a *commentariului*, în primul rând al fenomenului artistic mai larg, gustând pe de altă parte modalitățile diverse de abordare a realității, de la poezie la pamflet, de la memorialistică de valoare la critică și istorie literară, interviuri, proză, substanțiale toate și sub semnătura de excepție. Aș îndrăzni să adaug o idee dragă și mie dintotdeauna, și pe care vă invit s-o verificați în timp, aceea că de multe ori este mai fericit cititorul constant al unei reviste bine și cu pasiune scrise decât autorul foarte tânăr, ușor egoist și inocent, care i se adresează la un moment dat, cum spuneam la început, cu primele lui încercări literare, citind cu aviditate doar răs-

punsul care îl privește, nici măcar în întregime rubrica de corespondență care îl conține. Merită, deci, să vă păstrați în preajma noastră, pentru a vă spori în profunzime și real priceperea de a scrie din ce în ce mai bine, conștientizând cu răbdare starea în perpetuă mișcare spre perfecționare și satisfacție. Înțelegeți că nu putem decât bănuind că intrăm într-o lume frumoasă, aceea a scrisului, să avem în vedere și responsabilitățile pe care ni le impune domeniul cărui vrem să ne consacram. Rețineți că toate acestea vi le spun fără umbră de trufie, ci dintr-un impuls generos al omului infinit fericit și mândru de locul său și de rostul său. În speranța că de la textele dvs. de până acum, imperfecte, firește, și până la acelea pe care scriindu-le în viitor, talent având, de pe acum acesta își face simțită prezența, dar ușor impur, necultivat încă, evident haotic, la voia întâmplării și a inspirației, drumul în timp să fie cât mai scurt. De dvs. depinde ca el să fie și strălucit. În versurile pe care mi le-ați lăsat există lucruri valoroase, dar puțin pierdute în contextul care le umbrește. Materia sentimentală, limbajul amestecat, mijloacele artistice apăsând claviatura posibilităților de la banal și inexpressiv, de la balast adică la oaze luminoase de exprimare poetică admirabilă. Dumnezeu v-a înzestrat cu talent, rămâne ca dvs. să-l înmulțiți prin rafinare, adică prin iubirea și credința că rostul secret al înzestrării divine, precum în pilda talanților, vă privește direct și vă obligă cu noblețe și chiar cu sfințenie la un bun sacrificiu de sine de dragul poeziei. (Marius Găbuoreanu) ■

MANIA ratingului face ravagii. Acum două săptămâni, în prag de week-end, puteam vedea capodopera lui Luchino Visconti după romanul *Ghepardul* la ora 17 p.m. pe un post t.v. iar seara, la ore de vîrf, puteam admira mușchii lui Banderas într-o supraproducție fără sare și fără piper. Încet-încet telecinemateca (fără acest nume compromițător!) își face un locșor în sufletele cinefililor ori ale iubitorilor de cinema adevărat pe la ore de prînz, imposibile, cînd, dacă au venit de la serviciu, n-au apucat să mîncească, ori cînd tocmai aleargă la Carrefour după cumpărături. ❖ Cel mai mare spectacol televizat din săptămînile acestea este Turul Ciclist al Franței de la Eurosport. An de an, Eurosportul ne-a delectat cu marea competiție care traversează Franța în lung și în lat, de la cîmpie la munte (și ce munți!), din nord în sud și din est în vest. Dincolo de miza t.v. a Turului Franței (Doamne, ce perfecțiune a filmărilor, ce gros-planuri, ce prim-planuri, cu fețe pe care se citește efortul, ce "efecte" din helicopter, cu șoselele impecabile șerpuiind printre unele dintre cele mai frumoase peisaje din Franța!), este și bucuria descoperirii istoriei și geografiei unei țări. Rar o lecție mai instructivă și mai agreabilă decît orele de la Eurosport, dimineața, după prînz ori seara, cînd îi vedem pedalînd pe Armstrong și pe ceilalți. ❖ Și, dacă tot a venit vorba de ciclism, Turul României, încheiat nu de mult, s-a desfășurat într-un anonimat deplin. Televiziunile l-au igno-

cronica tv

Ce nu vedem pe micul ecran

rat. Publicul, la fel (Ce era pe șoselele Franței pare de domeniul fantasticului: mii de oameni, cu mașini, rulote, corturi, cu rucsacul în spinare, tineri, copii, familii întregi sosiți de cu seara ca să pîndească trecerea caravanei prin locurile cele mai spectaculoase). La Sighișoara, nici poliția de la Brigada Rutieră nu era pe străzi, așa că, fără instinctul antemergătorului, un căpitan care a dirijat multe din Tururile României, ciclistii ar fi făcut cunoștință cu un Tir supraponderal dar iute de roți. La Sibiu, nimeni. Nici șeful direcției județene de resort. În aceste condiții, nu e de mirare că ciclistii români (cine a auzit de ei?) n-au intrat în primii zece, nefiind pe podium nici la sprint, nici la cățărare, nici la echipe, niciunde. Și că singurul eveni-

ment televizat din Turul Ciclist al României a fost unul de box: doi concurenți și-au tras pumni viguroși, la sosire, după ce au avut un incident pe parcurs. ❖ Un penibil film cu o penibilă Sophia Loren de la sfîrșitul anilor '70 am putut vedea chiar la TVR 1 într-o vineri după-masă. Nici pentru siestă nu era sănătos. Altceva cu marea actriță n-a putut găsi Televiziunea Națională? ❖ Merită să spunem și ce *nu* am văzut la t.v., deși ar fi meritat. De pildă, protestele dlui Năstase de la videoconferința cu perfecției contra sondajului CURS care făcea din dl Geoană cel mai serios candidat al său. Despre sondajul METROMEDIA, patronat de dl Dincu, premierul n-a zis nimic. Acolo dl Geoană era pus la locul lui. Sau, alt subiect, bilbiiala premierului de la reuniunea Clubului Politic Balcanic, cînd a trebuit să-și schimbe discursul din cauza lecției de geografie predate tot acolo de președinte: zona Balcanilor n-ar fi în sud-estul Europei, ci în centru-sud. Asta ca să nu luăm Georgiei, Armeniei sau Azerbaidjanului și altor țări mai de la răsărit dreptul de a fi europene. Cît despre faptul că România nu se situează (totuși!) în Balcani (nici invers), dl Iliescu n-a vorbit. Poate la reuniunea de anul viitor al C.P.B. Ce n-am fi dat să vedem *speech*-urile cu pricina la t.v.

Telefil

Târgu-Jiu, 11-14 iulie 2002

Festivalul Național de Literatură "Tudor Arghezi"
Premiile ediției a 22-a

Premiul Național "Tudor Arghezi" pentru Opera Omnia:
Fănuș Neagu, Mihai Zamfir.

Secțiunea arghezologie:
Ion Popescu-Brădiceni.

Secțiunea "Cuvinte potrivite" (pentru volum în manuscris):
Sorin Tache (Alba Iulia).

Secțiunea "Bilete de papagal".
Premiul I: *Crenguța Diaconu (Craiova);*
Premiul II: *Zaharia Aun Ștefan (Târgoviște);*
Premiul III: *Alexandrina Pârvan (București);*

Premiul revistei "România literară":
Alexandru Marchidan (Pitești);

Premiul postului "Radio Oltenia" Craiova:
Marioara Nedea (Giurgiu);

Premiul revistei "Obiectiv Gorj Magazin":
Marius Grama (Galați).

voci din public

București, 23 iulie 2002

Stimate domnule Manolescu,

În nr. 29 din anul în curs al prestigioasei reviste condusă de dvs., sub semnătura d-lui Ioan T. Morar, au apărut unele considerații subiective referitoare la cartea *Opisul emigrației politice* și la persoana mea, în calitate de autor. Vă rog să-mi permiteți să le semnalez, corectându-le, și să vă rog să publicați ce urmează, ca un firesc drept la replică.

Nu am fost niciodată "un fan declarat" al d-lui Ion Iliescu și nu am scris nici măcar un rând de articol egiologos la adresa actualului președinte al țării. Probabil, privind la televizor, într-o seară când era surmenat, dl Ioan T. Morar m-a confundat cu Octav Cozmâncă. Eu sunt categoric mai slab și nu port chelie. În același context, nu cred că e cazul să mi se impute carențe de atașament față de fostul președinte Constantinescu. Mai degrabă, cred că am dreptul să-i socot eu drept culpabil pe cei ce l-au cocoloț în fotoliul din care ne-a condus spre dezastrul de azi.

Problema Vladimir Tismăneanu, care se pare că-l roade mai rău, e pusă pieziș de criticul meu, în al cărui discurs cred că se poate distinge și sunetul inimitabil al trompetelor SRI. Nu e adevărat că nu se putea pleca din țară fără avizul unei unități speciale a Securității, marcat și de inițialele unui ofițer-garant. În 1971, eu însumi am părăsit România fără a beneficia de aviz, spre a mă întâlni cu președintele Asociației sașilor din Germania Occidentală, dr. Erhard Plesch. Și am revenit în țară, ca să aflu că Securitatea nu-mi dă voie să plec! De altfel, despre mai multe persoane din opis se confirmă documentar că au plecat în străinătate fără avizul Securității. De asemenea, argumentul d-lui Ioan T. Morar, conform căruia la ședințele de partid de la "Viața studentescă" și "Amfiteatru" se vorbea de trădare, ori de câte ori un redactor uita să revină în țară, nu este în măsură să mă convingă. Eu mă refer la un document, nu la niște vorbe ocazionale. În relațiile cu cei ce alegeau libertatea, Securitatea nu opera decât cu două măsuri: pedeapsă pentru trădare și pedeapsă pentru refuz de înapoiere în țară, îndeobște substanțial mai redusă. Și nu încapere vreodată ca trădare însemna altceva decât refuz de înapoiere în țară. Totuși, să trecem și peste asta, deoarece nu obișnuiesc să acord o atenție deosebită unor persoane care au profesat marxism-leninismul la București, iar când au ajuns în străinătate au început să ne inițieze în liber schimbism. Acesta fiind și motivul pentru care nu avea nici o noimă să-l "albesc" pe Aristide Buhoiu. După știința mea, în această țară, Aristide Buhoiu, așa cum e el, agreat sau neagreat, nu a îndesat în mințile nimănui lecții stupide de socialism științific. În opisul meu nu apar decât informații din dosarele care mi-au fost accesibile. Nu ar fi exclus ca în alte dosare să gestică și surprize, dar și capcane.

Ceva mai complicat este cazul d-lui Nestor Rateș. În urmă cu trei-patru ani, chiar în redacția din București a Europei Libere, i-am înmănat personal o copie a fișei lui din arhivele SRI, în care era semnalată colaborarea sa cu Securitatea. Totodată, l-am asigurat că nu voi folosi semnarea într-o carte ce urma să-mi apară, sub egida Editurii Albatros, dar

l-am consiliat să-și clarifice cumva situația, deoarece s-ar putea ca și alții să ajungă la documentul în speță. Când "Lumea Liberă" și "Ziua" au publicat documentul, într-o altă grafie, dar cu un conținut asemănător, l-am apărut pe dl Nestor Rateș în "Expres Magazin". Mai mult, să mă ierte Dumnezeu, nu puteam face! În controversatul meu opis, nu am trimis la arhive, ca să înțeleagă și dl Rateș că m-am ținut de cuvânt și nu m-am grăbit să divulg înaintea altora o situație evident neplăcută. Acum, obiecțiile devenite publice în "România literară" mă dezleagă de orice angajament. Dacă este curios, dl Ioan T. Morar poate consulta documentul aflat în discuție în arhivele SRI, fond D, dosar nr. 10947, vol. 13, f. 211. Aceste dosare se află la CNSAS și nu va fi o problemă să ajungă la ele. Au fost răsfoite și de dl Nestor Rateș. Dacă acesta încă nu și-a lămurit situația, nu este vina mea, este vinul lui, vorba lui Pastorel.

O poveste ascunde și cazul matematicianului Mihai Botez, pe care dl Ioan T. Morar vad că ține cu dinții să-l scoată spion comunist. Eu am găsit în arhivele documentului care contrazice această versiune defăimătoare. Apoi, la sugestia d-lui Adrian Niculescu, am contactat-o pe d-na Viorica Oancea, sora defunctului, și am sfătuit-o să solicite conducerii SRI - era pe vremea directoratului d-lui Costin Georgescu -, o copie xerox a documentului în discuție, indicându-i și cota lui din arhive. În termen legal, d-na Viorica Oancea a primit actul solicitat. Împotriva acestei probe, dl Ioan T. Morar ne aduce mărturia unui securist fără nume. Să fie sănătoși, și dânsul, și securistul care preferă anonimul, dar despre o asemenea chestie nu se bate toba în târg. În cazul când versiunea defăimătoare era reală, erau la curent cu ea numai doi sau trei oameni, dintre cei care știu să tacă. În ceea ce mă privește, sunt satul până în gât de palavrele securiștilor trancănitori. Nu spunea și caraghiosul general Nicolae Pleșiță că a "brichisit" întreaga scriitorime română și că Paul Goma a plecat cu misiune în Franța? Și eu chiar trebuie să-l cred? I-aș propune d-lui Ioan T. Morar să fim ceva mai decenți și să nu ne aruncăm ca o haită de hiene pe amintirea unor oameni trecuți într-o lume mai bună.

Cazul Pacea rămâne așa cum

l-am discutat în cartea *Culisele spionajului românesc*. Pe mine nu mă leagă nici un contract de acest individ. Curând, generalul pe care soția îl batea cu tocul pantofului direct în figură o să mai primească o porție. De regulă, nu a fost colaborator al Securității cine vrea să fi fost dl Ioan T. Morar, cu tot dinadinsul. Aluziile la d-nii Virgil Tanase și Grigore Arbore, neînsoțite de probe documentare, îl pot costa mai mult decât își închipuie. Pe de altă parte, m-aș bucura să știu că dl Ioan T. Morar nu s-a numărat printre cei ce l-au nenorocit pe ziaristul italian Bruno Crimi, asmuțindu-l împotriva lui J.C. Drăgan. Revista "Panorama" de la Milano, în care J.C. Drăgan a fost atacat fără probe, a fost nevoită să plătească daune considerabile omului de afaceri în cauză. Astfel încât Bruno Crimi nu mai înseamnă nimic în presa peninsulară de astăzi, datorită unor inși din țară și din exil, care l-au mobilizat, cu o documentație insuficientă și lacunară, adică numai cu vorbe, împotriva unui pericol de paie. J.C. Drăgan nu a fost legionar, ceea ce se poate constata din arhivele Siguranței de odinioară. Securitatea l-a urmărit pentru că finanțase asistența juridică a emigranților români care au atacat Legația română de la Berna. Dispon de stenogramele tuturor conversațiilor lui cu Nicolae Ceaușescu și știu ce vorbesc atunci când afirm că ambele părți au jucat la quintă spartă și ceacealmă.

În sfârșit, documentele pe care le-am editat la Veneția, fără nici o relație cu tracismul sau alte ipostaze ale obscurantismului de natură istorică, documente la care dl Ioan T. Morar face aluzii insinuante, s-au vândut la librăria bucureșteană "Noi" cu 450000 lei per volum, până la dispariția din rafturi. Ceea ce înseamnă că prezentau un oarece interes, nu-i așa? De ce ar fi o crimă faptul că eu am publicat cel dintâi totalitatea corespondenței lui Iuliu Maniu, Dinu Brătianu și Gheorghe Tătărescu cu mareșalul Ion Antonescu? Desigur, am și eu păreri mele despre J.C. Drăgan, poate deloc favorabile, dar, mai ales atunci când e acuzat de aiureli neprobate, nu pot să înjur ca birjarii un om care nu mi-a făcut nici un rău.

În încheiere, îi mulțumesc d-lui Ioan T. Morar pentru indicațiile lui prețioase, fără a-i promite că le voi urma. Pot să-i cer scuze că nu pot gândi decât cu creierul meu.

Mihai Pelin

la microscop

de Cristian Teodorescu

De la CNSAS la pușcărie?

ORBIND deunăzi cu cineva din CNSAS, aflu că lista cu foștii securiști care au făcut poliție politică a intrat în blocaj. Adică până una alta nu va fi publicată în "Monitorul Oficial". Cu vreo lună în urmă un vremelnice șef al unei Comisii Parlamentare care se ocupă de activitatea SRI-ului, Ion Stan, i-a amenințat cu *rigorile legii* pe câțiva dintre membrii de frunte ai Colegiului CNSAS. Mai direct, Dinescu, Pleșu, Patapie-vici și Claudiu Secașiu ar putea intra în pușcărie dacă dau la "Monitorul Oficial" sus-pomenita listă.

Nu-mi stă în fire să îndemn la călcarea legii. Mă cert cu cei care o aplică prost și mă irită să vad că avem și legi strimbe sau de-a dreptul timpite. Dar ce faci cu legi ticăloase? Cu legi care ascund criminali, torționari și pe instigatorii lor? Legile care îi țin departe de orice răspundere, fie ea și morală, pe călăii calificați ai Securității.

Din alte surse din CNSAS mai aflu că președintele acestei instituții, dl Onișoru, își pune trei perechi de mânuși când are de discutat cu dl Stan, de parcă acesta i-ar fi șef sau mentor.

Îi reamintesc pe această cale d-lui Onișoru că salariul pe care îl ia pentru funcția sa e plătit din banii contribuabilului, nu din pușculița lui Ion Stan și nici din economiile Danelei Buruiană, colega de partid a fostului colonel de Securitate Ilie Merce. În calitatea mea de cotizant la salariul d-lui Onișoru mă declar nemulțumit de activitatea domniei-sale. Amenințat cu o lege care îi așează deasupra legii pe foștii securiști, dl Onișoru nu mai are ce pertracta cu Stan & Comp. Dl Onișoru are datoria să pună la îndoială legea care îl împiedică să dea în vileag monstruoșitățile comise de securiști.

La noi, când vin căldurile verii, bugetarul simte o nevoie nebună să plece în vacanță, dacă are cu ce. Canicula topește sentimentul urgenței, iar patria trebuie să aibă răbdare

cu cei pe care îi plătește, pînă se întorc din vacanță. Am o temere că și *blocajul* despre care am fost misterios informat dinspre CNSAS are aceeași cauză, ceea ce mi se pare lipsit de scuza. Înțeleg că dl Năstase, cu amicițiile și protecțiile pe care le acordă are toate motivele să considere CNSAS o instituție inutilă. Înțeleg și că asta poate că îl sperie pe dl Onișoru la retribuție. Dar banul pe care îl dă contribuabilul pentru CNSAS e prețul suferinței, al morții și al terorii. Dacă dl Onișoru nu înțelege acest lucru, ci se consideră un bugetar printre alții, dator să-și apere funcția, nu știu ce rost mai are CNSAS-ul.

Cînd e vorba de informatorii Securității, instituția condusă de dl Onișoru nu suferă nici un fel de blocaj. Aceștia sînt dați pe liste, în antologii periodice, unele cu greșeli imponderabile. Dacă s-a ajuns la securiștii adevărați, ne speriem de dl Stan și de legile cu care ne amenință.

Luînd de bune aceste amenințări, ce s-ar întâmpla dacă membrii Colegiului CNSAS ar fi băgați în pușcărie măcar o zi, pentru că au ignorat amenințările numitului Ion Stan?

Nu vreau să-și închipuie cineva că îi consider deasupra legii pe membrii acestui Colegiu. Dar în ziua în care ei vor intra în pușcărie pentru că au dat publicității listele cu foști securiști care au făcut miliție politică, torturînd, batjocorînd și călcînd în picioare demnitatea concetățenilor lor, poate că legea care îi apără pe foștii securiști va fi rediscuțată în regim de urgență.

Încerc să-mi imaginez cum ar suna știrile agențiilor de presă străine și titlurile din ziarele autohtone, după arestarea membrilor Colegiului CNSAS fiindcă au publicat în "Monitorul Oficial" nume de foști securiști, anchetatori sau coordonatori de anchete. Ori-cît m-aș strădui, nu pot crede că floarea CNSAS va intra în pușcărie din acest motiv. Și nici că din această cauză ar putea fi desființat CNSAS-ul. Cum rămîne atunci cu *blocajul*?

Cristian Teodorescu

POLIROM

NOUTĂȚI
august 2002

Michael Ondaatje

Obsesia lui Anil

J.D. Sallinger

Dulgheri, înălțați grinda acoperișului și Seymour: o prezentare

Amélie Nothomb

Igiena asasinului

În pregătire:

Gabriele Melinescu

Jurnal suedez II

Umberto Eco

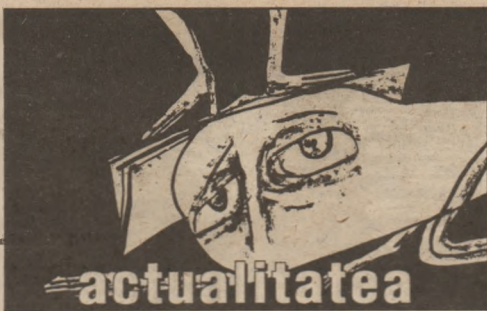
Numele trandafirului

Reduceri de 30%

Pentru oferta săptămînii în site-ul www.polirom.ro ▶ Agenda

Comenzi la CP 256 640 Iași Tel & Fax (0232)214100, (0232)214111, (0232)217440
București, Bd. J.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel. (021)3138978, Timișoara, Tel. 0722/548785
E-mail: sales@polirom.ro

www.polirom.ro

revista revistelor

Guvernul și cultura

ZIARUL ADEVĂRUL de sâmbătă 20 iulie culege câteva "proteste" întemeiate ale intelectualilor români la o *Hotărâre* de Guvern publicată cu exact o săptămână înainte în *Monitorul Oficial* prin care (ce mai tura-vura!) se confiscă imobilul destinat Bibliotecii Naționale. Acesta va deveni, când va fi finalizat, sediul Guvernului. Bani pentru finalizare provin de la Ministerul Culturii și de la Ministerul Educației și Cercetării. (Amănunte în editorialul *României literare*). Înaintea paginii din *Adevărul*, aveam doar informații parțiale. Bibliotecarii au ieșit în stradă. Sindicatele i-au susținut. Fondul de carte, rămas definitiv, prin confiscare, fără sediu, se află risipit în depozite pline de apă și nu e accesibil cititorilor decît în mică măsură (7,7%!)). Presa scrie, cavarana guvernamentală trece. ● Citeva lucruri de citit în *LUCEAFĂRUL* nr. 27: un interviu al d-lui Gh. Grigurcu, un articol virulent al d-lui Marin Mincu despre stupefiantele aprecieri literare găzduite săptămînal de *COTIDIANUL* ale doctorului Al. Ciocâlțeu (Nichita, epigon minor al lui Rilke, romancierul G. Călinescu egal Nimicul, Camil Petrescu scriind despre Bălcescu în anii '50 spre a fi cadorisit de regim cu o casă etc.!!), și obișnuita rubrică a d-lui Alexandru George. Să spicuim din aceasta din urmă, avînd titlul *Cînd noi înșine ne batem joc*. Tema: cartea Alexandrei Laig-niel Lavastine. Dl George scrie: "Doamna Lavastine este un intelectual din acea specie aberantă care domină încă spațiul cultural francez de mai bine de o jumătate de secol, anume intelectualul de stînga, obtuz, fudul, îngust-partizan și, în fond, malonest". Părerea d-lui George coincide cu a Cronicarului și cu a editorialistului *României literare*: "Autoarea cărții și a atîtor erori le-a extras pe toate din scrierile celor care au acreditat un fals: că Eliade, Cioran, Noica, eventual Eugen Ionescu au fost în epocă (în anii '30 - nota Cronicarului) niște factori de opinie, niște determinanți în jocul politic. Or, realitatea e că ei au rămas niște simpli vociferanți (mai ales primii doi) fără ecou mai larg, dreapta românească (însăși) avînd cu totul alți corifei [...]. Iar marea masă a cetățenilor a rămas credincioasă formulei democratice și liberale, pînă cînd am fost covîrșiți de catastrofa Istoriei. Dar și atunci vecinii noștri (Turcia lui Atatürk, Polonia lui Beck, Grecia lui Metaxas, Iugoslavia,

Ungaria lui Horthy) aveau deja regimuri «fasciste» (ca să nu mai vorbim de monștrii numiți Rusia bolșevică, Germania nazistă, precum și recenta victorie a lui Franco." Și, în final: "Nesocotirea și batjocorirea democrației românești constituie o veche temă a politologiei românești: doamna A.L.L. n-a făcut decît să culegă roadele."

Alergie la cultură

SI, fiindcă tot a venit vorba despre politicieni și cultură, semnalăm în *VIAȚA ROMÂNEASCĂ* nr. 3-4 unul din, probabil, ultimele interviuri acordate de Șt. Aug. Doinaș. Interviul luat de d-na Tatiana Rădulescu n-a rămas fără ecou. Și pe drept cuvînt. Citează din el, de exemplu, dl Vasile Iancu în *CRONICA* ieșeană nr. 6 în cadrul rubricii *Un altfel de dialog*. Ce spune regretatul poet? "Eu cred că pentru ca în România - în România de azi, eliberată de tirania bolșevismului cotropitor, care avea ideea fixă a «culturii de masă» - să existe posibilitatea unor «coordonate ale unei politici a spiritului», ar trebui ca fenomenul cultural să se bucure de aceeași considerație ca fenomenul politic. Or, clasa noastră politică actuală este - după opinia mea - alergică la cultură, la cultura adevărată. Trăim cu entuziasm și inconștiență o epocă euforică a subculturii." Mai e ceva de spus? ● "E un paradox faptul că lipsa de obiectivitate a lumii este dezvăluită de obiectivul aparatului de fotografiat", scrie Jean Baudrillard. Citatul l-am luat dintr-o splendidă publicație consacrată fotografiei: *Artphoto* (nr. 1, 2002). Cu 99.000 de lei, se poate cumpăra un număr a cărui redactare costă, cu siguranță de zece ori pe atît. O recomandăm cititorilor

noștri. Și nu doar celor îndrăgostiți de imagine. ● În regim de publicitate, revista 22 publică în suplimentul numărului 28 o prezentare a Casei Vernescu din București. Construită în 1821 ("cea mai frumoasă casă bucureșteană a vremii") de către Filip Lenș, fiul unei românce și al lui Jean-Baptiste Linche, secretar al domnitorului Constantin Racoviță, Casa Vernescu este refăcută între 1887 și 1889 de Ion Mincu, la solicitarea noului proprietar al cărei nume îl poartă pînă azi, Guță Vernescu, unul din fondatorii Partidului Liberal. În timpul războiului Crimeii, casa găzduiește temporar Statul Major al armatei rusești. În acea împrejurare, e vizitată de Lev Tolstoi.

Proprietățile și prioritățile premierului

LA începutul săptămîinii trecute s-a anunțat în ziarele centrale că în Piața Scînteii (cum o știe toată lumea), în fața fostei Case a Scînteii și pe soclul unde a stat zeci de ani statuia lui Lenin va fi amplasat Monumentul luptei anticomuniste. S-a dat un concurs, iar cîștigătorul este sculptorul Mihai Buculei. În comentariul său despre acest monument și locul amplasării sale Cornel Nistorescu scrie următoarele în *EVENIMENTUL ZILEI*: "Ce treabă au cu lupta anticomunistă Casa Scînteii și Piața Scînteii, de unde ideile lui Lenin au fost pompate vreme de 40 de ani în capul românilor? Absolut nici una. Dacă-i exceptăm pe Petre Mihai Băcanu, Anton Uncu și Mihai Creangă, timp de patru decenii nici un român n-a ridicat un pix împotriva dictaturii" (aici probabil că editorialistul se referea la ceilalți ziariști care s-au perindat prin Casa Scînteii, fiindcă altfel

români care au scris și vorbit pe față împotriva dictaturii au existat, n. Cronicar). Se mai întreabă Nistorescu: "Ce legătură au Răzvan Theodorescu și guvernul Năstase cu lupta anticomunistă? Nu vă vine să rideți că actuala putere ridică un asemenea monument?" Directorul *Evenimentului* evaluează apoi prețul monumentului: "Ne costă 560.000 de euro. 400.000 construcția, plus 160.000 drepturile de autor. E scandalos de mult. Ne costă ca la balamuc pentru a scoate ochii populației că respectăm jertfe ale poporului roman, jertfe cam puține" (din nou editorialistul se înșală. Sute de mii de români au sfîrșit în pușcării din cauza convingerilor lor anticomuniste, aceștia nu pot fi ignorați). Unde sîntem însă cu totul de acord cu dl Nistorescu: locul unui asemenea monument nu putea fi mai prost ales. Cui îi vine să se reculeagă în memoria celor ce au luptat împotriva comunismului în fața Casei Scînteii rebotezate și a soclului reciclat al statuii lui Lenin? Se va duce vreun fost deținut politic să se bucure de acest monument ridicat de Guvernul Năstase? Să fim serioși. Iar în privința costului, acest anticomunism de paradă îi frige pe români la buzunar cînd mulți dintre ei n-au nici un ban de mîncare. Și pentru ca umorul negru să fie total, Mihai Buculei lucrează în același atelier în care Boris Caragea a ostenit la statuia lui Lenin, cea care zace acum în curtea așezămintelor Brîncovenesti de la Mogoșoaia. ● De mult umor, dar involuntar, dă dovadă procurorul general Joita Tănase într-un interviu de o pagină de ziar acordat *JURNALULUI NAȚIONAL*. Vă cităm titlul: *Joita Tănase dezvăluie că procurorii săi nu mai știu cine e infractor și cine nu*. Această neștiință să stea la fundația vilelor și caselor de vacanță ale unor

procurori? Căci în ceea ce îl privește pe dl Tănase, dezvăluirea sa ne ajută să înțelegem ce e cu recursurile în anulare pe care le înaintează. ● Premierul Năstase își încearcă tot mai des norocul cu declarații de felul celor care i-au adus președintelui Iliescu notorietatea de apărător al celor mulți. Vorbind ca președinte al PSD, dl Năstase a zis că pentru partidul pe care îl conduce "primordial nu e dreptul la proprietate, ci dreptul la muncă". Încercînd să fie subtil, premierul loveste în plin gardul cu oiștea. În loc să spună, simplu, că PSD se va îngriji (dacă va fi în stare) și de dreptul la muncă, dl Năstase ierarhizează, dreptul de proprietate după dreptul la muncă, de parcă dreptul la proprietate ar fi ierarhizabil sau condiționabil. El e sau nu e! Luînd chiar cazul dlui Năstase - primordial e dreptul său de a munci în Palatul Victoria față de proprietățile sale imobiliare? Și dacă da, ce înseamnă asta? Își va scoate premierul proprietățile la mezz ca să își vadă de prioritățile de la Guvern? ● O subordonată a dlui Năstase, secretara de stat în Ministerul Sănătății, Luminița Gheorghiu, s-a dus la mare, pe una din plajele nimanui de pe litoralul nostru. A lovit-o o umbrelă în cap, de și-a pierdut cunoștința. Cit era ea de secretară de stat, Luminița Gheorghiu n-a putut găsi un medic s-o ajute. Să fi fost plaja cu pricina în proprietatea cuiva, dna Luminița îl putea da în judecată pe proprietar, fiindcă medical de plajă nu muncește. Așa că primordial e, deocamdată, să nu ne lovească în cap umbrelele de plajă.

Cronicar

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul nr. 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 212.79.86. Tel./Fax: 212.79.81. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9, 30-13. Abonamente în 2002: 3 luni - 130.000 lei; 6 luni - 260.000 lei; 1 an - 520.000 lei. ISSN 1220-6318

Imprimat la Tipografia Ana

32 pag. - 10.000 lei La redacție: 8.000 lei